

MIESZKAŃCY KRAKOWA
Z X—XX W.

HABITANTS DE CRACOVIE
DU X^E—XXE SIÈCLE

J. TALKO-HRYNCEWICZ

MIESZKAŃCY KRAKOWA Z X—XX WIEKU

STUDJUM ANTROPO-BIO-SOCJOLOGICZNE

HABITANTS DE CRACOVIE DU X^E—XXE SIÈCLE

ÉTUDE ANTHROPO-BIO-SOCIOLOGIQUE

K R A K Ó W 1 9 2 6

NAKŁADEM DUKARNI NARODOWEJ W KRAKOWIE

13603/68

54b3

K5b

308042

II

D.2 Aulękw. W-wa

9.9.68

45, -

Dla przechowania zabytków materialnej prastarej kultury Krakowa, złożył się cały szereg artystów, architektów i historyków sztuki, którzy wytworzyli bogatą literaturę, chroniąc te cenne zabytki przeszłości od zagłady. Tymczasem człowiek i jego budowa fizyczna ze szczątkami tysięcy pokoleń nietknięta dotąd cyrklem i piórem badacza. Wiele jeszcze z tych materiałów ludzkich leży pod gruzowiskami, drobną tylko częstkę dokumentów przeszłości udało się uchronić od zagłady, a ileż ich bezpowrotnie zginęło!

Jedyną pracą antropologiczną o dawnych mieszkańcach starożytnego Krakowa była przez długie lata monografia I. Kopernickiego „O czaszkach przedmieszkań krakowskich (na Garbarach) z XVII—XVIII w. (1872 r.) i parę notatek o wizerunkach królów J. Majera. W latach ostatnich napisałem dwie prace związane z przeszłością i historją Krakowa: „Odtworzenie typów historycznych, spoczywających na Wawelu, według pozostałych szczątków, lub wizerunków (1914 r.) i Fizyczny typ Piotra Skargi w związku z jego postacią duchową“ (1920 r.). Otwarcie w Krakowie Zakładu Antropologicznego i jego urządzenie przypadło na lata 1911—1914, wówczas właśnie kiedy w mieście przeprowadzano roboty kanalizacyjne, przekopywano dawne cmentarze przy kościołach, place, ogrody i ulice, przyczem zdobywano mnóstwo kości. Również i później przy wznoszeniu domów, przy rozbieraniu starych fundamentów znajduwany materiał ludzki, który niestety w części tylko udawało się uchronić od zagłady i ten stawał się własnością muzeum antropologicznego, stanowiąc osobny dział krakowski, w którym główną rolę grają czaszki z najwcześniejszego aż do późnego okresu historii Krakowa. Po wielkiej wojnie w r. 1918—1920 weszły

do kolekcji Cracoviae cenne czaszki z Wawelu. W ten sposób udało się zgromadzić przedstawicieli różnych warstw i narodowości mieszkańców Krakowa z X w. aż do czasów ostatnich. Ponieważ ze szczątków nie można określić narodowości, w celu więc wyjaśnienia składowych części materiałów postanowiłem przepatrzyć najdawniejsze metryki nowo-narodzonych i ochrzczonych w miejscowych kościołach, ażeby można było ze spotykanych nazwisk sądzić o ich pochodzeniu i wyprowadzić wniosek jaki procent obcej krwi wchodził w skład ludności Krakowa, jak się jedne rodziny rozmnażały, a inne wymierały w ciągu wieków. W związku z ruchem ludności nastęrczały się inne kwestje szerszego antropo-społecznego znaczenia, których nie mogłem pominąć, jak np. częstość spotykanych w różnych czasach dzieci nieślubnych, chrztów żydów i t. d., które jednocześnie zajmują mogą, tak antropologa, jak historyka i socjologa. Rad będę, jeżeli praca moja pomimo trudnych i zawiłych wywodów, wyświetli choć w części fizyczną budowę mieszkańca Krakowa z lat dawnych w związku ze stosunkami bio-socjologicznymi.

Stosownie do różnorodności materiałów praca niniejsza, składa się z dwóch części. Pierwsza z nich jest poświęcona fizycznej budowie mieszkańców na zasadzie zdobytych szczątków ludzkich, druga na podstawie ksiąg metrycznych urodzin omawia skład ludności i stosunki między nią zachodzące. Obie razem przedstawia pewną całość, dając choć w przybliżeniu obraz ludności Krakowa.

W czasach niebywałego dziś zastoju na polu wydawniczym, kiedy nawet powieść rzadko znajduje nabywców, podjęcie się nakładu wydania pracy, która dla swej treści nie może liczyć na szersze koło czytelników, przynosi cześć obywatelskiemu stanowisku p. N. Telza właściciela zaśluzonej wydawniczej firmy krakowskiej Drukarni Narodowej.

AUTOR

Kraków, wrzesień 1926.

I. Typ fizyczny ludności dawnego Krakowa.

Kraków to największy nekropol Polski. Od czasów zamierzchłych zmieniające się jedno po drugim pokolenie nie tylko wytworzyło tu ogromne cmentarzysko, lecz wśród tych prochów znajdujemy ludzi, którzy byli niegdyś budowniczymi państwa, rozwijali samodzielną kulturę i myśl praktyczną, zasymilowali jak własne rozproszone na wielkich przestrzeniach plemienne odmiany tak i obce pierwiastki, przyczyniając się do wysokiego rozwoju państwa i jego stolicy. Z kulturą szedł stąd prąd asymilacyjny na Ruś przyległą, a promienie światła na dalekie ziemie Wschodu w XV i XVI wiekach. Potem kiedy los tragiczny zawisł nad Rzeczpospolitą, nie przeżyła tego i stara stolica i w gruzy się rozwalila, a kiedy po stoletniej niewoli zaczęła się podnosić z upadku, tu usilnie pracowano nad podźwignięciem się, wskrzeszeniem nauki i sztuki, a jednocześnie nad wyswobodzeniem się z niewoli. Praca niniejsza ma na celu poznanie ludzi i rodów, którzy w dziejach duchowej kultury naszej pozostawili nie zatarte ślady, bądź miejscowi, lub obcy przybysze z dalekich krajów: Niemcy, Włosi, Francuzi, Holendrzy, Węgrzy, Czesi i inni, z których się złożyła ludność miejska. Cechy ich duchowe są wytworem fizycznej budowy, której poświęcamy pierwszą część pracy niniejszej. Jeżeli badania nasze nie zawsze będą mogły odpowiedzieć na wiele kwestyj, to bądź co bądź zostaną materiałami i pierwszą cegiełką do dalszych badań w przyszłości w tym kierunku a zarazem opisem zbiorów pewnego działu Zakładu Antropologicznego Uniw. Jagiell., pochodzących z dawnych cmentarzy kościelnych, z placów, ulic i dziedzińców starego Krakowa z oznaczeniem liczb inwentarza i roku znalezienia.

Opracowane szczątki pochodziły z następujących dzielnic miasta:

i 1918 r.). L. inw. 461—465, 465, 470—472. Wały poza tym cmentarzem naprzeciw domu Długosza z XV—XVI w. (1918 r.), (L. muz. Zamk. Wawel. 1—5). Około baszty Senatorskiej i z cmentarza ŚŚ. Michała i Jerzego z XV—XVI w. (?) (1912—1913), L. inw. 164, 245, 403, 404, 245, 477).

Róg Jagiellońskiej i św. Anny na przeciw Coll. Majus z XI—XII w. (1911 r.), (L. inw. 0).

Cment. kośc. św. Anny (1911), (L. inw. 37—42, 217)

Cment. kośc. P. Marji (Plac Marjacki) (1912—1913), (L. inw. 218—232, 376—386—a—c, 400—402).

Cment. franciszkański (1914), (L. inw. 468 a—i).

Cment. W. W. Świętych (1912), L. inw. 184—215, 235—246).

Cment. Dominikański (1912), (L. inw. 234 i bez L.).

Cment. kośc. św. Florjana i dawne leprosorium) (1912), (L. inw. 167—183). (Na kościach długich zmiany patologiczne).

Ul. Smoleńsk na przeciw kośc. Bożego Miłosierdzia (1911), (L. inw. 57—91, 162, 184). Kości były zwalone w jamie i musiały być skąd inąd przywiezione.

Plac Szczepański pod dawnymi wałami (1911), (L. inw. 30—36).

Plac Arjański naz. cmentarzem (1912), (L. inw. 152—161).

Ul. Lubicz, plac Strzelecki (1912), (L. inw. 472—476).

Ul. św. Wawrzyńca (prawdopodobnie z dawnego cmentarza) (1913), (L. inw. 405—408).

Ul. Łobzowska (1912), (L. inw. 166, 287).

Łobzów (1913), (L. inw. 285).

Ul. Wązka (1912), (L. inw. 486).

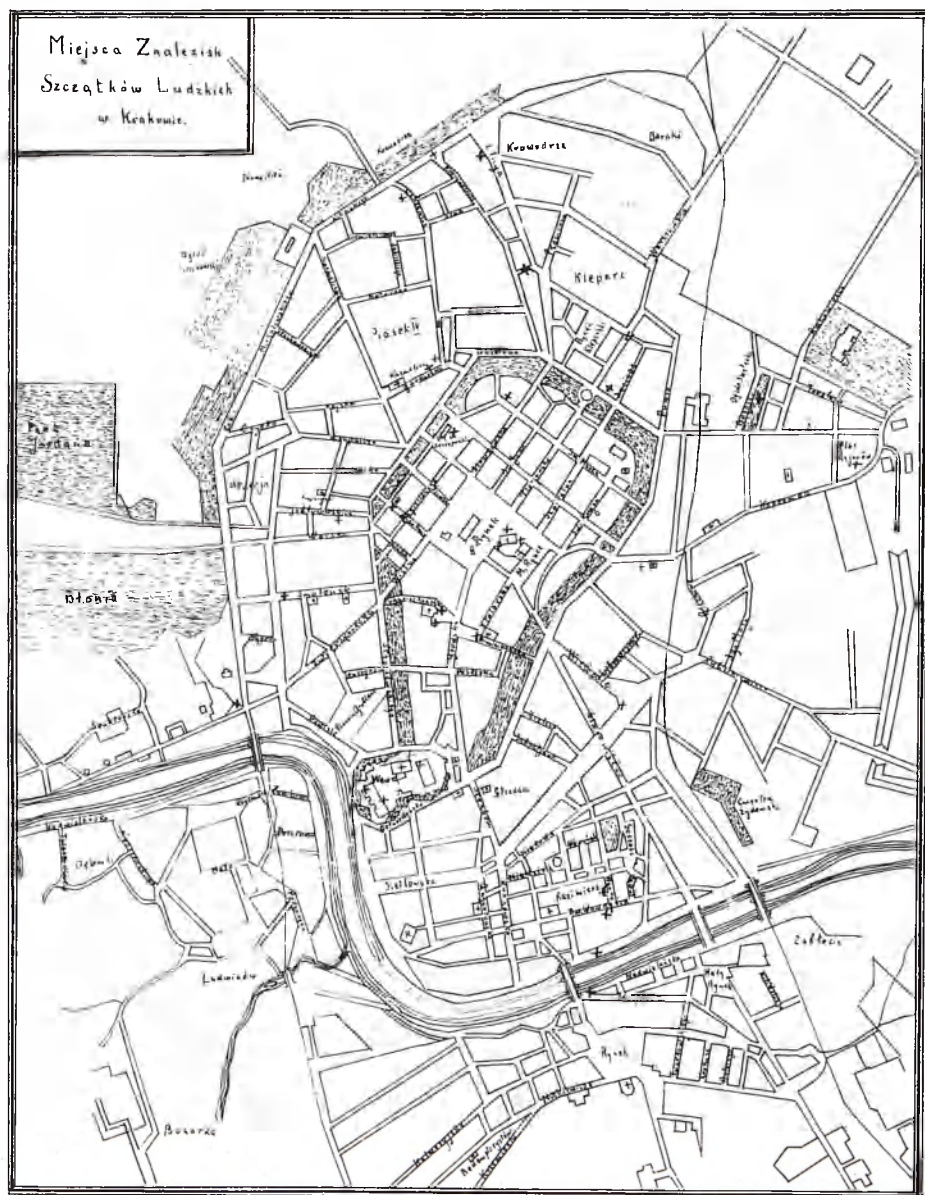
Ul. Długa (1922), (L. inw. 478).

Podgórze po lewej stronie starego mostu na brzegu Wisły (1911). (L. inw. 44—56). Kości zwalone w jamie na głębok. 1 $\frac{1}{2}$ metra.

Klinika chirurg. Uniw. Jagiell. (1922), (L. inw. 375) (z pierwszej połowy XIX w.).

Wawel. Z cmentarza katedry Romańskiej z X—XI w. (1914

Tab. I.

Róg św. Jana i rynku (1922), (L. inw. 479).

Cment. kośc. św. Piotra na Garbarach przy ul. Łobzowskiej z XVII—XVIII w. (1872), (L. inw. 424—478). Szczątki te zbadane zostały przez prof. Kopernickiego.

Cment. kośc. św. Mikołaja (1923), (L. inw. 480—482, 484—485).

Aleja Słowackiego (1923), (L. inw. 493).

Ul. Jabłonowskich (1924), (L. inw. 494).

W r. 1924 i 1925 zakład zdobył jeszcze około półtorasta czaszek, lecz z powodu, że praca niniejsza była już ukończoną, nie mogły one wejść jako materiał. Natomiast na załączonym planie Krakowa, miejsca te jak i innych znalezisk kostnych oznaczone są krzyżykami (patrz. Tabl. I).

Od czasów najdawniejszych grzebano zmarłych w Krakowie obok domów, lub w ogrodzie. W XIII wieku wszedł zwyczaj chowania nieboszczyków pod posadzką, lub w podziemiach kościołów, a później na cmentarzach kościelnych, co utrzymało się aż do pierwszej ćwierci XIX w., a zrzadka spotykał się ten zwyczaj jeszcze i w połowie zeszłego stulecia. Od tego czasu zgodnie z obowiązującym prawem zaczęto grzebać na osobnych cmentarzach za miastem. Cmentarze więc kościelne były miejscem grzebania zmarłych przez sześć wieków i do tego okresu należy przeważnie zebrany przez nas materiał, albowiem z 270 czaszek, 178 pochodziło z 12 cmentarzy kościelnych (65,9%) a 92 mogły być przewiezione, lub pogrzebane zbiorowo podczas epidemji, ulicznych walk, wreszcie przygodnie na dzisiejszych placach, ulicach, lub w ogrodach (34,1%).

Do najstarszych czaszek krakowskich zbioru naszego zaliczamy 9 pochodzących z cmentarza położonego na 1½ metra poniżej 9 pochodzących z cmentarza położonego na 1½ metra poniżej katedry gotyckiej na fundamentach romańskiej na Wawelu, a zatem sięgających X—XI w., starszych od pierwszego planu Krakowa z czasów Bolesława Wstydlwego z r. 1257. Cmentarz ten odkryty przy restauracji zamku, znajduje się częściowo pod fundamentami półn.-zach. jego skrzydła, jednym końcem sięga katedry współczesnej, drugim wkracza na dziedziniec zamkowy w dolne izby strażnicze na parterze (patrz Tabl. II. Plan cment. kated. romańskie j). Inne czaszki wawelskie, z wałów, około baszty sena-

torskiej i z cmentarza kościołów Ś. Ś. Michała i Jerzego należą zapewne do późniejszych może są z wieku XV—XVII. Długosz zalicza oba kościoły z kolegiatą św. Michała na krakowskim zamku, do czasów najdawniejszych. Kazimierz Wielki zamiast drewnianych miał wystawić murowane gotyckie świątynie, które zburzył rząd austriacki. Kościół św. Jerzego miał być starszym od kościoła św. Michała i według podań był zbudowanym na miejscu świątyni pogańskiej. Kult tych świętych był bardzo rozpowszechniony w XIII—XIV wieku na słowiańszczyźnie w związku z legendą o walce ich ze smokiem wawelskim. Oba kościoły były zbudowane obok siebie i prawdopodobnie miały wspólny cmentarz, z którego pochodzą nasze szczątki.¹

Do starszych szczątek należy również zaliczyć prawie całkowity szkielet młodej kobiety, pochodzący prawdopodobnie z XI—XII w., wykopany na rogu ulic św. Anny i Jagiellońskiej, naprzeciw Collegium Majus w odległości 2¹/₂ metra od rogu tego gmachu. Szkielet leżał na wznak z wyciągniętymi rękami na 3¹/₂ metra głębokości, pod starym drewnianym kanałem, w błocie, przez co kości były zabarwione na ciemno. Około szkieletu ślady spróchniałego drzewa, wskazującego na trumnę. Sądząc z tego, że Collegium było otwarte w r. 1400, trzeba myśleć, że nieboszczka została tu pochowaną o wiele wcześniej. Dane historyczne podają, że przed zbudowaniem gmachu uniwersyteckiego dzielnicę tę zamieszkiwali przeważnie żydzi, dzisiejsza ulica św. Anny nosiła nazwę żydowskiej (*platea judeorum*) i była główną arterją komunikacyjną pomiędzy Szewską i Wiślną. W okolicy dzisiejszych plant, przy tak zwanej bramce żydowskiej (*portula judeorum*), stała bożnica, a w kilkudziesięciu sąsiednich domach zamieszkiwali żydzi, których wysiedlono potem na Kazimierz. Pochowanie jednak w trumnie świadczy, że był to grób chrześcijański jeszcze przed czasem osiedlenia żydów może z XI—XII w. Grób ten, jak sądzić można nie miał łączności z cmentarzem kościoła św. Anny i jego szczątki mogą być wcześniejsze. (Patrz Tabl. III. Plan grobu i cment. kośc. św. Anny).

Cmentarz kościoła N. P. Marji na rynku, tej najwspanialszej świątyni Krakowa datuje się z XIV w. Przeważnie grzebani tu

¹ Kopera Fel. O kościołach na Wawelu. Roczn. Krakow. T. VIII.

byli zamożni mieszczanie, wśród nich wielu cudzoziemców: Niemców, Włochów, Holendrów, Czechów i innych.

Najstarsze cmentarze krakowskie kościołów franciszkańskiego i dominikańskiego dały nam zbyt szczupły materiał.

Cmentarz b. dawnego kościoła W. W. Świętych w środku miasta położony, oprócz Niemców, dał sporą ilość czaszek polskich ze wsi podmiejskich, należących do tej parafii.

Cmentarz parafjalnego kościoła św. Florjana. Parafia ta obejmowała podmiejską wieś Kleparz i inne sąsiednie. Przy kościele istniało leprosorium dla trędowatych. Czaszki przeważnie polskie mogły pochodzić z XVII—XVIII w.

Kości zdobyte z jam na ul. Smoleńsk i z nad Wisły w Podgórzu, należą prawdopodobnie do ludności miejscowej poległej w walce, lub zmarłej z epidemji. Do takich też należą czaszki z dawnych wałów placu Szczepańskiego.

Na placu na Wesołej zwanym cmentarzem Arjańskim przy zakładaniu fundamentów pod gmach obecnej kliniki psychiatrycznej, po wyrębaniu drzew i krzaków znaleziono czaszki krótkogłowe, mocnej budowy, niektóre z tendencją do długogłowości. Podanie mówi, że na tem miejscu miał być dom modlitwy sekty arjańskiej. Nie stwierdzono tego jednak i nie znaleziono żadnych śladów budynku.

Niedaleko dawnego cmentarza kościoła św. Mikołaja na Wesołej, byłej wsi podmiejskiej, na dziedzińcu, naprzeciw budynku zakładu chemji lekarskiej na 1½ met. głębokości wykopano kilka czaszek. Jedne z nich były typu krótkogłowego miejscowego, inne szkielety wzrostu wysokiego, długogłowe, przypominały typ północy. Można przypuszczać, że są to szczątki żołnierzy z wojen szwedzkich.

Z dawnego cmentarza kościoła św. Wawrzyńca na plantach wykopano kilka czaszek wyraźnie krótkogłowych, przypominających typ miejscowy.

Luźnie znajdowano pojedyncze czaszki w różnych częściach miasta, na ulicach: Lubicz, Wąskiej, Długiej, św.-Jańskiej, Łobzowskiej, Alei Słowackiego, w Łobzowie i t. d., sądząc po budowie i zachowaniu nie przekraczają XVIII i XIX stulecia.

Do materiałów moich włączyłem jeszcze opis szczątków z byłego cmentarza kościoła św. Piotra na Garbarach z XVII—XVIII

w. prof. Kopernickiego. Znaczna część ich była niemieckiego pochodzenia, jak świadczyły księgi metryczne tej parafji, składającej się przeważnie z rękodzielników.

W ten sposób kolekcja antropologiczna krakowska, którą rozporządzałem do pracy niniejszej obejmowała czaszki z różnych okresów z X aż po wiek XX i chociaż żywioł polski był dominującym, w znacznej jednak mierze była domieszka obcego, a wszystko razem złożyło się na wytworzenie przeciętnego typu mieszańca Krakowa, o jakim potem wspomnimy.

Z ogólnej liczby 270 czaszek badanych, 223 było opisanych przezemnie a 47 przez prof. Kopernickiego. Według płci było: 141 męż., 115 kob. i 14 dzieci. Z pośród dorosłych było: młodych 122, średniego wieku 73 i starców 61. Kości przeważnie były kruche i uszkodzone, niektóre pozbawione wierzchniej kostnej blaszki, nadawały się tylko do niektórych pomiarów, lub trzeba je było całkowicie zaniechać. Całych czaszek, lub bardzo mało uszkodzonych było 62, z uszkodzeniem kości czołowych, ciemieniowych lub łuków jarzmowych 69, bez twarzy 65, jedno sklepienie tylko u 29, oddzielnych żuchw od różnych indywiduów 9. Ułamki czaszek, które nie mogły być zmierzone pozwoliły jednak do pewnego stopnia wnioskować o ich wielkości i kształtach. Linjowe pomiary dokonaliśmy na 221 czaszkach, natomiast u innych z powodu wadliwości kości nie udało się zrobić, ani narysów, ani wymiarów pojemności.

Opis poglądowy dwóch typów czaszek, tak się przedstawia:

Patrząc z góry (*norma verticalis*) u większości czaszek przeważnie krótkogłowych, rzuca się w oczy znaczna krótkość i szerokość ich konturów, względnie do długości czoło nieszerokie, przy występujących niekiedy guzach czołowych, a czasami i ciemieniowych, skronie wypukłe, potylicą szeroka i płaska, czasami z nieco wydatnym garbkiem. Niekiedy czaszki są tak szerokie, że przypominają kontury kuliste; boki często wypukłe, sklepienie przyplaszczone i rzadko opada od szczytu szwu strzałkowego dachówkowato na boki. Inne czaszki wkraczające w średniogłowość, lub długogłowe, rzadziej spotykane, mają kształt eliipsoidny, lub owalny, bez guzów czołowych i ciemieniowych, czoło i potylicą węższe, lub mierne, często z wydatnym garbkiem, boki przyplaszczone.

Patrząc z boku (*norma lateralis*) czaszki krótkogłowe mają niekiedy kontury kątowe, podstawa krótka, sklepienie słabo wypukłe, potylicą zaokrągloną, otwór słuchowy leży w samym środku długości czaszki, szkielet twarzy prosty i rzadko znacznie wysuwa się naprzód. Wcięcie nosowe miernie zagłębione, co spotyka się przy wydatności guza nosowego i przy spleczonym grzbiecie nosowym. Czaszki typu długogłowego mają sklepienie niższe, podstawę dłuższą, potylicę wydłużoną z karczkiem, linja czołowa łukiem prawidłowym przechodzi na dłuższe ciemie. Niekiedy występują dosyć wydatne łuki oczodołowe, otwór słuchowy leży nieco w tyle poza środkiem długości czaszki. Szkielet twarzy nieraz występuje naprzód, tworząc lekki prognatyzm zębodołkowy.

Patrząc z przodu (*norma facialis*) czaszki krótkogłowe mają twarze częściej niskie, szerokie, lub kątowe, oczodoły stoją poziomo i rozwinięte wszcz, łuki jarzmowe mocnej budowy, mierne, lub słabo wydają się na przód, lub na boki; długogłowe mają twarze wąskie, również często niskie i szerokie, oczodoły nieraz rozwinięte w wysokość, nos węższy niż u pierwszych i łuki jarzmowe nie tak szerokie.

Żuchwa u krótkogłowców silniej rozwinięta, trzon jej szeroki, bródka szeroka naprzód wysunięta, co jest jedną z wyraźnych cech czaszek polskich.

Patrząc z tyłu (*norma occipitalis*) czaszki krótkogłowe przedstawiają kształt czworokątny o podstawie szerokiej, z wydającymi się bokami; w wydłużonych kształt stożkowaty, wyniosły, z boków spadzisty, ku górze podnoszący się ostrym łukiem; czaszki typu pośredniogłowego mają potylicę zbliżoną do kształtu kulistego, lub czworokątnego.

Przechodzimy do średnich pomiarów czaszek i ich wskaźników, które się wahają w liczbach następujących:¹

Obwód poziomy u 120 ♂ śr. m. = 523 mm., przy min. — 495 mm. i max + 565 mm.; u 104 ♀ śr. m. = 501 mm., przy min. — 473 mm., i max + 573 mm.

Łuk poprzeczny u 120 ♂ śr. m. = 322 mm., przy min. — 300

¹ Do obliczeń weszły tylko czaszki dorosłych, bez dzieciennych i bardzo młodych indywiduów. Czaszki męskie oznaczone znakiem ♂, a kobiece ♀.

mm. i max + 342 mm. i u 104 ♀ śr. m. = 306 mm., przy min. — 280 mm. i max + 335 mm.

Stosunek łuku poprzecznego do obwodu poziomego u ♂ śr. m. = 61,6, u ♀ = 61,1. Widzimy więc, że wielkość czaszek według tych pomiarów jest dość znaczną.

Długość czaszki u 120 ♂ śr. m. = 182 mm. przy wahanii od 180—188 mm.; u 104 ♀ śr. m. = 168,8 mm., przy wahanii od 166—172 mm. Na krótkość czaszek kobiecych na Garbarach w Krakowie zwracał uwagę jeszcze Kopernicki, a jak zaraz zobaczymy i na ich znaczniejszą szerokość.

Szerokość czaszki u 120 ♂ śr. m. = 146,2 mm., waha się ona od 134—158 mm.; u 104 ♀, śr. m. = 141,3 mm. wahając się od 128—150 mm.

Wskaźnik główny t. j. długości — szerokości czaszki w ♂ śr. m. = 80,2; w ♀ śr. m. + 80,4. Dla obu płci przypada jednakowy przeciętny wskaźnik pośredniogłowy. Sądząc z wysokiego wskaźnika czaszkowego rdzennej polskiej ludności okolic Krakowa, przeciętny niższy wskaźnik przypisać należy przymieszce znaczniejszej pierwiastku długogłowego w wiekach dawniejszych. Kopernicki obliczając przeciętny wskaźnik ludności przedmiejskiej z cmentarza na Garbarach z XVII—XVIII w., znalazł dla czaszek ♂ 82,3, ♀ 82,8. Obliczając materiał nasz i włączając do niego czaszki zbadane przez Kopernickiego, otrzymaliśmy przeciętny wskaźnik o 2 mniejszy.

Najstarsze czaszki krakowskie z cmentarza romańskiego na Wawelu z X—XI w. mają wskaźnik czaszkowy w ♂ (5) = 79,8 przy wahanii od 77,6—83,1; u ♀ (2) = 79,0. Wśród nich spotykamy jednak czaszki ktrótkawogłowe 83,1 i 81,2. Czaszka ♀ z ul. św. Anny naprzeciw Coll. Jagiell. z XI—XII w. ma wskaźnik 79,1. Późniejsze czaszki wawelskie może z XVI—XVII w. mają wskaźniki od skrajnej długogłowości do skrajnej krótkogłowości 74,4—92,4. Na innych cmentarzach, jak na Marjackim od 78,5—87,6, z cmentarza Wszystkich Ś. Ś. od 74,3—93,8, a gdzie podobnie jak na poprzednim znacznie przeważają czaszki krótkogłowe, jak również na cmentarzu św. Florjana, św. Wawrzyńca i w jamach zrzucone kości na Smoleńsku i Podgórzu. Element długogłowy nieco częściej występuje w czaszkach z cmentarza św. Mikołaja, z placu Szczepańskiego, Arjańskiego, z cmentarzy franciszkań-

Kształty według wskaźników	Wawelskie cmentarze kościołów												208 Razem				
	Katolic. Romaniści i ul. Jagell.	SS. Józego i Michała	z wawów	św. Anny	Marjański	Francisz. i Dominik.	Wszystkich Świętych	św. Florjane	św. Wawrzyna	św. Mikołaj	Szczepański, waw	Arjański	Smoleńsk	Podgórze	z innych ulic	w liczbach bez względ.	w %
Długoczaszkowe (Dolichocephalae) (X—75,9)	—	—	2	5	—	1	—	—	3	1	—	1	—	2	15	7,2	
Średnioczaszkowe (Mesocephalae) (76—80,9	7	3	2	3	11	4	5	2	—	1	2	5	8	6	2	61	29,3
Krótkoczaszkowe (Brachycephale) (81—85,4)	2	1	—	—	13	3	23	7	3	—	4	4	19	3	7	89	42,8
Nadkrótkoczaszkowe (Hyperbrachyceph.) (85,5—89,9)	—	—	2	—	6	3	11	5	1	1	—	1	3	1	1	35	16,8
Wyjątkowo krótko- czaszk. (Ultrabrachy- cephale) (90—X)	—	1	—	—	1	—	1	2	1	—	—	1	1	—	—	8	3,8

W drugiej tablicy przedstawiamy według tego samego kranjologicznego układu czaszki dorosłych takie, które mogliśmy określić według płci, w liczbach bezwzględnych i w procentach:

Kształty czaszek	109 męskich	81 kobiet.	190 Razem	męskich	kobiet.	Razem
	w liczbach bezwzględnych			w %		
Długo czaszkowe (Dolichocephalae) (X—75,9)	12	3	15	11,0	3,7	7,9
Średnio czaszkowe (Mesocephalae) (76—80,9)	32	21	53	29,3	25,9	27,8
Krótko czaszkowe (Brachyceph.) (81—85,4)	50	33	83	45,9	40,7	43,7
Nadkrótko czaszkowe (Hyperbrachyceph.) (85,5—89,8)	10	22	32	9,2	27,2	16,8
Wyjątk. krótko czaszk. (Ultrabrachyceph. (90—X)	5	2	7	4,5	2,5	3,7

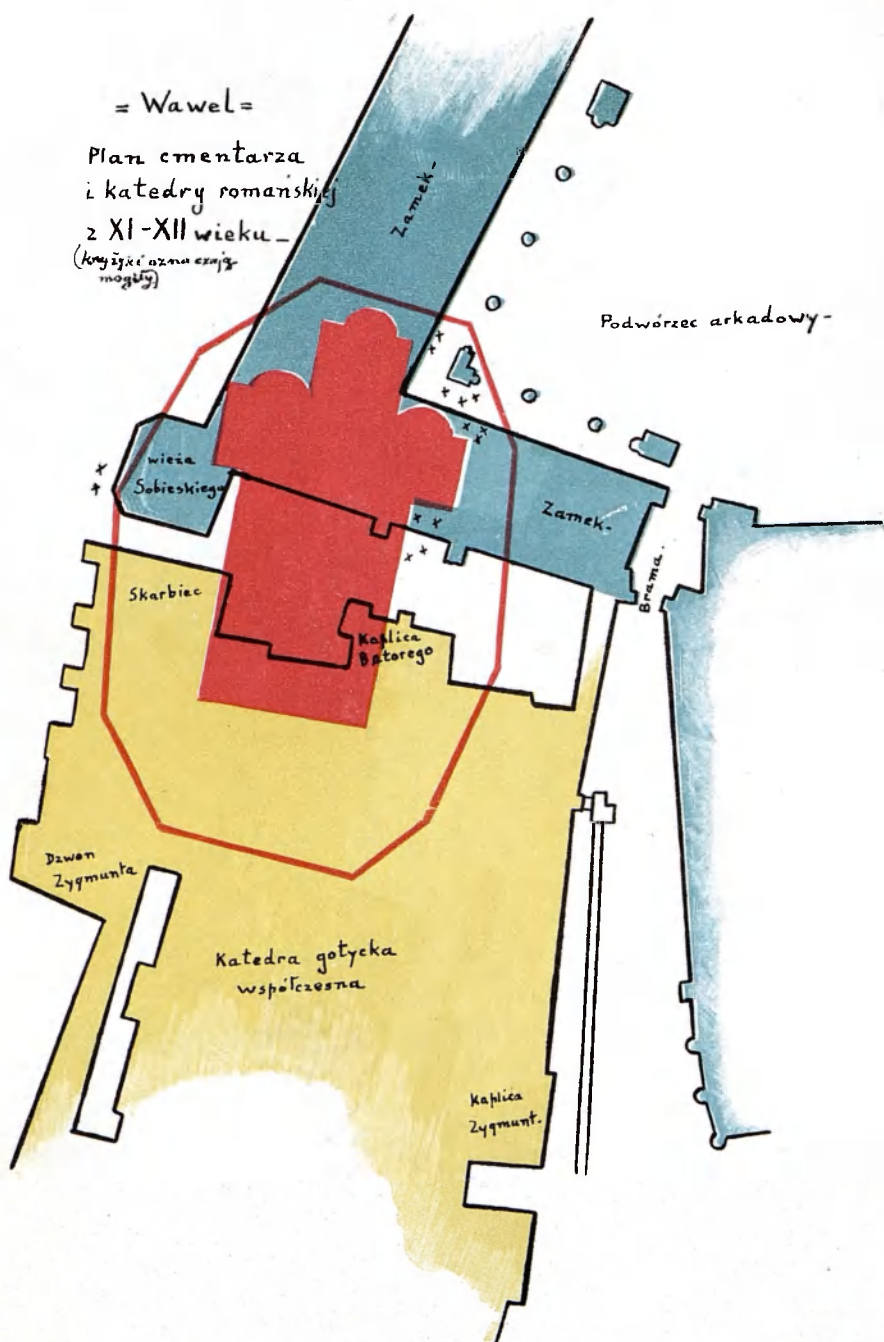
skiego i dominikańskiego, choć i tu przeważa krótkogłowość. Typem więc przeważającym odwiecznym u mieszkańców Krakowa była krótkogłowość. To spowodowało Kopernickiego do wypowiedzenia poniekąd słusznego zdania przy badaniu przedmieszczan krakowskich XVII—XVIII w. z parafji św. Piotra na Garbarach, że ponieważ wśród nich przeważał typ długogłowy, to sądząc z zapisów ksiąg parafjalnych i z nazwisk byli niemieckiego pochodzenia, przeto im jako wychodźcom z południowych Niemiec przypisać należy długogłowość.

W następnej tablicy podajemy rozproszone liczby wskaźników zebrane w oddzielne grupy układu kraniologicznego z oznaczeniem cmentarza, lub miejsca pochodzenia czaszek: (Patrz tabl. str. 15).

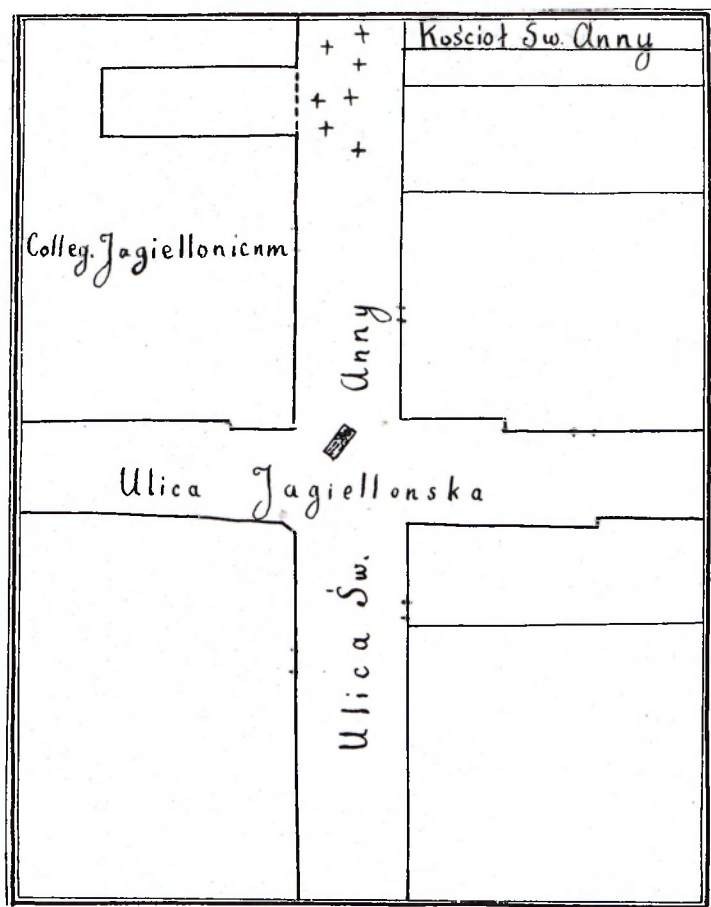
Otóż widzimy z tabl. pierwszej, że wskaźniki czaszkowe skupiają się wogóle przy czaszkach przeważnie krótkoczaszkowych (42,8%), a później średniczaszkowych (29,3), o połowę mniej przy nadkrótkoczaszkowych 16,8%. Rzadsze są o wiele długogłowe (7,2%) lub wyjątkowo — krótkoczaszkowe (3,8%). Z drugiej tabl. str. 15 z uwzględnieniem płci przekonywujemy się, że typ krótkoczaszkowy najpospolitszy, mniej stale występuje w rozmaitym stopniu rozwoju w mężczyznach (59,6%) przy nieco częściej spotykanych średniczaszkowych (29,3%) i długoczaszkowych (11,%), niż w kobietach, u których krótkoczaszkowość przeważa (70,4%), przy mniejszej ilości średnio- (25,9%), a szczególnie długoczaszkowych (3,7%). Jednym słowem i tu krótkoczaszkowość kobiet jest znaczniejszą, a co spotykano wogóle w czaszkach polskich.

W przytoczonej krzywej wskaźników głównych czaszek zestawiamy obok 234 czaszek naszych krakowskich z X—XX w. i z Garbarów XVII—XVIII prof. Kopernickiego dla porównania z krzywą 100 czaszek z XII—XV w. z katedry płockiej łaskawie nam udzieloną przez Dra Macieszę z pracy jeszcze drukiem nie ogłoszonej. (Tabl. IV). Krzywa czaszek krakowskich i z Garbarów okazała się wspólną dlatego podajemy ją jedną. Ściele się ona początkowo nisko, następnie od wskaźnika 75 podnosi się do góry dając szczyt niewysoki przy 83 i następnie stopniowo pochyło opuszcza się. Krzywa wskaźników płockich podnosi się ponad krzywą krakowską, tworząc dwa nizkie wierzchołki przy wskaźnikach 74 i 78, później opuściwszy się nagle podnosi się tworząc najwyższy szczyt krzywej przy liczbach 82—83, następ-

Tab. II.

Tab. III.

nie stromo opuszcza się w dół ścieląc się nisko po za linią krakowską. Typ krzywej krakowskiej wskazuje na krótkoczaszkowość bardziej jednolitą, kiedy w płockiej przeważa długoczaszkowość i większe mieszaństwo. Podobną długoczaszkowość grobów w płockiem z IX—XI w. zaznacza Dr. L. Rutkowski, a kiedy badania współczesnej ludności w Małopolsce wykazują znaczną krótkoczaszkowość, w płockiem przejawia się pewna tendencja do długogłowości.

Wysokość cała czaszki (od Br—Ba) u 62 ♂ śr. m. = 134,2 mm. przyczem waha się od 111 do 148 mm.; u 80 ♀ śr. m. = 127,6 mm., przy wahaniach od 120 do 142 mm. Wahania więc w bezwzględnych wymiarach wysokości czaszki są znaczniejsze w męskich, niż w kobiecych.

Stosunek wysokości czaszki do jej długości, czyli wskaźnik wysokości całej w ♂ śr. m. = 73,7; w ♀ śr. m. = 74,4, różnica więc nieznacząca.

Wysokość czaszki do ucha w 57 ♂, śr. m. = 114 mm., przy wahanii od 104 do 135 mm.; u 76 ♀ śr. m. = 110,3 mm., przy wahanii od 100 do 138 mm.

Wskaźnik wysokości (do ucha) do długości czaszki w ♂ śr. m. = 62,7, a w ♀ śr. m. = 60,6; czaszki więc męskie są nieco wyższe od kobiecych, co zgadza się ze spostrzeżeniami Welkera, Eckera, Weisbacha, Montegazza, Kopernickiego i innych. Podzieliwszy wartości tego wskaźnika na osobne działy, otrzymamy:

Wskaźniki wysokości czaszki do ucha	56 męskie	70 kobiece	126 Razem	męskie	kobiece	Razem
nizkie (chamaecephal) (X—57,9)	w liczbach bezwzględnych			w %		
	6	5	11	10,7	7,1	8,7
mierne (ortocephal) (58,0—62,9)	15	15	30	26,8	21,4	23,8
wysokie (hypsicephali) (63—X)	35	50	85	62,5	71,4	67,5

Najczęściej spotykane są czaszki wysokie, rzadziej mierne. Czaszki wysokie stalej występują w kobiecych, niż w męskich.

Wskaźnik wysokości całej do szerokości czaszki w ♂ śr. m. = 91,8, w ♀ śr. m. = 90,3. Męskie znowu są nieco wyższe od kobiecych.

Wskaźnik zaś wysokości ucha do szerokości czaszki w ♂ śr. m. = 78,1, w ♀ śr. m. = 78,1. Różnica więc pomiędzy płciami żadna nie występuje.

Szerokość dolna czoła, czyli najmniejsza (fz do fz) u 100 ♂ śr. m. = 92,6 mm., przy wahanu od 88—111 mm., w 105 ♀ śr. m. = 92,5, przy wahanu od 83—110 mm.

Wskaźnik dolnej szerokości czoła do długości czaszki w ♂ śr. m. = 50,8, w ♀ 54,8, przeto w kobiecych czoła są cokolwiek szersze niż w męskich.

Podzieliwszy liczby wskaźników czołowych na trzy działy, otrzymamy:

Czoła	75 męskie	79 kobiece	154 Razem	męskie	kobiece	Razem
	w liczbach bezwzględnych			w ‰		
wązkie (X—59)	66	72	138	88,0	91,1	90,3
mierne (60—70)	9	7	16	12,0	8,9	9,7
szerokie (70—X)	—	—	—	—	—	—

Przeważnie czoła są wązkie u obu płci, wyjątkowo tylko mierne. W kobiecych czaszkach wązkie występują stalej.

Szerokość czoła górna, czyli największa u 94 ♂ śr. m. = 120,9 mm. przy wahanu od 111—142 mm., u 105 ♀ śr. m. = 116,4 mm., przy wahanu od 99—132 mm.

Stosunek największej szerokości czoła do długości czaszki w ♂ śr. m. = 66,4, w ♀ śr. m. = 68,9. Średni wskaźnik kobiecy bardzo nieznacznie przewyższa męski. Zupełnie podobny stosunek otrzymał przed laty Kopernicki obliczając czaszki krakowskie na Garbarach.

Szerokość potylicy u 85 ♂ śr. m. = 116,8 mm. przy wahanu od 95—152 mm., w 95 ♀ śr. m. = 111,4 mm. przy wahanu od 90—128 mm. Potylice wąskie kobiecie tylko o 5 mm. ustępują męskim. Kopernicki na Garbarach obliczył szerokość potylicy w czaszkach męskich = 127 mm., a kobiecych = 122,5 mm. Być bardzo może, że pomiar ten był przez niego inaczej brany.

Wskaźnik potyliczny, czyli stosunek szerokości potylicy do długości czaszki w ♂ śr. m. = 64,1, w ♀ śr. m. = 66,0; różnicy pomiędzy sobą płcie nie przedstawiają. Częstość spotykanych wskaźników przedstawia przytoczona tabelka.

Potylice	57 męskie	71 kobiece	128 Razem	męskie	kobiece	Razem
	w liczbach bezwzględnych				w %	
wązkie (X—69)	52	68	120	91,2	95,8	93,7
mierne (70—79)	5	3	8	8,8	4,2	6,3
szerokie (80—X)	—	—	—	—	—	—

Najpospolitszymi są potylice wązkie, nieco stalej występujące w czaszkach kobiecych, niż męskich i wyjątkowo mierne. Różnica w stosunku zachodzącym pomiędzy najmniejszą szerokością czoła i potylicy w czaszkach męskich 24,2 mm., a we wskaźnikach '13,3; w kobiecych 18,9 mm., czyli '11,2. Rozszerzenie czoła od dołu ku górze wynosi w czaszkach męskich 28 mm., w kobiecych 24 mm. t. j. od 14—16, i na tę różnicę dość znaczną zwrócił uwagę Kopernicki przy opisie czaszek z Garbarów, jako na charakterystyczną cechę budowy czaszek krótkoczaszkowych. Wyjątkowo nieznaczne cofnięcie się z przodu na tył wykazuje małą szerokość potylicy.

Dla wykazania zależności kształtów czoła i potylicy od typu zasadniczego czaszek, rozpatrujemy je w związku z 4 głównymi przeciętnymi wskaźnikami czaszkowymi w tablicy korelacji.

Wskaźniki męskie				Wskaźniki kobiece			
czołowy				czołowy			
główny	dolny	górny	potyliczny	główny	dolny	górny	potyliczny
75,0	53,7	60,9	56,9	74,4	53,7	60,3	60,9
78,9	54,1	65,6	59,9	79,2	54,5	64,6	60,3
83,4	54,7	66,0	63,3	83,3	55,1	66,8	61,0
88,1	57,9	72,0	66,1	87,3	56,9	61,5	61,9

Połączywszy liczby przeciętnych wskaźników tablicy korelacji we dwa działy przez zaliczenie kilku wypadków długoczaszkowych do średnioczaszkowych, a krótko i nadkrótkoczaszkowe połączywszy w jedno otrzymujemy następujące zestawienie:

Wskaźniki męskie					wskaźniki kobiece				
	czołowy					czołowy			
	główny	dolny	górny	potylicz.		główny	dolny	górny	potylicz.
średnio czaszkowy	78,5	54,0	65,1	59,5	średnio czaszkowy	78,4	54,4	63,9	60,4
krótco czaszkowy	84,3	55,3	67,2	63,8	krótco czaszkowy	85,0	55,8	64,6	61,3

Z wykazów przytoczonych widzimy, że w miarę zwiększania się wskaźnika głównego i przejścia z długo w krótkoczaszkowość zwiększają się jednocześnie wskaźniki szerokości czoła i potylicy i to podobnie u obu płci. W budowie czaszek krakowskich rozszerzają się one z przodu i z dołu ku tyłowi, kiedy z góry ku tyłowi szerokość znacznie się zmniejsza, co występuje wybitniej w czaszkach męskich, niż w kobiecych. Cechy tej niespotykamy u współczesnego ludu małopolskiego, u którego potylicie są przeważnie szerokie, przy znacznej szerokości czaszek w częściach nadszkroniowych przez rozwój przednich zrazów wielkich półkul mózgowych w porównaniu do części potylicznych t. j. budowy rozwiniętego sklepienia, co wpływa na zwiększenie szerokości górnej czołowej i rozmiar obwodu poziomego, którego przeduszną część jest bardziej rozwinięta, niż zauszna.

Długość całej twarzy od nasady nosa do bródki w 16 ♂ śr. m. = 115,9 mm. przy wahanii od 106—126 mm., u 26 ♀ śr. m. = 106,3 mm. przy wahanii od 91—113 mm.; męskie więc twarze o 10 mm. są dłuższe od kobiecych.

Długość górna twarzy (n—pr.) u 24 ♂ śr. m. = 69,2 mm. przy wahanii od 63—78 mm., u 42 ♀ śr. m. = 61,7 mm. przy wahanii od 57—73 mm., a więc męskie o 7 mm. są dłuższe od kobiecych.

Szerokość twarzy największa w 25 ♂ śr. m. = 131,0 mm. przy wahanii od 118—143 mm., u 42 ♀ śr. m. = 123,8 mm., przy wahanii od 116—132 mm., męskie więc o 7,2 mm. przewyższają kobiece, to jest tyleż długością co i szerokością.

Wskaźnik całej długości twarzy do jej największej szerokości wynosi w ♂ śr. m. = 52,8, w ♀ śr. m. = 49,8.

Wskaźnik zaś górno-twarzowy t. j. stosunek długości górnej twarzy do jej największej szerokości w ♂ śr. m. = 69,2, w ♀ śr. m. 61,9.

Co do pojedynczych wskaźników górno-twarzowych to takowe wahały się od 45,4—61,7, a całej twarzy od 75,8—96,6; wykazuje te taką samą różnorodność typów twarzy jak i kształtów czaszki. Chociaż długość całej twarzy powiększa znacznie wysokość żuchwy, jednak w obu wypadkach kształt twarzy przeważnie okrągłolity i szeroki.

Co do kształtu nosa. Wysokość nosa w 19 ♂ śr. m. = 49,5 mm., w 38 ♀ śr. m. = 47,2 mm. Szerokość otworu nosa w 19 ♂ śr. m. =

= 24,8 mm., w 38 ♀ śr. m. = 24,6 mm., a więc wskaźnik nosowy w ♂ śr. m. = 50,0, a w ♀ 52,1. Przeciętnie czaszki średnionose, co znaleźli i Kopernicki u przedmieszczan krakowskich, chociaż męskie czaszki miały nieco węższe nosy niż kobiece.

Częstość spotykanych kształtów nosa przedstawia następująca tabela:

Kształty nosów	19 męskich	38 kobiet.	57 Razem	męskich	kobiet.	Razem
	w liczbach bezwzględnych			w %		
Wązkonose (leptorrhini) (X—47,9)	7	14	21	36,8	36,8	36,8
Średnionose (mesorrhini) (48,0—52,9)	7	14	21	36,8	36,8	36,8
Szerokonose (platyrrhini) 53,0—X)	5	10	15	26,4	26,4	26,4

Tabela stwierdza przeciętny typ średnionosy, przy jednocześnie częściej występujących wązko i średnionosych i o wiele rzadziej szerokonosych.

Oczodołów wysokość u 28 ♂ śr. m. = 38,6 mm., u 41 ♀ śr. m. = 36,7 mm.; szerokość u 28 ♂ śr. m. = 33,8 mm., u 41 ♀ śr. m. = 33,1 mm. Wskaźnik oczodołowy, czyli stosunek wysokości do szerokości w ♂ śr. m. = 87,6, w ♀ śr. m. = 90,2. Rozproszone liczby wskaźników zbieramy w 3 działach:

Kształty oczodołów	28 męskich	41 kobiet.	69 Razem	męskich	kobiet.	Razem
	w liczbach bezwzględnych			w %		
Wąsko-oczodołowe (microsèmes) (X — 82,9)	8	6	14	28,6	14,6	20,3
Mierno-oczodołowe (mesosèmes) (83,0—88,9)	9	9	18	32,1	21,9	26,1
Szeroko-oczodołowe (megasèmes) (89,0—X)	11	26	37	39,3	63,3	53,6

W czaszkach spotykają się oczodoły wszystkich trzech kształtów. W męskich przeważają nieco szerokooczodołowe, w kobiecych stanowią $\frac{2}{3}$.

Podniebienie. Długość w 19 ♂ śr. m. = 48,6 mm.; w 38 ♀ śr.

m. = 45,1 mm.; szerokość w 19 ♂ śr. m. = 35,4 mm., w 38 ♀ śr. m. = 34,7 mm.

Wskaźnik podniebienia w ♂ śr. m. = 72,8, w ♀ śr. m. = 78,3; kobiety więc o 6 przewyższa mężczy.

Liczby oddzielne wskaźników zbieramy w 3 rzędy:

Podniebienia	19 męskie	38 kobiece	57 Razem	męskie	kobiece	Razem
	w liczbach bezwzględnych			w %		
małe (X — 71)	6	10	16	31,6	26,3	28,1
mierne (71,1—77)	6	8	14	31,6	21,0	24,7
wielkie (77,1—X)	7	20	27	36,8	52,6	47,2

W czaszkach męskich występują podniebienia różnych kształtów, w kobiecych więcej niż w połowie wypadków wielkie, a w drugiej połowie małe, lub mierne.

Opisawszy w krótkości materiał osteologiczny zebrany w Krakowie, przechodzimy do charakterystyki poszczególnych czaszek i do zboczeń dość zresztą w budowie rzadko spotykanych. Częstszymi są zboczenia w obrębie rozwoju szwów, które, jak już wspomniałem, dzięki zawiłej ich budowie, szczególnie w czaszkach krótkogłowych wytwarzają zmiany w kierunku szwów i w związku z tem niekiedy rozwój kosteczek dodatkowych (ossa epactale) załączonych w szwach, co stwierdzono w sześciu wypadkach. Trzy razy występowały one w szwie węglowym (*Sutura lambdoidea*) (w czaszkach oznacz. w inwent. L. 157, 208, 383), po razie w tymże szwie jako szereg ossa Wormii (L. 386), w bregmie (L. 36), w sutura transv. oecipit przy jednoczesnym rozwoju kilku kostek wstawkowych, pomiędzy tym szwem i węglowym (L. 476). Dziewięć razy zanotowaliśmy niezarośnięty szew śródczołowy (metopion) (L. 45, 71, 77, 153, 167, 193, 204, 221 i 380,) raz jeden zboczenie w skrzydlaku (*Pterion*), w którym szwy tworzyły zamiast zwykłej litery H, literę X, przyczem w jednym punkcie środkowym stykały się z sobą cztery kości: czołowa, ciemieniowa, klinowa i skroniowa (L. 221). Rozwój silnej chropowatości potylicznej w rodzaju wału (torus occipitalis) spostrzegano w ośmiu czaszkach (L. 35, 184, 188, 234, 380, 400, 468. g, 486) i wał podniebieniowy

(*Torus palatinus*) cztery razy (L. 162, 195, 222, 468. b). Do tego musimy dodać wypadki silniej niż zwykle rozwiniętych łuków nadoczołowych, guzów czołowych, nosowych i potylicznych. Nosowe wcięcia silniej wyrażone zauważono częściej w czaszkach krótkogłowych.

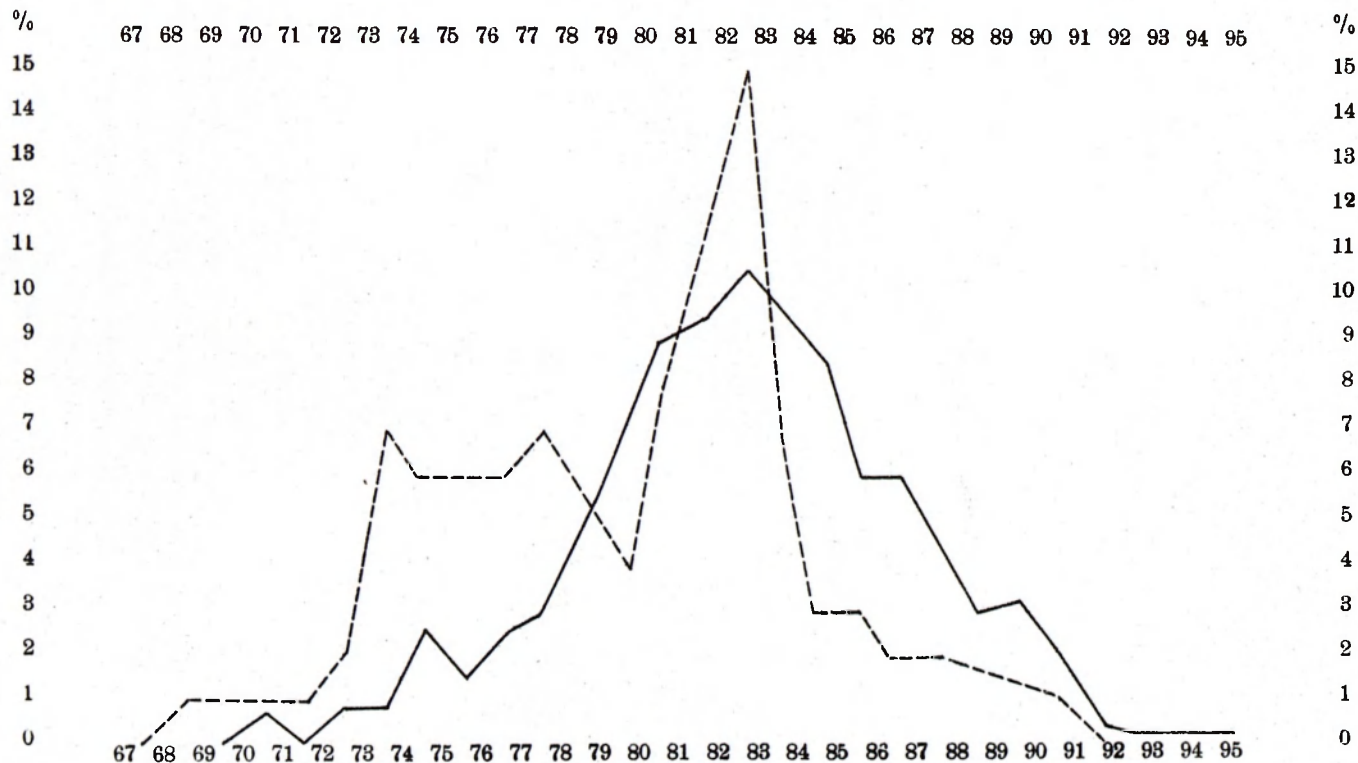
Oprócz wrodzonych zboceń w budowie czaszek, stwierdzaliśmy wypadki uszkodzeń czaszek dawnych, może w celu przygotowania z kości amuletów dla praktyk leczniczych, lub czarodziejskich, a przesąd ten zachował się przez czas długi w Polsce. Podają o tem nie tylko stare średniowieczne recepty lekarskie, lecz i szlacheckie *silva rerum* i dawne kalendarze.¹ Znaleźliśmy raz jeden trepanację dokonaną u żywego na kości potylicznej w czaszce z XVI—XVII w. wykopanej wraz z innemi na górze zamkowej w Wilnie. Inne wypadki trepanacji pośmiertnej opisanej też przez nas odnoszą się do 4 czaszek z cmentarzyska w Lankiszkach pod Naczą (w lidzkim na Litwie) z XV—XVII w., do 3 czaszek z podziemi kościoła św. Piotra w Wilnie z czasów bodaj późniejszych; natomiast na czaszce Ks. Piotra Skargi, którego szczątki spoczywają w osobnej trumience w sklepie kościoła św. Piotra w Krakowie znalazłem pośmiertne podpiłowanie górnej szczęki dokonane być może w celu leczniczym, lub dla przechowywania jako relikwie. Ponieważ długi czas trumna była otwierana dla przybywających do jego grobu, wiele kości słynnego kaznodzieji zostało uniesionych jako świętość.

Z materiału krakowskiego przechowujemy trzy wypadki pośmiertnej trepanacji. Jedna z czaszek wykopana na plantach z byłych wałów przed przeszło pół wiekiem, młodego mężczyzny długogłowego, gdzie trepanacja dokonana na lewej stronie kości ciemieniowej (L. 472). Druga czaszka z cmentarza Marjackiego, z wyglądu bardzo dawna, pokryta dendrytami, ultra-brachykephaliczna (wsk. główny 94,0) mężczyzny młodego, budowy mongolopodobnej. Trepanacja dokonana na lewej stronie kości potylicznej. (L. 219). Trzecia wykopana pod wałami z placu Szepejańskiego czaszka też młodego mężczyzny budowy krótkogłowej (wsk. 82,2) trepanacja dokonana na lewej stronie kości potylicznej (L. 35).

¹ Patrz J. Talko-Hryniewicz: „Lecznictwo ludowe na Rusi południowej. 1893. Wydan. Akad. Um. Kraków.

Ogólną charakterystykę fizyczną szczątków ludzkich znalezionych na cmentarzach i innych placach i ulicach Krakowa rozpoczniemy od Wawelu, gdzie obok najstarszych występują i późniejsze typy analogiczne dzisiejszym, poczynszyszy od X—XVIII w. z głównymi wskaźnikami, od wyraźnych długogłowych aż do skrajnej krótkogłowości (74,4—92,4) o silniejszej i słabszej budowie, dają nam obraz urozmaicony typów wielu pokoleń. Cmentarz św. Anny jest jedyny, na którym występują tylko czaszki długogłowe, podobne z sobą co do budowy, tak jakby były jednego pochodzenia (wskaż. głów. 73,4—79,3) znacznych rozmiarów, miernie wysokie (wsk. 54,3—65,2) o wąskich czołach (wsk. 48,9—56,1) i potylicach (55,3—66,3). Cmentarz Marjacki dostarczył nam sporą ilość materiału lepiej zachowanego i bardzo jednolitego. Czaszki przeważnie krótkogłowe (wsk. 78,5—94,0), znacznej szerokości i rozmiarów, miernie wysokie, o twarzy niskiej i szerokiej ze znacznie występującem nadnośiem i niekiedy z wyraźnem wcięciem nosowem. Z cmentarzy kościołów parafjalnych, do których wchodziły wsie podmiejskie jak W. W. Świętych, św. Wawrzyńca, św. Florjana na Kleparzu, przeważa krótkogłowość, z mniejszą przymieszką długogłowych niż na innych cmentarzach, to typ ludności miejscowej. Przy kościele było leprosorium, do którego zwożono widocznie trędowatych i z dalszych okolic. Patologiczne zmiany na kościach długich są często tu spotykane. Z placu t. z. Arjańskiego, z jam wykopanych ze zwalonemi kośćmi na Smoleńsku naprzeciw kościoła Bożego Miłosierdzia i na Podgórzu nad Wisłą przedstawiających jakby wspólne mogiły, to szczególnie w dwóch ostatnich spotykały się kości jak dorosłych, tak też i dzieci, niekiedy i typu długogłowego, przy przeważającej jednak krótkogłowości. To samo wynieśliśmy wrażenie przy rozpatrywaniu czaszek z placu Szepeńskiego. Najwyraźniej jednak typ długogłowy czaszek wystąpił opodal cmentarza kościoła św. Mikołaja na Wesołej na ul. Kopernika w dziedzińcu zakładu chemji lekarskiej, gdzie z pięciu znalezionych czaszek dwie były typu miejscowego, a trzy wyraźnie długogłowe (ze wskaźnikami 70,8, 74,6, 75,3), znacznych rozmiarów, mocnej budowy, o wąskich konturach, miernie wysokie o wąskim czole i potylicy, i wydłużonych twarzach, a sądząc z kości długich o wysokim wzroście. Na jednej z czaszek (L. 480) na górnym brzegu prawego oczodołu znajduje się blizna kostna od zada-

TAB. IV. **Krzywa wskaźników głównych czaszek.**

284 czaszki krakowskie X—XVIII w. (Talko-Hrynciewicz) i z Garbarów z Krakowa XVII—XVIII w. (I. Kopernicki).
100 czaszek katedry plockiej XII—XV w. (A. Maciejsza).

nej rany ostrem narzędziem, co zdaje się stwierdzać, że byli to żołnierze. Sądząc z budowy — z pewnem prawdopodobieństwem przypuścić można, że to są szczątki poległych w walce szwedów. Czaszki przedmieszczan krakowskich z Garbar, z cmentarza dziś nie istniejącego kościoła św. Piotra na ul. Łobzowskiej z XVII—XVIII w. zbadał Kopernicki; na zasadzie ksiąg metrycznych urodzin tego kościoła znalazł on, że w latach 1610—1660 było nazwisk cudzoziemskich od 12—14 %, które w latach późniejszych 1670—1718 stopniowo się zmniejszają spadając do 9, a następnie do 7%. Według Kopernickiego wielu cudzoziemców w tym czasie opuszczało miasto, upadał bowiem przemysł i handel z przeniesieniem rezydencji królewskiej do Warszawy. Sądząc z procentu nazwisk niemieckich mniema autor, że ilość cudzoziemców w w. XVI i wcześniej musiała być jeszcze znaczniejszą. Widząc w krótkogłowych żywiół miejscowy, a w długogłowych przybyszów niemców, Kopernicki w dniach największego napływu niemców południowych, przypisywał im o wiele silniejszy procent długogłowości, który stopniowo znikał, lub rozpływał się w pośredniogłowym. Ponieważ obcy element stanowił zawsze mniejszość, nie mógł przeto wpłynąć na odwieczny pierwiastek krótkogłowy, jak to wskazują czaszki wawelskie z X—XI w., nie mówiąc już o czasach późniejszych po buncie Wójta Alberta, kiedy żywiół niemiecki został zgnieciony, lub po wojnach i zarazach, kiedy wyludnione miasto zaludniało się niejednokrotnie przybyszami, a był to żywiół antropologicznie krótkogłowy, jak to wykazują badania dawnych krakowian, podobnie jak i współczesnych. Przybyszami temi byli mieszkańcy wsi sąsiednich, kiedy ten żywiół opanowywał wszechwładnie miasto, typ długogłowy słabszy wymierał, lub topniał, nie tylko kulturalnie przez spolszczenie, zmianę nazwisk, przyjęcie miejscowych zwyczajów i obyczajów, lecz i antropologicznie.

Żywiół giermański, który początkowo napływał do Krakowa, pochodził przeważnie z północnych i środkowych Niemiec, występuje w nim typ jeżeli nie czysto długogłowy, jak to widzimy ze szczątków krakowskich, to w każdym razie w znacznej większości, pochodzący według Eschera z grobów rzędowych (Reihengräber) właściwych Frankom i Alemanom. Hölder albowiem w Wirtembergiem w typie mieszanym znalazł i krótkogłowy pierwiastek (przezywany przez niego „sarmackim“ i „tureckim“, a dziś mon-

golopodobnym „mongoloidny“ oraz długogłowy przezywany przez Niemców „*germańskim*“, w którym współcześni antropolodzy niemieccy (Ammon, Klaatsch, Günther i cały ich szereg) chcą widzieć geniusz niemiecki, kiedy krótkogłowemu słowiańskiemu przypisują niższe instynkty i zmaterjalizowanie. Typ zasadniczy krakowski krótkogłowy temu zaprzecza.

Typ długogłowy w Niemczech spotyka się tem częściej, im dalej od Schwarzwaldy i Bodeńskiego jeziora, a bliżej ku granicy Frankonii. Kollmann w grobach rządowych Bawarii spotykał pośrednio 45%, długo 43% i krótkoczaszkowych tylko 9%. Ranke z ogromnej liczby zbadanych czaszek znalazł u półn. Niemców (Fryzów) krótkogłowych 49%, u środkowych (Franków, mieszkańców Turynji) 75% i u południowych 97%. Z pomiarów innych autorów (Virchow, Schafhausen, Luze, Eckert) ludność miejska w Niemczech posuwając się z północy na południe wykazuje wskaźnik czaszkowy 78 i wyżej, w Niemczech północnych (Bremen) posiada długogłowych 42%, w Bonn 61%, w Niemczech środkowych (Frankfurt nad M.) 77%, a w Niemczech południowych (Freiburg w Br.) 93%. Pierwiałkiem więc długogłowym Niemcy przeważają o wiele Polskę i dlatego ludność niemiecka, według Kopernickiego, przesiedlając się w dość znacznej ilości do Polski była przenosicielką tego typu. Chociaż Niemcy pod względem kranjologicznym nie są jednolitego typu, południowi są długogłowi, a znaczny ich procent przypada na środkowe, a nawet na północne Niemcy — ponieważ jednak do Krakowa i miast polskich przybywali przeważnie z krajów południowo- i środkowo-niemieckich, dlatego sądził Kopernicki, że długogłowość wśród polskich krótkogłowych czaszek do nich przeważnie należy. Uczony nasz w części tylko miał słuszość, gdyż nie uwzględnił tego, że oprócz napływowej ludności długogłowej, musiała być wśród krótkogłowej ludności polskiej X—XI wieku pewna grupa długogłowej, która utrzymała się z czasów jeszcze prahistorycznych.

Co do później przybyłych do Polski Włochów, to Kopernicki na zasadzie badań pierwotnych Calori, stwierdzonych następnie przez G. Nicolucci w Neapolu, na podstawie własnych spostrzeżeń, jak i innych badaczy na osobach żywych i czaszkach, twierdził, że typ krótkogłowy (47%) przeważa w północnych i środkowych prowincjach Italji, a długogłowy na południu, w prowincjach

cjach Rzymskiej, Neapolitańskiej i w Sardynji (52%). Rzemieślnicy i artyści włoscy przybywający niegdyś do Krakowa, pochodzili z północnych i środkowych Włoch, gdzie typ krótkogłowy jest dominującym (68—84%), mogli więc oni, powiada Kopernicki, pomimo nawet niewielkiej ich liczby przyczynić się do zrównoważenia przymieszki długogłowej niemieckiej, a nie do wytworzenia bardziej znacznej i bez tego krótkogłowości ludności krakowskiej.

Na zasadzie opracowanych szczątków osteologicznych typ przeciętny mieszkańca Krakowa z X—XX w. mało się wyróżniał od współczesnego, jak również od mieszkańca wsi okolicznych. Mężczyzna wzrostu miernego, którego jednak, jak wykazują badania na żywych w latach ostatniego półwieku, wzrost stopniowo się zwiększał w miarę ulepszonych warunków życiowych, temu towarzyszy kłępa i rozrośnięta postawa, mocna budowa kości długich i czaszki. Ta ostatnia o grubych ściankach, bardzo rozwinięta w szerz, miernie wysoka, znacznych rozmiarów, według wskaźnika wybitnie krótkogłowa, a nieraz krótkogłowość dosięga liczb skrajnych. Czoło wąskie i potylicą, twarz niska i szeroka, o wąskim, średnim, wyjątkowo szerokim nosie, szerokich, poziomo stojących oczodołach i miernem podniebieniu. Kobieta wzrostem odpowiada mężczyźnie, wyróżnia się od niego jeszcze silniejszą budową, znaczniejszą krótkogłowością i wysokością czaszki.

W tabl. V pomiarów czaszek znajduje się cały materiał antropologiczny, zebrany z cmentarzy, placów i ulic Krakowa, a obok pomiarów bezwzględnych, obliczone są wskaźniki i stosunki, z których korzystaliśmy dla wywodów podanych w I części pracy niniejszej.

II. Skład ludności m. Krakowa w związku z innemi stosunkami społecznymi.

Drugi rozdział pracy niniejszej, chociaż na pozór pozostaje w luźnym związku z fizyczną budową, tem nie mniej ma głębsze antropologiczne znaczenie, albowiem wyjaśnia skład żywiołów, z jakich się narodowość przed wiekami złożyła, rozwój i ruch ludności. Dlatego to na znaczenie studjów opartych na metrykach zwracali już uwagę uczeni zachodni w XVII i XVIII w., a w czasach ostatnich Gmelin ogłosił pracę o ruchu ludności w okręgu parafjalnym m. Halli od połowy XVI w., a O. Roller o ludności miasta Durlach w XVIII w. U nas zapoczątkował ruch w tym względzie ks. J. Gacki, ogłosiwszy w r. 1874 parę rocznych wykazów urodzin jako ilustrację rozwoju ludności, z czego jako ze źródeł statystyczno-gospodarczych korzystał prof. F. Bujak dla swych cennych monografij (1901—1903), które nie pozostały bez wpływu na podobne studja u nas. Nie dawno znowu zwrócił uwagę na znaczenie metryk ślubnych i urodzin dr. K. Dobrowolski w ciekawej swej rozprawie „Znaczenie metryk kościelnych dla badań naukowych“ (Roczn. Towarz. herald. we Lwowie“, T. V, r. 1920), wskazując na związek tych badań z rozmaitemi zjawiskami społecznymi, jak przyrost i ubytek ludności, stan moralności, procent dzieci nieślubnych, wpływ wojen i napadów na przyrost, lub ubytek ludności, płodność kobiet, odsetek bezdzietnych, dziedziczność i wpływ jej na drzewo genealogiczne, rozrodczość, zwyrodnienie i wygasanie rodów, a prof. S. Kutrzeba w osobnej notatce („Mies. herald., Roczn. III. 1910) wykazał znowu znaczenie tego rodzaju badań tak kościelne, jak i państwowe.

Takie spostrzeżenia demograficzne jeszcze dawniej zastosowuje dla swych celów antropologja, czy to dla wykazania praw

biologicznych rządzących społeczeństwami, lub grupami ludzkimi, czy też w celach prześledzenia pewnych procesów fizjologicznych. Badania takie przeniknęły z zachodu i pierwszy zapoczątkował je u nas prof. J. Majer, ogłosiwszy „Trwanie życia w Krakowie na zasadzie wykazu zmarłych w latach 1859—1868 obliczone u ludności chrześcijańskiej. (Wiad. do antrop. kraj. T. V. 1881, Kraków). W roku następnym dr Jan Buszek ogłosił „Trwanie życia ludności chrześcijańskiej i żydowskiej, zmarłej w Krakowie od r. 1859—1880“ (tamże. T. VI, 1882), a dr Wł. Ściborowski „Trwanie życia w Krzeszowicach i okolicy w ciągu lat 50“ (1834—1883) (tamże), wreszcie w r. 1883 dr J. Talko-Hryncewicz opublikował „Trwanie życia ludzkiego w pow. Zwinogrodzkim (gub. kijowskiej) obliczone na zasadzie wykazu zmarłych w ciągu 26 lat (1860—1885), polaków, ukraińców i żydów (tamże. T. XII, 1887, Kraków). W r. 1897 tenże ogłosił po rosyjsku „Trwałość życia ludności rosyjskiej w Zabajkalskiej“, obliczonej na zasadzie śmiertelności i metryk urodzin w 11 parafjan za lat 23 (1869—1891). (Trudy Troick-Kiacht. Otd. Imp. Rus. Geogr. Obszcz. T. I), dalej tenże dwie prace dotyczące objawów fizjologicznych życia płciowego u mieszkank pow. Zwinogrodzkiego (gub. Kijów), polek, ukraińek i żydówek (Wiad. do antr. kraj. Akad. Um. T. X, 1886, Kraków) i takąż po rosyjsku u rosjanek w Zabajkalskiej (Trudy Troick-Kiacht. Otd. Imp. Rus. Georg. Obszcz. T. I. 1897).

Znaczenie badań tego rodzaju zjawisk bio-socjologicznych, z którymi ściśle się łączy i antropologia dosadnie scharakteryzował w swej pracy dr G. Papillault,¹ mówiąc, że wartość kulturalnego ośrodka pewnego społeczeństwa ocenia się w przeważającej mierze wartością indywiduów, które je tworzą. One są w znacznej mierze wynikiem czynności pokoleń poprzedzających (dziedziczność), z drugiej strony rozwijają się pod wpływem warunków socjalnych. Odnajdywanie zależności pomiędzy charakterami indywidualnymi i przeciętnymi, wykazanie jak jedne oddziałują na drugie i ocena ich współzależności (korelacja) jest zadaniem bio-socjologii. Jeżeli dodamy, że wiedza ta posiada ścisłość naukową w badaniach, zdolność obiektywną spostrzegania zjawisk biolo-

¹ Dr. G. Papillault. La bio-sociologie son but, ses méthodes, son domaine, ses applications à la criminologie. à l'hygiène sociale etc. (Rev. antrop. N. 1. Janv. 1912).

gicznych i socjalnych, opartych na danych statystycznych, możemy z tego wnioskować, że pomimo iż wytworzyła się w dziedzinie tak zagmatwanych faktów socjalnych, jest wiedzą zasługującą w całej swej rozciągłości na nazwę nauki ścisłej.

Zanim przystąpimy do rozpatrzenia ruchu rodzących się w Krakowie, który dla wykazania składu narodowościowego ludności według nas bardziej odpowiada celowi aniżeli metryki ślubów, lub śmierci, musimy się zatrzymać nad tem, jaką była liczebnie ludność miasta, przynajmniej w ważniejszych epokach jego życia historycznego. Ludność ta podlegała bardzo znacznym wahaniom w rozmaitych czasach, a to wskutek wojen, napadów, pożarów, epidemji, które wyludniały nieraz miasto, a wówczas nowe fale ludności, jak o tem wspomniałem, napływały ze wsi okolicznych jeszcze w znaczniejszej ilości, niż żywił obcokrajowy, a co nie mogło nie zaciążyć nie tylko na składzie narodowościowym, lecz i zwiększeniu, lub zmniejszeniu liczby rodzących się. O znacznej ludności Krakowa podają kroniki XIV w. i w r. 1360 jeżeli wierzyć temu, miało umrzeć z epidemji 20 tysięcy, a w ostatnich 9 latach wspomnianego wieku jakoby 1097 osób uzyskało prawo miejskie. Za Wład. Jagiełły w r. 1430 należał Kraków do związku miast hanzeatyckich, za Zygmunta I wzmogła się na tyle ilość rzemieślników i kupców, że przypuszczają, że liczba ludności doszła do 80 tysięcy. Ponieważ miasto zmieniało wciąż swe granice, bardzo prawdopodobnie, że obliczenie obejmowało i wsie okoliczne jako stanowiące dzielnice miejskie. Może pośrednie dane, jak spisy przyjmowanych do obywatelstwa, cechów, poborowych, podatków, wykażą choć w przybliżeniu ludność XIV, jak również XV—XVI w., która jest nieznaną. Ludność Kazimierza ze spisów podatkowych obliczył prof. S. Kutrzeba. Klęski jakie dotknęły Kraków w XVII i XVIII w., wojny szwedzkie (1655—1656), częste pożary, morowe powietrze (1702—1711), wreszcie okupacja przez wojska sprzymierzone, nakoniec rozbiór kraju przyczyniły się do stopniowego upadku i wyludnienia miasta. Według Ambrożego Grabowskiego¹ Kraków w r. 1787 i w latach następnych posiadał bez przedmieść 539 domów i 9.449 mieszkańców. Stanisław Krzyżanowski² na zasadzie

¹ Kraków i jego okolica. Nakł. i druk Józefa Czecha. Kraków.

² Ludność Krakowa z końcem XVIII w. (Józefa Czecha kalendarz krakowski za r. 1902).

spisów ludności 1791 r. systematycznie prowadzonych, a przechowywanych w archiwum miejskim Krakowskim, bezpośrednio obliczył ludność XVIII w. razem z 7 jurysdykcjami na 13,437 (♂ 6839 ♀ 6598). We cztery lata potem w r. 1795 było ludności zaledwie 10,178 (♂ 6,067, ♀ 4,111). W r. 1790 Kazimierz ze Stradomiem, Podzamczem i przedmieściem za Bramą Krakowską miał ludności 1,900 (♂ 905, ♀ 995), a w r. 1791 Kleparz 1906 (♂ 841 ♀ 1065). W pierwszym spisie Krakowa kamienie żydowskie tak w mieście, jak i na przedmieściach nie było, „tylko po najemnych domach obsiadają i w pożywieniu obywateli rujnują“. W mieście byli tylko przechodzący lichwiarze, wekslarze, tandeciarze i faktorów co nie miara. Dalej spis zaznacza, że nie było ani domów, ani mieszkańców żydów na Kleparzu, a na Kazimierzu 16 głów; w powiecie zaś krakowskim i proszowskim w r. 1790 spis żydów wynosił 1683 (♂ 860, ♀ 823). Na Kazimierzu mieszkali tylko przy starej synagodze oddzielonej od chrześcijańskiego miasta murami. W parafji N. P. Marji w r. 1790 było parafjan 6253 (♂ 3000, ♀ 3253), z czego w samym Krakowie 5968; w tejże parafji ślubów 80, chrztów 306, pogrzebów 288. W parafji W. W. Świętych w r. 1791 na 3902 mieszkańców ♂ 1934, ♀ 1968) było ślubów 62, chrztów 197, pogrzebów 58. Wyznaniowa gmina protestancka miała razem mieszkańców ewangelików i kalwinów w r. 1791 zaledwie 39 (♂ 23, ♀ 16). Innych obcych wyznań nie było. Ogólna liczba mieszkańców w r. 1791 była 19.213.

Kongres Wiedeński 3 maja 1815 r. tytułem ekwiwalentu za rozbiór Polski stworzył Rzeczpospolitą Krakowską z władzą naczelną, Senatem, obejmującą Kraków z 3 miasteczkami (Chrzanowem, Trzebiną i Nową Górą) z 9 gminami miejskimi i z 17 wiejskimi. Ludność Rzeczypospolitej, wraz z wolnem miastem wynosiła 120,737, a w tej liczbie żydów 12,636. Według St. Krzyżanowskiego w r. 1815 w samem mieście było ludności 23,409 (chrześc. 18,525, żydów 4,884). Ambroży Grabowski oblicza, że w latach 1827—1828 miasto z przedmieściami miało ludności 32,905 (chrześc. 23,173, żydów 9732). Ośrodek miasta otoczony murami, bez przedmieść miał tylko 12,791 z ilością domów 683. Dalej Krzyżanowski obliczył ludność w r. 1842 na 41,832 (chrześc. 30,038, żydów 11,794. Z liczby ostatniej było *cywilizowanych* 251). We-

dług spisu ludności w r. 1900 miał Kraków 91,323 ludności (w tem wojska 6049). Z tej liczby chrześcijan 65,653 (70,3%) i żydów 25,670 (28,1%). Jako mowę macierzystą podało język polski 64.210 (91,3%), inne języki stanowiły 6,098 (8,7%). Ponieważ władze nie przyznawały odrębnego języka żydowskiego, żydzi podawali za rodzinny język polski, a ci co mówili żargonem nie weszli do tego obliczenia. Według Krzyżanowskiego od r. 1791 do 1900 t. j. w ciągu 109 lat ludność miasta wzrosła blisko pięć i pół razy, chrześcijańska prawie o 4, a żydowska o 13 razy. Żydzi stanowiący w r. 1791 nie całą $\frac{1}{10}$, wówczas stanowili prawie $\frac{1}{3}$ część ogółu ludności Krakowa.

Wobec nieustannej zmiany terytorjum zajmowanego przez miasto, bardzo rozmaicie obliczano ludność, włączając te, lub inne przedmieścia. W końcu XVIII w. włączono już urzędownie Kazimierz i Stradom, później wsie podmiejskie Kleparz, Wesoła, Piaski, Smoleńsk, wreszcie w r. 1910 Zakrzówek, Półwie zwierzyńskie, Dębniaki, Zwierzyniec, na koniec Dąbie, Ludwinów, Płaszów i Podgórze. Obliczenia ludności wobec takiej zmiany terytorjalnej miasta są bardzo problematyczne. Krzyżanowski w r. 1902 dołączył do dzielnic śródmieścia: Wawelu, Nowego Świata, Piasku, Kleparza, Wesołej, Stradomia, gminy przyległe z ludnością 2692, oraz Półwie zwierzyńskie (2701), Zwierzyniec (2477). Czarną wieś (2973), Nową wieś (2372), Łobzów (791), Krowodrzę (4212), Prądnik czerwony (2951), Rakowice (484), Grzegórzki (3173), Dąbie (1092) i inne, razem 25,918. Gminy te przylegające do Krakowa i z nim połączone tworzyłyby wówczas, powiada Krzyżanowski, gminę liczącą 111.179 mieszkańców, a połączysz Kraków z Ludwinowem i Podgórzem z 19,749, liczyłyby ludności cywilnej 130.928.

We dwadzieścia lat później według przeze mnie zebranych danych w Biurze statystycznym miasta Krakowa, dzięki uprzejmości jego naczelnika p. Sarneckiego, za rok ostatniego ogólnego spisu ludności 1921 i następny 1922, ruch ludności Wielkiego Krakowa z przyłączonemi do niego wszystkiemi przedmiejskiemi gminami z Podgórzem za dwa te lata był następujący:

W r. 1921 ludność cywilna miasta wynosiła ogółem 181.239 (z wojskiem 183.764). W tej liczbie było $\approx$ 80,913 czyli 44,6% i $\varnothing$ 100,326, czyli 55,4%, jak widać ze znacznym powojennym ubytkiem

[illegible]

Liczba porządkowa	Miejsce znalezienia	Rok	Liczba inwentarza zakt. antropolog.	płeć	wiek	C z a s z k i							Czoła	Politycy	Otwór polityczny	W s k a z n i k i										Obwody i łuki	T w a r z y			Oczodołów		Nosa		Podniebienia			U w a g i								
						Długość	Szerokość	Wysok.	Szerokość	Szerokość	Szerokość	Czaszkowe					szerokości					Wysok.	Szcz.	Wskazniki																					
												najmniejsza (n-op)				podstawy (n-ba)	największa (n-ai-eu)	podstawy (ai-au)	między wyrost. sulk. (ms-ma)	cała (n-ab)	do ucha (po-b)				najmniejsza (ft-ft)	największa (co-co)	(ast-mst)	długość (bi-o)	szerokość	dług-szerok. dług-wysok. cała	dług-wysok. do ucha szerok-wysok cała	szerok-wysok. do ucha	najmniejsza do dług. czaszki	największa do dług. czaszki	najm. - najw. szer. czoła	najm. - szer. pajim - szer. politycy		długości do czaszki	otworu politycznego	obwód poziomy					
																																									górna (n-pr)	cała (n-gn)	największa (z-z)	górno- twarzowy	twarzowy cały
																						długość	szerokość	wskaznik																					

| 39 | | | 228 | ♂ | ml | 152 | 150 | 100 | 126 | 99 | 126 | 104 | | | | | 82,4 | 97,2 | 84,8 | 94,4 | 67,2 | 78,0 | 95,2 | 57,1 | 68,3 | 538 | 338 | |<

[illegible]

[illegible]

Liczba porządkowa	Miejsce znalezienia	Rok	Liczba inwentarza zakł. antropolog.	płeć	wiek	Czaszki				Czoła		Pitylicy	Otwór polyliczny	Wskazniki										Oczy i łuki	Twarzy			Oczodołów		Nosa		Podniebienia		Uwagi																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																							
						Długość	Szerokość	Wysok.	Szerokość	Czaszkowe					szerokości					Wysok.	Śr.	Wskazniki	wysokość		szerokość	wskaznik	długość	szerokość	wskaznik																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																												
										najmniejsza (n-op)	podstawy (n-br)			największa (n-m)	podstawy (n-u)	między wyrost. sufk. (ma-ma)	cała (b-ab)	do ucha (po-h)	najmniejsza (t-t)												największa (co-co)	(ast-aat)	długość (ba-o)		szerokość	dług-szerok.	dług-wysok. cały	dług-wysok. do ucha	szerok-wysok. cały	szerok-wysok. do ucha	najmniejsza do zębów dług czoski	największa dług czoski	najm. najw. szer. czoła	najm. szer. polylicy	długość do czoski	szerok. polylicznej	otworu polylicznego	obwód podłomy	łuk poprzeczny	górną (n-pr)	całą (n-gn)	największa (n-z)	górno- twarzowy	twarzowy cały	wysokość	szerokość	wskaznik	wysokość (n-m)	szerokość	wskaznik	długość	szerokość	wskaznik																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																										
153	Ulica Smoleńska, Jakiel Brzgo	76	♂	sr	178	151	145	140	140	140	140	140	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	84,8	

Liczba porządkowa	Miejsce znalezienia	Rok	Liczba inwentarza zakt. antropolog.	płeć	wiek	Czaszki			Czoła	Politycy	Otwory potyliczne	Wskazniki						Obrędy i łuki	Twarzy			Oczodołów		Nosa		Podniebienia		Uwagi																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
						Długość	Szerokość	Wysok.				Szerokość	Czaszkowe		szerokości		Wysok.		Szer.	Wskazniki	Oczodołów	Nosa	Podniebienia																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																									
													do ucha	do ucha	do ucha	do ucha																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																
191	Ogród	1912	475	♀	ml	Czaszka małych rozmiarów, wydłużona, średnioczaszkowa.																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																										
192	Strzelecki	1912	476	♀	ml	178	145	112	92	108	122	82,0	62,9	78,7	51,7	60,7	85,2	75,4	68,5	83,6	50,2																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																											
193			405	♂	ml	175	90	130	128	110	128	82	28	85,2	72,7	60,8	85,3	72,5	54,5	63,9	82,8	75,0	72,7	85,3	87,3	51,0	31,0	77	123	131	58,0	43,9	38	34	89,9	57	27	47,4	46	37	124																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																							
194	Ulica	1913	406	♂	ml	184	90	154	124	110	135	120	95	118	84,7	74,3	57,6	88,3	68,8	52,2	64,1	81,4	81,4	64,1	75,6	80,6	53,0	33,0	73	121	135	54,1	89,6	42	33	78,6	50	23	45,0	51	35	66,4																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																						
195	Ulica	1913	407	♀	ml	172	—	148	—	110	135	120	94	128	85,0	78,5	58,1	91,2	67,6	54,6	70,4	73,4	78,3	69,6	81,1	88,6	52,7	34,5																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
196	Ulica	1913	408	♀	ml	184	93	148	121	111	139	110	96	110	82,2	84,8	67,1	93,9	74,3	58,5	67,1	87,3	87,3	67,1	74,3	80,9	47,3	30,5	65	118	128	50,8	92,2	37	30	81,1	49	23	46,5	46	36	78,3																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																						
197	Ulica	1913	186	♀	sl	170	86	140	111	90	120	110	98	118	81,3	70,8	64,7	85,7	78,6	57,6	69,4	83,0	87,5	63,9	82,0	93,3	49,3	30,2	63	—	123	57,2	—	36	32	89,5	48	23	47,9	46	35	78,3																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																						
198	Ulica	1913	287	♀	ml	188	—	144	—	—	—	—	—	—	76,6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																						
199	Łódź	1913	285	♂	ml	179	103	148	—	110	142	114	96	120	85,1	81,6	65,5	95,9	77,0	55,2	69,0	80,0	87,3	63,2	74,3	93,3	50,3	32,0	—	133	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																						
200	U. Długa	1912	478	♀	ml	188	—	146	—	—	122	109	92,1	125	111	86,9	72,6	64,9	83,6	74,7	54,7	73,0	73,0	82,9	66,1	75,0	80,6	50,2	30,7																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																			
201	U. Wazka	1912	486	♂	sl	188	100	140	127	110	136	100	114	110	87,5	72,3	58,2	97,1	81,4	58,5	60,6	95,5	102,6	58,5	78,6	91,1	53,0	30,8																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
202			44	♀	ml	172	—	144	—	—	120	95	108	120	83,7	69,8	83,3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Na Kazimierzu																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																			
203			45	♂	sl	186	—	150	—	—	104	131	124	—	80,6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																					
204			46	♂	sl	174	—	134	—	—	103	—	—	—	77,0	80,3	78,4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
205			47	♂	sl	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																			
206			48	♀	ml	174	—	136	—	94	—	130	98	116	110	—	78,2	78,7	95,6	56,3	66,7	84,5	89,1	63,2	94,6	—	50,4	32,3																	kości były znalezione																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																			
207			49	♂	ml	159	—	152	—	108	—	135	—	104	—	91,6	—	84,7	88,8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

kiem mężczyzn, tak że kobiety o 19,413, czyli o 10,8% przewyższały mężczyzn. Pod względem wyznania było chrześcijan 135,838 (74,9%), w tem ♂ 59191 (43,6%) ♀ 76,647 (56,4%), żydów 45,401 (25,0%), w tem mężczyzn ♂ 21,722 (47,8%), ♀ 23,679 (52,2%). Urodziło się 4,979, zmarło 4,428, liczba więc urodzin przewyższyła śmiertelność o 551, z przyrostem 30 osób pro mille. Na ogół podało język rodzinny polski 152,128 (83,9%), żydowski 27,343 (15,1%) i inne języki 1,768 (1,0%).

W r. 1922 ludność cywilna wynosiła 182,997 [♂ 81,698 (44,6%) i ♀ 101,299 (55,3%)]. Pod względem wyznania było chrześcijan 137,156 (74,4%), żydów 45,841 (25,6%). Urodzin 5529 i zmarłych 3,677, z przyrostem 1,852 t. j. 101 pro mille.

Z zestawienia liczb ludności Krakowa za lata ostatnie z tem co było przed 20 laty, a mianowicie z r. 1902, widzimy, że Wielki Kraków w porównaniu z dawnym powiększył liczbę mieszkańców ze 130,928 na 182,997 t. j. o 52,069 ludzi, czyli o 39,8%. Z powiększeniem miasta i przyłączeniem do niego wsi podmiejskich liczba żydów stanowiąca $\frac{1}{3}$ ludności zeszła do $\frac{1}{4}$. Liczba kobiet u chrześcijańskiej ludności zaledwie o kilka % ustępująca mężczyznom, po latach wielkiej wojny przewyższa ostatnich o kilkanaście, u żydów stosunek ten pozostał jednakowy. Na lata powojenne przypadła niska śmiertelność, a przy wielkiej ilości zawartych małżeństw ogromny przyrost ludności w r. 1922.

Wobec wciąż zmieniającej się liczebnie ludności Krakowa wskutek różnych wypadków politycznych i zmian granic miasta z posuwaniem się wałów, trudno dla pewnego okresu historycznego wykazać ruch ludności w dawnych wiekach. Korzystając z łaskawie mi udzielonych wypisów z *liber mortuorum* z czterech parafii z obrębu dawnych wałów zrobionych przez p. kand. filoz. Betleja przytaczamy tabelkę zmarłych mężczyzn i kobiet od r. 1721—1800. W księgach występują braki i defekty za niektóre lata. Na zasadzie wyżej przytoczonych zestawień A. Grabowskiego i S. Krzyżanowskiego o ludności Krakowa, przyjmujemy dla naszych obliczeń przypuszczalnie, że ludność 5 parafii w obrębie dawnych murów w pierwszej ćwierci aż do końca XVIII w. wynosiła przeciętnie 7 tysięcy.

Tabelka zmarłych.¹

Lata	P a r a f j e									
	Katedra na Wawelu		Św. Anny		Św. Krzyża		Św. Szczepana		W. W. Świętych	
	męż.	kob.	męż.	kob.	męż.	kob.	męż.	kob.	męż.	kob.
od 1721 do 1730	—	—	43	35	—	—	—	—	—	—
„ 1731 „ 1740	—	—	76	65	30	26 ¹⁾	22	6 ²⁾	—	—
„ 1741 „ 1750	8	6 ³⁾	54	32	76	68	89	48 ⁶⁾	—	—
„ 1751 „ 1760	29	22 ²⁾	76	49	101	130	77	52	—	—
„ 1761 „ 1770	—	—	137	111	161	134	79	63	458	454 ⁷⁾
„ 1771 „ 1780	—	—	142	131	158	137	64	64	476	478
„ 1781 „ 1790	—	—	184	202	184	185	56	45	438	480
„ 1791 „ 1800	27	14 ³⁾	147	161	201	235	82	64	541	513
Razem	—	—	859	786	911	915	469	342	1913	1925
			1645		1826		811		3838	

Z przytoczonych danych zebranych przez p. Betleja widzimy, że za 80 lat (1721—1800) w parafji św. Anny zmarło 1645 i liczba mężczyzn (859) o 73 przewyższa liczbę kobiet (786), w parafji św. Krzyża za 70 lat (1731—1800) zmarło 1826 (męż. 911, kob. 915) i śmiertelność ostatnich zaledwie o 4 jest znaczniejszą niż mężczyzn. Za ten sam czas w parafji św. Szczepana zmarło 811, mężczyzn 469 i kobiet 342 i śmiertelność mężka o 127 przewyższała kobietę, natomiast z kościoła W. W. Świętych za czas od 1761—1800 t. j. za 40 lat zmarło 3838, męż. 1913, kob. 1925 i liczba tych ostatnich przewyższa mężczyzn o 12. Ogółem liczba zmarłych w 4 parafjach, wyłączwszy katedralną z powodu małej ilości spostrzeżeń i braku metryk, wynosiła 8,120, przyczem śmiertelność męska (4152) o 184 czyli o 2,2% przeważała kobietę (3,968). Zestawiając liczby zmarłych z liczbą urodzin za ten sam okres, urodziło się w parafji św. Anny 1725, św. Krzyża 3347, św. Szczepana 8992, a u Wszystkich Ś. Ś. 7573. Razem za cały okres tych lat urodziło się 14,517 t. j. rocznie 241,9 czyli 48,1% pro mille, liczbę przewyższającą

¹ Drobne liczby ponad większemi jako odsyłacze wykazują braki metryk za pewne lata:

1) 1743—1747

3) 1797—1800

5) Brak od paźdz. 1736—1740

2) 1751—1760

4) 1736—1740

6) „ od maja 1741—1742

7) Brak od 20 paźdz. 1761—1762.

znacznie średnią rozrzedczość obliczoną do niedawna dla Rosji 47,2%. Jeżeli pomijając nieścisłość tych danych, w braku pewniejszych, od liczby urodzonych odejmiemy liczbę zmarłych, otrzymamy przyrost ludności za cały długoletni okres 6397, przy przyroście rocznym + 106,6 t. j. 1,5%, średni zaś roczny przyrost na każdy tysiąc ludności za lat 60 wyniesie według naszych obliczeń 10,9.

Najdawniejsze kościelne metryki urodzin (*Metricae baptisatorum*) i ślubów (*Metricae copulatorum*) w Krakowie odnoszą się tylko do drugiej połowy XVI w., wprowadził je sobór trydencki w r. 1563, następnie postanowieniem papieża Pawła V-tego w r. 1614 wprowadzono księgi zapowiedzi, bierzmowania, zmarłych i *libri animorum*, choć księgi metryczne tylko w początkach XVII w. zostają ogólnie przyjęte.¹ W Polsce jednak jak wiadomo księgi metryczne wcześniej zostają zaprowadzone niż w innych krajach Europy, szczególnie *metricae copulatorum* na mocy statutów synodalnych biskupa krakowskiego Tomasza Strzępińskiego w r. 1559 wydanych dla plebanów diecezji krakowskiej. Chodziło tu o ulegalizowanie małżeństw i potomstwa ze związków nieprawych; metryki chrztów zaprowadzono później i na nich w znacznej części opartą jest druga połowa pracy niniejszej. Rozpatrujemy tu oddzielnie każdą parafję z wykazami liczb nowonarodzonych, z oznaczeniem nazwisk polskich i obcych, jak również nieraz i rodziców chrzestnych. Osobno zapisywaliśmy nowonarodzonych ze związków ślubnych i nieślubnych, wreszcie żydów neofitów. W oddzielnych tablicach w załączeniu podajemy obliczone przez nas średnie co lat 20, w każdej parafji, a potem liczby ogólne. Brak za lata całe ksiąg metrycznych, które zniszczyły wojny i pożogi w niektórych parafjach, jak również brak stronic wielu, lub zbutwiały papier, wykwitłe i nieczytelne pismo wytwarzały znaczne luki. Po klęskach jakie dotykały miasto, jak wojny, pożogi, lub morowe powietrze, w niektórych kościołach księgi metryczne przez czas dłuższy nie były prowadzone. Oprócz tego w w. XIX i w początkach XX uwzględnialiśmy niektóre tylko lata w pewnych parafjach. W czterech diagramach podany jest co lat 20 procent przypadający na nazwiska polskie i obce, dzieci nieślubne, wreszcie na neofitów żydów. W dodatkach podaliśmy słowniczek spo-

¹ Dobrowolski l. c.

tykanych w Krakowie obcych nazwisk, a przy każdym oznaczony wiek, z którego pochodziły. Pominąwszy zapisy w księgach metrycznych XVI—XVII wieku po łacinie bardzo nieortograficznych, a nieraz przeplatanych z polszczyzną, pisownia nazwisk szczególnie obcych jest bardzo zmienna i taką zachowaliśmy jak w oryginale. Jedno i to samo nazwisko nie mówiąc o niemieckiem, ale i polskie ulegało zmianie, spolszczeniu, zdrobnieniu, dodatkom końcówek *ic*, *icz*, lub *ski* i t. d.

Nazwisk u polskiej ludności XVI i XVII w. nie było, wyjąwszy szlachty. Mieszczanie do imienia dla wyróżnienia dodawali albo przezwisko lub profesję, jak kupiec, przekupień, chirurg, konsul, lub rzemiosło, jak zegarmistrz, kowal, krawiec, szewc, murarz, lub stopień naukowy: dr. teologii, prawa, medycyny, lub urząd jaki piastuje. Do imion nieraz dodawano ulicę, lub część miasta, którą kto zamieszkiwał, jak np. krawiec z ul. Szewskiej, lub doktor z Czarnej wsi, lub do imienia dodawano narodowość i w ten sposób zapisywano w księgach metrycznych. Dopiero w końcu XVII, lub na początku XVIII w. za przykładem szlachty, a może jeszcze bardziej cudzoziemców i mieszczaństwo zaczyna tworzyć nazwiska, albowiem imiona, zawód i miejsce zamieszkania stają się niewystarczającymi. Nazwiska tworzą się od przezwisk, od nazw zwierząt i roślin i innych przedmiotów, wreszcie od imion. Naśladują ich chłopci przesiedlający się do miasta i tworzący późniejszy patrycjat miejski. Ludność cudzoziemska czy to niemiecka, lub włoska przynosiła zwykle nazwiska ze swego kraju, lecz często w drugim pokoleniu spolszczała je, zmieniając ich zakończenia na *ic*, później na *icz*, rzadziej na *ski*. Tak np. bardzo rozpowszechnione nazwisko w metrykach XVI w. Szwander, lub Szwender, przemienia się w Szwenderek, a później na Szwendrowica, lub Szwendrowskiego, Szender i Sznajder na Szenderka, lub Sznajderka, a później na Sznajderowica, Gross przemienia się w Grosyka, a później w Grosowica, Henke w Heńczyka i Heńkowica, Wulff w Wolfowica, Westfal w Westfalewica, Jamrozyn w Jomrozowica, Knap w Knapczyka i Knapieńskiego, Lentz w Lencowskiego, Nikiel w Niklewica i Niklewskiego, Nayman w Najmanowica, Ochman i Ofman w Ochmańskiego i Ofmańskiego, Sendor w Sendorowica, Szmidt w Smidowica, Waxman w Waxmanowica, Wilpolt w Wilpoltowica i t. d. Niemieckie nazwiska, których było więcej, dłużej się prze-

chowały, niż później przybyłych włochoń, jeżeli nie w swej pierwotnej, to w zmienionej formie. Z metryk chrztów sądzić można, że obcokrajowcy przybywali w większości bezzenni i tu z miejscowymi kobietami wstępowali w związki małżeńskie, o wiele rzadziej spotykają się śluby kobiet o cudzoziemskich nazwiskach z polakami. Temu przypisać należy to szybkie polszczenie się u nas Niemców wchodzących przez żony do rodzin polskich.

Wedle ksiąg metrycznych, z których korzystaliśmy, podajemy obliczenia (patrz V. Tablice nowourodzonych i chrzczonych według metryk kościel. m. Krakowa co 20 lat obliczonych z drugiej połowy XVI—XX w. w liczbach bezwzględnych i w procentach). Oprócz tego w niektórych księgach parafjalnych znaleźliśmy nazwiska i wiadomości o obywatelach miasta, które podajemy w przypiskach, jak również niekiedy notowane przez niektórych księży wypadki, co do wojen, pożarów i morowego powietrza. Księgi i wyciągi jakie z nich udało się zrobić rozpatrujemy według parafji.

Kościół parafjalny N. P. Marji na rynku, jeden z największych w mieście, szczególnie pod względem zamożności i znaczenia był najprzedniejszą świątynią nie tylko w Krakowie, lecz i w Polsce, bogatej i wpływowej burżuazji, której stanowisko równało się ze szlachtą. Wobec znacznej ilości niemieckiej ludności, nabożeństwa dodatkowe, kazania i śpiewy odbywały się początkowo po niemiecku, potem w dwóch językach, polskim i niemieckim. Trwało to do czasu zanim żywioły obce napływowe nie uległy asymilacji pod wpływem mas ludowych. Ta wspaniała świątynia zgodnie z potrzebami duchowymi parafjan obsługiwana była przez przeszło 60 księży, miała osobnego kaznodzieję niemieckiego, później dwóch niemieckiego i polskiego, czas pewien była areną walk nie tyle może religijnych co narodowych i politycznych. Ks. Jan Sygański T. J. badając księgi metryczne ślubów klasy uprzywilejowanej w kościele marjackim, od r. 1586—1782¹ podaje cyfrę ślubów za ten czas 1289, w tem według naszych obliczeń było małżeństw o nazwiskach polskich 937 (72,9%), niemieckich 173 (13,3%), a innych cudzoziemskich: włoskich, holenderskich, szwedzkich, czeskich i rosyjskich 179 (13,8%), razem 352 t. j. 27,1%. Ponieważ w pewnym czasie uważano za dobry ton brać ślub w kościele ma-

¹ „Miesięcz. herald.“. Roczn. V, 1912, Lwów.

rjackim, powiada ks. Sygański, korzystali z tego zwyczaju i przyjezdni do Krakowa cudzoziemcy, przy ich większym napływie w latach 1716—1717 liczba ślubów się podwoiła, tymczasem w latach 1707—1708, lub w r. 1711 nie odbył się ani jeden ślub szlachecki w kościele marjackim.

Na zasadzie pracy ks. Sygańskiego zestawiamy w osobnym wykazie ilość zawartych ślubów polaków i cudzoziemców według nazwisk za period lat od 1586—1782.

Ilość ślubów według nazwisk.

L a t a	polskich	niemieck.	innych obcych	razem cudzoziem.	Ogólna ilość ślubów
1586—1645	149	16	23	39	188
1646—1676	156	22	31	53	209
1677—1695	145	16	21	37	182
1696—1721	323	62	69	131	454
1722—1756	36	8	11	19	55
1757—1782	128	73	49	122	250
Razem	937 (70%)	197 (14,7%)	204 (15,2%)	401 (29,9%)	1338

Z przytoczonego widzimy, że w parafii marjackiej za period 196 lat na trzy nazwiska polskie było jedno obce, t. j. że trzecia część inteligencji składała się z pierwiastków obcych, na połowę pochodzenia niemieckiego, a na połowę z narodowości innych. Ponieważ autor wypisywał z metryk nazwiska obu małżonków, okazało się przy obliczeniach, że z liczby 937 ślubów od 1586—1782 r. za dwa prawie stulecia przypada 312 t. j. $\frac{1}{3}$ część małżeństw takich (33,3%), w których małżonek nosił nazwisko obce, a małżonka polskie, 219, czyli 23,4% takich gdzie mężczyzna polskie, a kobieta obce, wreszcie 197 (21,0%) kiedy oboje małżonkowie nosili nazwiska polskie i na koniec 209 (22,3%) kiedy oboje nosili nazwiska niemieckie. Przeto czystość antropologiczna przechowała się tylko u $\frac{1}{3}$ wstępujących w związki hymenu.

Metryki urodzin kościoła marjackiego lepiej przechowały się niż w innych, a przytem wzorowo uporządkowane i wydane przez dra E. Długopolskiego¹ co wielce ułatwia pracę temu, kto je

¹ Teką grona konserwatorów Galic. Zachod. T. VI. katol. kościół. N. P. Marji w Krakowie.

przegląda. Z *Metricae Baptisatorum* (Catalogus puerorum baptisatorum) zrobiłem wyciągi z ksiąg L. 367—371 od r. 1578—1688 i otrzymałem za 100 lat 19,803 urodzin. Z tego przypadło na nazwiska polskie, lub spolszczone 81,5%, a na obce 16,9% (niemieckie 7,3% i inne 9,6%), na dzieci niesłubne 1,6%. Na okres najstarszy od r. 1578—1680 przypadło obcych nazwisk 29,1%, t. j. tyle ile wykazał ks. Sygański ślubów ze sfer uprzywilejowanych w kościele marjackim od r. 1586—1782, w następnych latach ilość nowonarodzonych z nazwiskami obcymi stopniowo upada od 19 do 11,2%, a za ostatnie lat 8 (1681—1688) schodzi do 7,8%.¹

¹ W najstarszych księgach urodzin kościoła Marjackiego XVI w. spotykają się rzadko nazwiska polskie, a tylko nazwy profesji, jak np. kowal, ślusarz, piekarz, krawiec, rzeźnik, przekupień i t. d., co trwa i w wieku następnym, podobnie jak i w metrykach innych kościołów. Z najstarszych nazwisk mieszczańskich spolszczonych najczęściej są spotykane Urbankowie, Furmankowie, Westfalewie, nieco późniejsze są: Wosiński, Stowałkowie, Ochocki, Łopacki. Z obcych Barklow, Faltyń, Waxsman, Lang, Pipan, Glineli, Spiglar, Delpace, Montelupi, Pernus, Szembek, Wulfi, Fiorentini; Nikiel, Fontany. Są to zresztą nazwiska zamożniejszych patrycjuszów. Do imion ludzi pochodzących z plebsu dodawano często nazwy narodowości: Germanus, lub Niemiec, Italianus, Włoch, Węgier, Moskwa i t. d., lub oznaczano miejsce pochodzenia np. de Bronowice, de Dobczyce, de Sławków itd. Pomiędzy r. 1578—1586 występuje wciąż jako matka chrzestna widocznie wynajmowana dla dzieci mieszczańskich niejaka wdowa Krukierowa, być może uboga kościelna. W XVII w. oprócz wymienionych nazwisk pojawiają się nowe, między innymi są częstsze: Szwander, Weber, Celary, Gottfridi, Ebert, Baër, Wencel, Lechman, de Tolentino, Nayman, Pesteonloci Cyrus. Ze spolszczonych widocznie: Trynkowic, Ziolkowic, Jeżowic, Jarowic. Tylko w metrykach tego kościoła spotkaliśmy się wyłącznie z nazwiskiem Kopernika natomiast w innych nazwisko *Koperników*. Znaleźliśmy w zapisach, że 16 stycznia 1624 r. był ochrzczony Sebastian, syn Jerzego i Katarzyny Koperników, a 2 maja 1625 r. córka tychże rodziców Anna. Wiadomo, że antenaci wielkiego astronoma w XV w. przesiedlili się ze Śląska do Krakowa i zamieszkiwali na Kleparzu uprawiając różne rzemiosła; byli wśród nich kowale, kamieniarze, piekarze, piwowarzy, rolnicy i chirurdzy. Być bardzo może, że wyżej wspomniani należeli do tej rodziny. Słynny lekarz i filozof dr. med. Sebastian Petrycy trzymał do chrztu wnuka swego Szymona, syna dra med. Jana Petrycego 6 paźdz. 1623 r., a następnie córkę Barbarę 13 listop. 1628 r. Spotkaliśmy się tu jeszcze z nazwiskami innych lekarzy, jak z Gabrjełem Ochockim w latach 1643, 1650 i 1673, Wosińskim z r. 1675, Stanisławem Stowałkowiczem z r. 1677, Jackiem Łopackim z r. 1683, Dumanem chirurgiem z r. 1665. Dr. med. z Villa nigra (Czarnej wsi z r. 1650?), z Zadlerem z r. 1624.

Parafia katedralna św. Wacława na Wawelu była od początku swego istnienia najmniejszą w mieście i pozostała taką aż do czasów ostatnich, obejmując tylko wzgórze wawelskie, zamek, dwór królewski, kościoły św. Jerzego i św. Michała jako wchodzące w obręb parafji, starostwo Grodowe, Wielkorządstwo, Zarząd ekonomiczny królewski, Wikariuszostwo katedralne, Seminarjum duchowne, Burgrabstwo, Załogę wojskową, wreszcie muzykę, służbę i rzemieślników. Parafia w najświetniejszych czasach liczyła zaledwie kilkaset dusz, a potem malała stopniowo, wzrosła tylko jej ludność kiedy zamek wawelski zajął rząd austriacki, zbudował osobne gmachy pod koszary i szpitale i zapełnił żołądactwem. Po odzyskaniu zamku i zwróceniu wzgórza wawelskiego jego prawowitym właścicielem przez cesarza Franciszka Józefa jeszcze przed wielką wojną, ludność parafji w r. 1923 kiedyśmy przeprowadzali badania wynosiła zaledwie 92 osoby z przypadającym jednym urodzeniem na lat kilka. Pewnym miernikiem rozkwitu i upadku Polski była parafia wawelska, tak co do liczebności, jak i składu parafjan. Podczas zajęcia zamku przez wojska przymierzone i pożary szczególnie w r. 1797 wiele ucierpiało archiwum katedralne, jak i księgi kościelne, które od r. 1700 uważał ks. Sygański za zaginione, lecz udało mi się je, dzięki ks. kanonikowi Korzonkiewiczowi, w bibliotece katedralnej odzyskać. Dlatego to pomieniony autor opracował metryki chrztu katedry wawelskiej tylko od r. 1598—1699 i wyłącznie nobilium, osobno znowu chrzty neofitów od r. 1600—1699, w tychże parafjach katedralnej i marjańskiej metryki ślubów też wyłącznie u szlachty.¹ Ponieważ my w naszej registracji nie uwzględnialiśmy wyłącznie szlachty, a całą ludność parafji katedralnej, i za większą o wiele ilość lat co do urodzin, dlatego nie przytaczamy jego danych, a ograniczamy się tylko co do małżeństw zawartych przez niespełna wiek XVII (1608—1699), a liczba ich była niewielka bo tylko 27, z których na nazwiska polskie przypada 21 (77,8%), a na cudzoziemskie 6 (22,2%). Z tych ostatnich było 3 wypadki, w których małżonek był o nazwisku obcym, 2 gdzie takież miała żona, a 1 gdzie oboje małżonkowie mieli obce nazwisko.

¹ Z dawnych metryk katedry na Wawelu w Krakowie („Miesięcz. herald.“, Roczn. V, 1912. Lwów).

Przepatrzyliśmy w parafji katedralnej liczbę urodzin za lat 260 (1598—1860), a z ogólnej liczby przez ten czas urodzonych 2,283, było o nazwiskach polskich 79,0% i obcych 12,4% (z ostatnich niemieckich 70% i innych 5,4%, żydów neofitów tylko 0,3%). Liczba rodzących się o nazwiskach obcych w pierwszym dwudziestodwuleciu (1598—1620) wynosiła 9,3%, wkońcu dwudziestolecia XVII w. spada do 3,5%, podnosząc się w początkach XVIII w. podczas wojen szwedzkich do 7,0%, później znowu podczas rozbiorów Polski (1761—1800) waha się od 9,1—11,5%. Sześćdziesięcioletni okres porozbiorowy kiedy wojska okupacyjne, to rosyjskie, to austriackie zajmowały na przemian Wawel, a na gruzowiskach dawnych kościołów wawelskich powstawały szpitale i koszary, liczba rodzących się o obcych nazwiskach dosięgła swego *maximum* od 20,1—26,2%, a liczba dzieci nieślubnych wzrosła do 8,2%. W końcu XVIII w. w epoce rozbiorów liczba nieślubnych dzieci odpowiada procentowi o obcych nazwiskach (18,7—27,1%). Ogólny nieznaczny odsetek wychrzczonych żydów przypadający na niektóre lata waha się od 0,5—1,5%).¹

Parafja W. W. Świętych należała do największych w mieście i obejmowała od XVI w. znaczną część śródmieścia, Stradom, część Kazimierza, Podgórze, część głównego rynku, Dębники, ulicę Zwierzyniecką, późniejszą T. Kościuszki, Szpitalną, Szlak i wiele nowych ulic dzisiejszych. Po zburzeniu kościoła W. W. Świętych w połowie zeszłego wieku parafja ta została przeniesiona do kościoła św. Piotra na Grodzkiej. W r. 1911 według biura statystycznego m. Krakowa parafja ta co do wyznań obejmowała katolików 10,703, greko-katolików 135, greko-wschod. 6, ewangel.-augsb. 85, ewangel.-helvec. 8, anglikanów 1, izraelitów 3,934,

¹ Znaczny wzrost nazwisk niemieckich następuje za panowania Augusta II, za czasów W. Ks. Warszawskiego w 1809—1813 r., i w latach 1820—1831, kiedy Kraków trzykrotnie był zajmowany przez wojska rosyjskie. Wogóle w ciągu 1801—1840 przebywa na Wawelu wielu cudzoziemców. W kościele katedralnym 10 września 1607 r. odbył się uroczysty chrzest turka syna Ibrahima. Ojcem chrzestnym w zastępstwie królewicza Władysława, syna Zygmunta był kasztelan Konarski. Dnia 22 kwietnia 1717 r. ochrzczono niemowlę Jana, syna Piotra i Magdaleny małżonków Heningów. Rodzicami chrzestnymi byli generał Gasparij i królowa, żona Augusta II. 17 lipca 1761 r. przeszedł z judaizmu na katolicyzm niejaki Paweł Lipiński.

innych wyznań 2, bezwyznan. 10, razem 14,884 osób. Od 1 stycznia 1923 r. przy nowym podziale parafij zmniejszono ją do 4 tys., obejmuje ona zaledwie kilkanaście ulic śródmieścia dosyć gęsto zaludnionego przez żydów. Metryki urodzin tego kościoła przepatrzyliśmy za 203 lata (1593—1800) i następnie dla porównania ich z dzisiejszemi, obliczyliśmy za parę dziesiątków lat ostatnich (1891—1922). Ogólna liczba urodzin za lata powyższe wynosiła 40,593 z 6,5% obcych nazwisk (niemiec. 3,1% i innych cudzoziemskich 3,4%). Procent nazwisk obcych w XVII w. jest od 3,3—5,0%, w końcu XVIII w. podwaja się (8,3%) a w początkach XX w. zwiększa się jeszcze (od 9—13%). Pomimo nikłej wogóle liczby żydów neofitów w Krakowie w tej parafii jest ona największą i w XX w. dochodzi do 7% wszystkich ochrzczonych za lata ostatnie. Liczba neofitek żydówek przewyższa liczbę żydów. Prozelityzm pomiędzy żydówkami był wzmożony od r. 1891—1910 dzięki staraniom Sióstr Felicjanek.¹

¹ W tej parafii odbywała się znaczna ilość chrztów w domach ludzi bardziej znanych w mieście, i tacy bywali nieraz rodzicami chrzestnymi. Niektóre z tych nazwisk wynotowaliśmy z ksiąg metrycznych. W r. 1597 dnia 4 grudnia odbył się chrzest w domu dra med. Felixa Wołowicza na ul. św. Mikołaja, w r. 1598, dnia 4 kwietnia u Strophowica dra jurispr., w r. 1609 paźdz. 13 u Mikołaja i Magdaleny Pipanów ochrzcz. córka Teresa, a w r. 1620 grud. 19 syn Józef, w r. 1611 maja 22 u małżonków Jana i Walentyny Kossaków syn Adam, w r. 1680 stycznia 29 na placu Szerokim u *zegarmistrza*(?) trzymał do chrztu syna, Berychowiez dr. med. z żoną Hiacynta Łopackiego prokonsula krak., w r. 1703 wrześ. 3 u Stijrkowskiego Adama prof. i urzęd. konsystorza i jego żony Salomei Elżbiety trzymał do chrztu syna Jan Łukasziewicz dr. med. i konsul krak., w r. 1717 marca 23 u dr. phil. i med. Godęckiego trzymał do chrztu Słowakowicz konsul krak. W r. 1719 lut. 2 dn. u Piotra Petrycego trzymał do chrztu St. Hier. Wielopolski. W r. 1781 stycz. 16, u Ign. Wielopolskiego był ojcem chrzestnym umierającego dziecka Andrzej Badurski dr. phil. i med., w r. 1794 stycz. 3 u Franciszka Zuchowskiego byli rodzicami chrzestnemi córki, prof. Czerwiakowski z Lichocką (prezydentową). W r. 1743 lut. 15 u niejakiich Królikowskich trzymali do chrztu dziecko prepozyt katedralny Adam Komorowski z Józefą Marją de Constantini Sobieską król. polską. W r. 1740 czerwca 26 u Camelina dra med. de Palatio capitán. Cracov. był kumem Revel Andreas dr. med. W r. 1748 paźdz. 1 u Petrałowskiego był kumem Stanisław Wadowski dr. med. Wspomnieni tu są jeszcze w r. 1763 jako kumowie Tuater Casimirus Consul et dr. med. i Antoni Karski dr. med. W w. XVII i XVIII w tym kościele ochrzczeni byli członkowie bardzo dzietnych rodów arysto-

Parafia kolegiaty św. Anny posiada niestety tylko niektóre księgi metryczne i to z wielkimi lukami, wojny i pożary przyczyniły się do ich zniszczenia, natomiast te, które pozostały są pieczołowicie przechowywane, pomimo braku w nich często początku, lub końca. Parafia św. Anny należy do bardzo dawnych. Niegdyś była o wiele liczniejszą mając do paru tysięcy parafjan, w wieku XX zmniejszyła się do 1,300, z liczbą chrztów rocznych od 30—40, a w tem od 1 do 3 dzieci nieślubnych. Przyczyną tak małej liczby ostatnich, szanowny proboszcz obecny przypisuje temu, że do tej parafji należą domy położnicze, w których rodzą kobiety niezamężne, a gdzie praktykuje się na wielką skalę zwyczaj usynowiania dzieci nieślubnych.

Pomimo znacznych luk w metrykach przepatrzyliśmy je w parafji św. Anny za 241 lat (1568—1809) ogółem 6,252 metryk urodzin i znaleźliśmy wśród nich 6,6% nazwisk obcych (w tej liczbie 3,7% niemieckich i 2,9% innych). Z powodu znacznych braków w metrykach, jak wyżej wspomniałem, w każdym dwudziestoleciu liczba urodzonych waha się bardzo nieproporcjonalnie (od 87—1004). Procent nazwisk obcych, podobnie jak i w innych parafjach zwiększa się w pewnych okresach, jak np. skutkiem napływu imigracji z Niemiec i Włoch jako uczonych, artystów i rzemieślników w czasie rozkwitu Polski, czy to znowu podczas wojen i najazdów i w końcu po rozbiorze z przybyciem obcego wojska i urzędników w XVIII—XIX w. szczególnie w latach 1791—1809 i następnych kiedy liczba cudzoziemskich nazwisk doszła do 13,1%.¹

kratycznych, szczególnie Wielopolskich z Żywca, z Pieskowej Skały, z Pińczowa i Wielopola, Jordanów, Lanekorońskich, Czaratoryjskich i t. d. Między neofitami w późniejszych już czasach znajdujemy nazwiska szanowanych bankierów krakowskich Mendelsburgów Alberta założyciela firmy lat 83 urodz. w r. 1828 i żony jego Marji wychrzczonych 1911 r. czerw. 13 dnia i syna ich Zygmunta lat 52 wychrz. 1911 r. lipca 29 dnia. W r. 1891 spotykamy nazwisko Mendla, czy nie jest on krewnym znakomitego botanika ks. Grzegorza Mendla rodem ze Śląska. Jaką obawą przejmowała współczesnych grasująca dżuma, którą chciano przekazać potomności świadczy na marginesie księgi pod r. 1707 napis wyrazu *Pestis* podkreślony.

¹ W księgach metrycznych jeszcze zachowanych, były częściej spotykane nazwiska Leijnera, Driznera, Glogera, Rozmanita, Majznera, Reynera, Deschamps, Fachinetty, Sebastiani, Mandrini, Ferrarij, rzadziej występują Reijnek'er Dominik Jakób dr. med. (9 stycz. 1699 r.), Camelin Jan dr. med. (16 paźdz. 1749 r.), Luccy dr. med. (22 paźdz. 1785 r.).

Parafia św. Szczepana przeniesiona po zburzeniu parafjalnego kościoła na placu Szczepańskim w XIX w. do kościoła X. X. Karmelitów na Piasku była jedną z większych obejmującą część śródmieścia, przedmieścia i przyległe wsie. W śródmieściu ulice: Szczepańską, Świecką, i przedmieście Garbary, Biskupią, Garncarską, Krupniczą, Czarną i Nową wieś, Łobzów, Mydlniki, Rząską do Collegium majus. Sądząc z przestrzeni parafia była bardzo rozległą z ludnością obejmującą tak klasę uprzywilejowaną, jak i mieszczan, przedmieszczan i chłopów, a więc bardzo mieszaną. Obce nazwiska mają przeważnie ojcowie rodzin, matki zaś miejscowe. Na ogólną liczbę 39,612 urodzonych w parafii św. Szczepana w ciągu 212 lat (1586—1798) przypadło 7,1% obcych nazwisk (niemiec. 3,2%, innych 3,9 %). Największą liczbę urodzin daje dwudziestolecie od 1621—1640, a mianowicie 5,240, a następnie od 1601—1620 r. 4018. Liczba nazwisk obcych waha się od r. 1586—1740 od 4,7—6,5%, od połowy XVIII w. podnosi się do 9,4%. Ogólna ilość dzieci nieślubnych za czas cały stanowi 5,6%, przyczem w każdym dwudziestoleciu waha się od 4,0—6,6%, dosięgając najwyższej liczby od 1661—1680 r. (8,0%) i od 1701—1720 r. (7,3%). Na neofitów żydów przypada bardzo drobny odsetek (0,05%).¹

¹ W XVII w. spotykamy uboższych mieszczan bez nazwisk, do imion których dodawano miejsce zamieszkania, lub pochodzenia, np. de plato żydowska, de Krupniki, de Garbari, de Krowodża, de Ogrodniki, de Villa nigra, de Villa nuova. Wśród obcych nazwisk końca XVII w. wiele starych zanika a pojawiają się nowe. W latach 1680—1685 żyje jeszcze dawny możny ród Bonerów, lecz jak sądzić można, zeszedł on do stanu bardzo miernego. W parafii tej w końcu XVII w. pojawiają się często nazwiska szwedzkie: Gelhorn, Chistan, Kollstroff, Colstern. W r. 1725 spotykamy nazwisko mieszczańskie Kopernak (nie Kopernik). Zanotowaliśmy kilka chrztów. W r. 1634 wrześ. 11 u Sebastjana i Zofji Segielów trzymał do chrztu Christophorus Nikłopowski dr. med. W r. 1636 sierpnia 3 u tychże był kumem Excell. Miklaszowski dr. med. W r. 1674 lipca 6 dn. odbyły się chrzciny w domu Stanisława Kossaka. W r. 1707 stycz. 1 biskup Krakowski Łubieński ochrzcił Konstancję córkę Stefana Branickiego Wojewody Podlaskiego i żony jego Konstancji z Myszkowskich. W r. 1727 wrześ. 29 chrzciny Zofji córki jenerałostwa Alberta i Zofji Godebskich. W r. 1726 i 1731 u dra de Krowodża, (bez podania nazwiska). W tychże latach chrzciny kilkakrotne u Michałowstwa de Granow Wodzickich i u Wielopolskich. W r. 1787 wrześ. 14 u Ublakierów trzymał do chrztu syna Andrzeja prof. dr. med. Rafał Czer-

Parafia i kościół św. Florjana pod wezwaniem najstarszego patrona Krakowa pomimo swej dawności różniła się co do składu ludności jako parafia poza miejską. Ksiąg metrycznych starszych kościoł nie posiada, niewiadomo czy czas je zniszczył, czy burze dziejowe, lub mogły później być zaprowadzone, bo rozpoczynają się zaledwie od r. 1662, przepatrzyliśmy je od tego czasu do r. 1773, przy brakach metryk od r. 1693 do 1731, razem za 71 lat zanotowaliśmy 8,674 metryk urodzin przy kościele było przez czas dłuższy leprosorium dla trędowatych, być może zwożono tu chorych i z dalszych okolic. Wieś ta, jak i sąsiednie podmiejskie były osiedlone przez żywioł przeważnie miejscowy, gdyż ilość obcych nazwisk za cały okres wynosi zaledwie 3,3%, a ilość dzieci nieślubnych mało co ustępuje przeciętnemu procentowi parafji śródmiejskich (5,4%).

wiakowski, jak również tenże z Zofią Gregorowiczową u małżonków Rafała i Rozalji Oesterreicherów dzieci w r. 1791, 1793, 1795. U Józefa i Anny Kromerów ochrzczony syn Józef Bonawentura Alexy 4 czerwca 1758 r.

W „*Liber Baptisator. et Copulation. ab anno 1690 ad annum 1713, IV*“, na marginesie znajdujemy przypisek zrobiony ręką ks. Kazimierza Pabiszowskiego, jak świadczy jego podpis, że od 25 sierpnia 1707 r. grasowała w Krakowie dżuma, od której zmarło przez wrzesień w Krakowie i na Kazimierzu 19,270 ludzi. W marcu tegoż roku zmarł prepozyt u św. Szczepana nazwany „bonus pater“ ks. Dziubłowski, a w listopadzie ks. Józef Miodoński wikary u św. Szczepana. Według tej notatki zmarło w tym czasie: na Garbarach 670, na Krowodzy 355, na Nowej Wsi 280, w Łobzowie 187, na Kawiorach i w Czarnej wsi 100, na Biskupiej 200, na Gramatyce 200, w Bronowicach 180, a razem 2251, co wyniesie blisko $\frac{1}{5}$ ludności miasta. Ks. Pabiszowski wikariusz kościoła W. W. Świętych opisuje jak jeździł chrzcąc podczas morowego powietrza pod klasztor Zwierzyniecki i do Budy w Czarnej wsi i widział, jak matka z dzieckiem na ręku idąc drogą padła nieżywa. Jadąc znowu z Prądnika spotkał leżącą umierającą z dzieckiem na ręku kobietę, a była to Stanisława córka Kazimierza i Zofji Pyrlowiczów. Większość ochrzczonych dzieci w budach, polach i błoniach pomarło, „nie było czasu zapisania metryk, chrztu, a com pamiętał tom zapisać“, pisze ks. Pabiszowski. W r. 1708 wielka panika z powodu dżumy panowała w mieście, wszyscy uciekali i metryk nie prowadzono, ponownie rozpoczęto w r. 1709. W r. 1710 znowu umarło z dżumy wielu nowonarodzonych. Tyle ks. Pabiszowski. W r. 1711 ponownie morowe powietrze nawiedziło Kraków. Sądząc z opisu musiała to być forma dżumy płucnej z krwotokami t. zw. „piorunująca“, która dziś od czasu do czasu wybucha jako epidemja lokalna w różnych miejscach Azji Środkowej i na Hymalajach.

Parafia św. Krzyża ufundowana prawdopodobnie w początkach XIII w. Następnie za czasów biskupa Jana Prandoty herbu Odrowąż w połowie tegoż wieku. Przy kościele powstał szpital i klasztor św. Ducha przeniesiony tu ze Sławkowa. Zakonników opiekujących się chorymi przezywano duchakami. Już w czasach późniejszych około r. 1490 obok męskiego klasztoru powstał żeński duchaczek, pielęgnujących chore. Szpital ten zwany, *Hospitale magnum S. Spiritus*, jak powiada prof. L. Wachholz¹ dawał przez 7 wieków nie tylko przytułek dla chorych, podrzutków, sierot, lecz i schronisko dla kobiet bezdomnych i położnic, a ilość rodzących była bardzo zmienną, a w niektóre lata dochodziła rocznie do znacznych liczb. Do parafji należało bardzo mało mieszkańców miasta, a tylko szpital i wieś Biały Prądnik. Do 1 stycznia 1923 r. t. j. do nowego podziału, parafję św. Krzyża stanowiło 700 mieszkańców miejskich i do 800 z Białego Prądnika, razem 1,500. Roczna liczba chrztów wynosiła do 50, z tych 15 z miasta i do 35 ze wsi. Do parafji należała ludność najuboższa miejska i szpitalna. W Krakowie szeroko był praktykowany zwyczaj podrzucania nieślubnie urodzonych, dzieci, które jako *ignorant parenti* oddawano do szpitala, gdzie były chrzczone i utrzymywane, a od r. 1641—1690 istniał przy szpitalu osobny oddział dla podrzutków. Na ogólną ilość przejrzanych metryk od r. 1598—1823 za 225 lat było 9110 urodzeń. Liczba obcych nazwisk w w. XVII wynosiła zaledwie od 1—2,2%, w XVIII i XIX w. silnie wzrasta od 8,2—14%. Co do dzieci nieślubnych najczęściej nieznanym rodziców, to ich przeciętna liczba za czas cały wynosiła czwartą część wszystkich urodzonych w parafji (23,9%), a w latach wojen, upadku politycznego i idącego z nim w parze wstrząśnienia podstaw porządku społecznego i moralności liczba dzieci nieslubnych w r. 1761—1780 dochodzi do 43,5%, od r. 1781—1800 do 30,9%. Procent neofitów żydów wahał się w nikłych bardzo liczbach i to tylko od początków XVIII w. od 0,2—0,3%.²

Parafia św. Salwatora na Zwierzyńcu przy kościele P. P. Norbertanek obejmuje przeważnie wsie podmiejskie: Półwie v.

¹ Szpitale Krakowskie. 1220—1920. T. I. (Bibl. Krakow. N. 59, 1921.

² W metrykach chrztu znajdujemy nieznanne nazwiska Jana Gennera dra med. z r. 1803 stycz. 18 i Karola Appeltauera dra jurispr. prof. z r. 1807 list. 17 dnia.

Królewszczyznę, Zwierzyniec, Wolę, Chełm, Podkamycze, Olszanicę, Przegorzały i Bielany. Parafia ta do ostatniego podziału w r. 1923 miała 12 tys. wiernych i przeciętnie do 300 chrztów rocznie. Przepatrzyliśmy tu księgi metryczne od r. 1592—1800 za lat 199, przy brakach za lata 1669 i 1670 podczas bezkrólewia za czasów Jana Kazimierza, a potem znowu za lata 1797—1800. Razem przejrzelśmy 19,892 metryk urodzin, wśród nich znaleźliśmy o wiele znaczniejszy procent nazwisk polskich (91,5%) niż w śródmieściu, a mniejszy odsetek nazwisk obcych (5,4%), który stopniowo zaczął się zwiększać w miarę ciężenia podmiejskich wsi ku miastu, wzmożonego tu handlu i przemysłu t. j. z końcem XVII w. i przez wiek XVIII, procent wynosił (6,4—7,8%). Ilość dzieci nieślubnych o wiele niższa niż w śródmieściu, zwiększała się stopniowo od 1 do 5,8% (1691—1710). Chrzest żydów spotykał się tylko w latach wyjątkowych (0,02%). Utrudniało bardzo przepatrywaniu tych ksiąg to, że były prowadzone nie według lat w liczbowym porządku, a według wsi.¹

¹ Z niewielu nazwisk obcych spotykamy tu nazwisko Mateyka z połowy XVII w. o pisowni już spolszczonej choć zakończonej literą a. Obce nazwiska pojawiają się tu dość późno. W r. 1758 kwiet. 29 u Stanisława Adalberta administratora wsi Chełma i jego żony Jadwigi ochrzczony syn imieniem Filip. Kumami byli Lewandowski ekonom Zwierzyniecki i żona administratora Woli Justowskiej (bez wymienienia nazwiska). W połowie XVIII w. spotyka się nazwisko Bonar. Być może, że to jest połączone z pobliskim dworem Bonarką. Do najczęściej spotykanych nazwisk w tej parafii należy nazwisko Knap i od tego zdrobniałe Knapik. Można przypuścić, że na Zwierzyncu mogła istnieć osada niemiecka z mieszkańcami tego nazwiska. Z nazwisk cudzoziemskich spotkaliśmy Waloy i od niego być może pochodne Walczy, Walek, Walcy, również Szwender, Szwenderek, Szwendrecki, Szwendrowicz, nazwisko znane w XVI—XVII w parafii P. Marji w śródmieściu.

W Klasztorze pp. Norbertanek na Zwierzyncu przechowuje się kilka ciekawych dokumentów związanych z historią i przeszłością klasztoru i miasta, których mnie łaskawie udzielił do przepatrzienia Szanowny ks. proboszcz. Najprzód rękopis spisany ze starych wspomnień i dokumentów przez zakonnicę Klasztoru Zwierzynieckiego M. A. w r. 1922 9./IV. o kościele św. Salwatora, również inny rękopis poczet proboszczów Zwierzynieckich 1919 14./IV. i na koniec drukowaną broszurkę Juliana Baczyńskiego „Wieniec wspomnień z historii Zwierzynca w 50-tą rocznicę powstania 1863/4“, z której się dowiadujemy wiele interesujących danych o całym szeregu epidemii morowego powietrza na Zwierzyncu. Pojawia się takowa w r. 1677, potem powta-

Parafia św. Mikołaja na Wesołej była całkowicie poza miejską, obejmująca wsie: Grzegórzki, Rakowice, Piaseczną, Dąbie, Prądnik, Wesołą (Łęk, Blech miejski, Beszcz, Psią Górkę, Celisowskie, Nową Portę), a później i szpital św. Łazarza. Ogół parafjan w r. 1922 wynosił 26 tys., chrztów 1053, w tej liczbie dzieci nieślubnych 100 (10%). Najdawniejsze księgi metryczne nie ocalały, innych brak za lata całe, z pozostałych wiele odczytać się nie dają. Kościół i parafia wielokrotnie podlegały różnym losów kolei, jak o tem świadczą notatki zrobione w księgach metrycznych. Skutkiem wojen od połowy 1656 do marca 1662 kościół stał ruiną i parafia nie funkcjonowała przez lat 5¹/₂. W sierpniu 1768 było najście moskali i podczas pożaru miasta kościół był obrabowany i spalony, a wielu ludzi zabito. Dla tych powodów mogliśmy tylko metryki urodzin od r. 1628 do 1796 i to z wielkimi lukami przepatrzyć, razem za 158 lat. Za ten czas było urodzonych 18,217, w tej liczbie 3,9% obcych nazwisk. Taki procent wykazują i lata oddzielne, tylko w końcu XVIII w. dochodzi do 5,6%. Ilość dzieci nieślubnych zwiększa się tempem jeszcze bystrzejszym niż w innych dzielnicach miasta i z 0,4% dosięga w końcu XVIII w. do 8,7%. Metryki neofitów w drobnych odsetkach pojawiają się w końcu XVIII w.¹

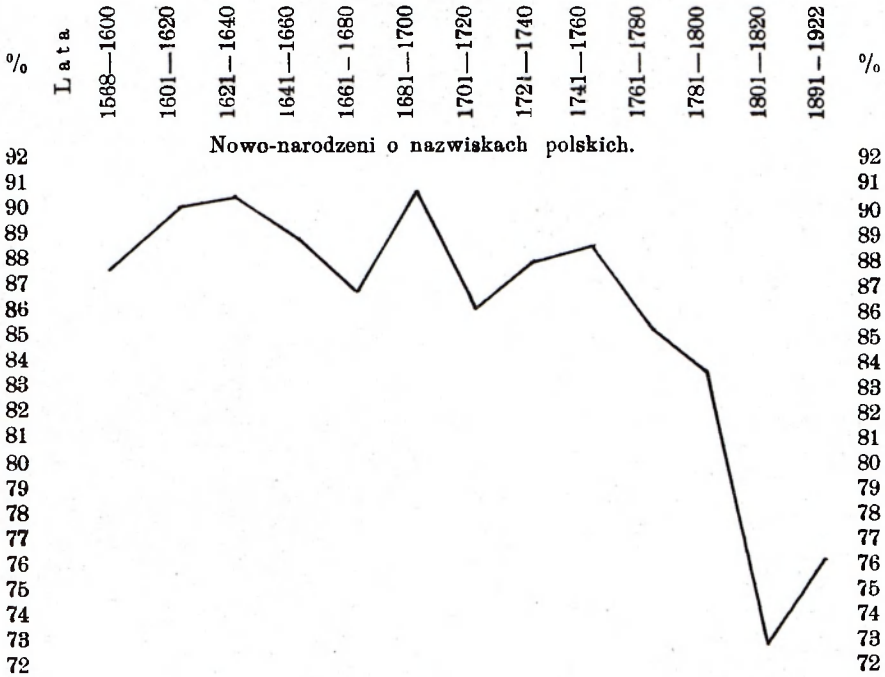
Parafia Bożego Ciała na Kazimierzu przy zakonie kanoników regularnych laterańskich powstała w r. 1405 i obejmowała

rza się w r. 1702, z której zmarł, udzielając pomocy duchownej chorym, ks. Karol Michalski Norbertanin z Hebdowa. W tymże roku był napad szwedów na klasztor, po wyjściu których nowa klęska go nawiedziła gdyż zmarł ks. proboszcz Bogumił Byszewski z Witowa, oddając też duchowną posługę współbratu. Obu pochowano w kościele pod progiem kruchty północnej, jak o tem świadczy marmurowa tablica. W r. 1704 i 1708 ponowna epidemia nawiedziła Zwierzyniec i wielu ludzi zginęło, a ciała ich zakopywano w różnych miejscach prawdopodobnie bez chrześcijańskiego pogrzebu. Tylko w r. 1726 za czasów probostwa ks. Mikołaja Łukowskiego odkopane kości zmarłych były ułożone w piramidy w kościele przy wielkim napływie ludności z Krakowa, a po odprawieniu żałobnego nabożeństwa zostały przez pobożnych zaniesione na cmentarz Salwatorski i złożone do wspólnego gębokiego dołu.

¹ Z kroniki chrztów zanotowaliśmy, że w r. 1790 stycz. 24 u niejakiego Kozakiewicza trzymał do chrztu dziecko Franciszek Żukowski *artis medicae*, a tegoż roku 15 grud. u Polaczka intendanta szkoły botanicznej Franciszek Szeidt prof. fizyki.

TAB. VI.

Krzywa ruchu urodzin mieszkańców o nazwiskach polskich od r. 1568—1820 i od 1891—1922.

TAB. VII.

Nowo-narodzeni o nazwiskach niemieckich i innych.

znaczną część Kazimierza i przyłączonej w drugiej połowie XVIII w. parafji św. Jakóba i Skalecznej wcielonej 1 stycznia 1923 r. obecnie posiada 6 tysięcy parafjan. Wspaniałe kościoły i trzy parafje dawne na Kazimierzu wskazują na znaczną tam niegdyś ludność katolicką, która została wyciśnięta przez silnie tam rozmnażającą się żydowską, a liczba parafji zredukowana została do jednej ubogiej i nielicznej. Metryki urodzin z tego kościoła mogłem przepatrzyć od r. 1578—1797 za lat 119, z liczbą urodzin 6,913 z procentem nazwisk obcych (4,5%), który się waha bardzo nieznacznie za wszystkie lata. To samo da się powiedzieć o dzieciach nieślubnych (5,6%). Na chrzty żydowskie przypada drobny odsetek (0,1%).¹

Do parafji św. Jakóba na Kazimierzu, należała niegdyś przeważnie ludność przyległych wsi: Płaszowa, Jugowie, Wróblowie, Prokocima, Swoszowie, Podbrzezia, Zabłocia, Łagiewnik, Brzezia, Borku, Woli, Podgórze, Podbarcza i Kurdwanowa. W miarę tego jak zaludniały się wsie i powstawały nowe parafje wiejskie, dawna parafja św. Jakóba traciła rację bytu i w drugiej połowie XVIII w. podległa kasacie i włączoną została do parafji Bożego Ciała, jak o tem wyżej wspomiałem. Księgi dawne metryczne parafji św. Jakóba przepatrzyłem w kościele Bożego Ciała, gdzie są przechowywane w archiwum cennej biblioteki klasztornej.² W księgach przez czas zniszczonych i posklejanych nieraz z kawałków, z wielkimi brakami stronic, z trudnością dało się odcyfrować wykwitłe pismo. Od r. 1597—1622 za lat 26 naliczyliśmy 1734 narodzonych, a ponieważ parafja ta składała się prawie wyłącznie z ludności wiejskiej, podobnie jak i w innych podmiejskich parafjach św. Florjana, lub św. Mikołaja, ludność o obcych

¹ W r. 1702 spotykamy nazwisko Szostachowicza dra med.; w r. 1756 w liczbie zakonników tego klasztoru był ks. Iwo Loth.

² Tamże obok szeregu oprawnych rękopisów przeorów klasztoru znajduje się metrowej wielkości 8 mszałów ozdobnie przepisanych, oprawnych w drzewo i grubą skórę i okutych żelaznemi sztabami, a każdy z nich ważący po kilkadziesiąt kilogramów. Na wielkich uroczystościach mieli te mszały obnosić na procesjach żydzi, trzymając je na swych głowach. Później podobno klasztor wszedł w porozumienie z Kahałem na Kazimierzu i zamienił tę niewolniczą średniowieczną powinność dla żydów na bardziej nowożytną.

nazwiskach dosięga swego minimum 3,5%, dzieci nieślubnych za-
ledwie 0,4% i brak żydów neofitów.

Na zakończenie streszczając rezultaty z drugiej części pracy niniejszej i z badań naszych, powiemy, że średnia liczba nowonarodzonych w 11 kościołach parafjalnych krakowskich od r. 1563 do 1922 z wielkimi lukami w różnych latach w wielu parafjach za lat 354 wyniosła razem 173,083 (Tabl. X w załączeniu). Średnia liczba nowonarodzonych przypada po 489 ludzi rocznie. Jest to liczba co prawda nieodpowiadająca rzeczywistości i zbyt problematyczna, gdyż za całe lata z wielu kościołów brakuje wiadomości, jeżeli przyjmiemy na uwagę, jak na początku wspomnieliśmy, że przyrost miasta szedł bardzo nierównomiernie i kiedy za czasów Zygmunta I dosięgł najwyższego swego rozwoju, to w początkach XIX w., lub podczas długich historycznych perjdów przeplatanych klęskami, po napadach, wojnach, pożarach, głodzie i morowem powietrzu wyludniał się całkowicie Kraków, nieraz dochodził od kilkudziesięcu do kilku tysięcy ludności; a więc o przyroście stałej ludności nie może być mowy, przy napływającej wciąż świeżej wiejskiej, to znowu obcokrajowej. Przypuszczając dowolnie przeciętną ludność za cały czas istnienia Krakowa około 50 tys. to średnia rodzących się wypadnie do 35 na tysiąc, dosyć znaczna jeszcze pomimo tak nieprzychylnych warunków rozwoju, co świadczy o wysokiej sile rozrodczej ludności.

Księgi metryczne, któreśmy mogli przepatrzyć, wykazały ogólną ilość urodzonych 173,083, z nich było o nazwiskach polskich 150,205 t. j.: 86,8%, a o nazwiskach obcych za tenże perjd 12,549 czyli 13,2%; z tych na nazwiska niemieckie przypada 5,568 czyli 3,3%, na inne cudzoziemskie 6,881 t. j. 4,0% i na dzieci nieślubne 9,865 t. j. 5,7%. Jeżeli te ostatnie przeważnie pochodzące z matek polek, zaliczymy do ludności miejscowej, to otrzymamy o nazwiskach polskich 160,070 czyli 92,5%. Z tego możemy wyprowadzić wniosek, że choć w pojedynczych wiekach przyptyw obcej krwi był znaczny, nie zaciężył on na ogólnym charakterze ludności przy asymilacji obcych żywiołów przez wciąż napływającą polską ludność wiejską, co wykazuje nieznaczny procent nazwisk obcych wśród warstw niższych, jak i ogół-

ny fizyczny typ mieszkańców Krakowa. Jeżeli wydzielimy z ogółu ludności warstwę kulturalną, to okaże się, że na nią głównie przypadną nazwiska o obcym pochodzeniu.

Z ogólnej liczby 3318 rodów cudzoziemskich przybyłych do Krakowa w ciągu $3\frac{1}{2}$ wieków (od połowy XVI—XIX) $\frac{3}{5}$ a mianowicie 2099 t. j. 63,3% wymarły już w pierwszym wieku po przybyciu:

w w.	XVI	182 (5,5%)
„ „	XVII	821 (24,7%)
„ „	XVIII	750 (22,6%)
„ „	XIX	346 (10,4%)

$\frac{2}{5}$ rodów, 1219 czyli 36,7% przeżyło od I—II wieków, z nich przypada na wymarcie:

od XVI—XVII w.	328 (9,9%)
„ XVII—XVIII „	427 (12,9%)
„ XVIII—XIX „	298 (9,0%).

Nareszcie ilość rodów, które przeżyły I—III wieków:

od XVI—XVIII	54 (1,6%)
„ XVII—XIX	69 (2,1%)

i na koniec I—IV wieków.

od XVI—XIX	43 (1,2%)
------------	-----------

Z powyższego wykazu widzimy, że 63,2% rodzin cudzoziemskich wygasło po wiekowem istnieniu, 31,8% dożyło od półtora do dwóch wieków, tylko 3,7% do trzech, a 1,2% do czterech. Dane te oprócz wykazania składu narodowościowego ludności stwierdzają jeszcze raz prawa współczesnej antropologii o nietrwałości oddzielnych gałęzi rodu ludzkiego, których istnienie trwa średnio nie wyżej półtora wieku i tylko szczęśliwy dobór ratuje boczne gałęzie przedłużając ród jeżeli nie w męskiej, to w linii kobiecej.

W czterech tablicach krzywych podajemy ruch rodzących się za ubiegłe wieki w Krakowie. Pierwsza krzywa ruchu urodzin mieszkańców o nazwiskach polskich, od r. 1568—1820 i od r. 1891—1922. (Tabl. VI), podnosi się w w. XVI do 87% dochodząc w latach 1681—1700 r. do 90% i wciąż spadając przez wiek XVIII i XIX, a w końcu tegoż wieku i w początkach XX w. do 73 i 77%.

Druga krzywa przedstawia urodzonych o nazwiskach nie-

mieckich i innych (Tabl. VII). Ma ona przebieg wręcz odwrotny w porównaniu z poprzednią. Z 10% z końca XVI w. spada wciąż niżej i osiąga swego minimum 4% w końcu XVII w., poczem podnosi się stopniowo i w XX osiąga swego maximum 21,5%.

Trzecia krzywa nowonarodzonych dzieci nieślubnych (Tabl. VIII) w XVI w. stoi bardzo nisko, wahając się od 2—3%, w końcu XVII do XVIII w. podnosi się od 6 do 7%, wreszcie nagle w pierwszej ćwierci XIX w. osiąga 16% ażeby w połowie tego wieku spaść do 9%. Takie znaczne podniesienie się nieślubnych związków w Krakowie pozostaje w kontakcie z wypadkami politycznymi, upadkiem zasad moralnych i rozluźnieniem obyczajów przez co Kraków rywalizuje z wielkimi współczesnymi stolicami Europy.¹

Ostatnia czwarta krzywa odnosi się do neofitów żydów (Tabl. IX). Ściele się ona bardzo nisko przez wiek XVI i XVII tylko w początkach XVIII w. osiąga najwyższej liczby 0,7%, ponownie opuszczając się, i w końcu XVIII w. podnosząc się do 0,2%. Tak nikły przypływ krwi żydowskiej nie mógł zacieżyć ani na typie fizycznym, ani na charakterze duchowym mieszkańców Krakowa.

W pracy niniejszej wynotowaliśmy z ksiąg metrycznych nazwiska osób niektórych, uczonych, lekarzy, lub mających pewne stopnie uniwersyteckie z oznaczeniem lat, w których znaleźliśmy ich w metrykach zapisanych, następnie przytaczamy nazwiska u nas spotykane a jakie wynotował z dawnych metryk kościoła Marjackiego i Katedralnego ks. Sygański.² Nasze dane o inteligencji odnoszą się do parafji Marjackiej, Katedralnej, W. W. Świętych i św. Szczepana, w których przeważnie w dawnych wiekach inteligencja zamieszkiwała. Z nich najwięcej mogliśmy zapisać nazwisk lekarzy, a pomiędzy nimi wielu nieznanych i nie wspo-

¹ Jeżeli w wielkich środowiskach liczba dzieci nieślubnych dochodzi dziś do 16%, to tem więcej zadziwia ilość dzieci nieślubnych rocznie u Huculów Przykarpackich, 17,6% jaką podaje w Górnej Jasinie w swej pracy demograficznej dr. V. Suk. „Příspečky ku demografii podkarpatských Huculů“. (Anthropol Časop věnov. tys. antr., nauce o plem. etc. Čist. I. Praga 1923).

² l. c.

mnianych ani w „Słown. lekarz. polskich Kościńskiego, Warszawa 1883 r.“ ani w „Źródł. biograf. i bibliograf. do dziejów medyc. w dawn. Polsce F. Giedrojcia, Warszawa 1911“. Wyliczamy nazwiska lekarzy, które spotykaliśmy w metrykach według dat chronologicznych:

Pipán nazw. aptekarzem z 1583, 1590. Czy nie jest to Jerzy Pipán rektor akademii padewskiej i prof. Akad. Jagiell., właściciel kamienicy i apteki. Nazwisko tej rodziny często się spotyka. Była ona zamożna i spokrewniona z innymi patrycjuszowskimi rodzinami.

Wołowicz Felix, dr. med. 1597 r. zamieszkały przy ul. św. Mikołaja.

Petrycy Sebastian, dr. med. 1623. Miał córkę zamężną za Michałem Pernusem.

Petrycy Innocenty dr. med. 1639, syn Sebastjana.

Petrycy Jan, dr. med. 1628, 1630, syn poprzedniego.

Zaydler, dr. med. 1624. (Niema u Kościń. i Giedrojcia).

Nikłowski Krzysztof, dr. med. 1634 (czy nie jest to Nikłoszowski v. Nykłoszowski Krzysztof, którego wymienia Giedrojc (str. 548) i Kościń. (str. 354) „jako uczonego lekarza, biegłego matematyka i męża cnót chrześcijańskich († 1641 r.)“.

Miklaszowski Stophorus (?) dr. med. 1636 (nie znajdujemy go, ani u Kosmow., ani u Giedr.).

Baltazari dr. phil. et med. 1643. (Nazwisko podane w różnej pisowni przez innych autorów i w metrykach jako Baltazar, Balthisar i Balthisari, czy niema związku z lekarzem warszawskim podanym przez Kościń. (str. 577) i Giedr. (str. 577).

Ochocki Gabryel dr. med. r. 1643, 1650 i 1673. (stop. filoz. otrzymał w Krakowie, medycynę studiował w Padwie, gdzie był asesorem nacji polskiej, Kościń. str. 362).

Nigra (?) dr. med. r. 1650. (nazyw. też de Villa Nigra widocznie że zamieszkiwał na Czarnej wsi, nieznany dotąd).

Wosiński dr. med. r. 1675.

Stowałkiewicz Stanisław dr. med. r. 1677. (nie ma wiadom. u Kościń. i Giedr.).

Dunaj. „*Chirurg Cracoviens* r. 1665“. (nazwisko nieznane).

Łopacki dr. med. 1683. (zapewne Jacek, który witał na czele

magistratu wracającego w r. 1683 z wyprawy wiedeńskiej Jana III-go) Kośm. str. 288).

Berychowicz Józef dr. med. 1680. (nieznany).

Malicki Bartłomiej Kazimierz dr. med. 1698. (nieznany).

Reijneckier Dominik Jakób dr. med. 1699.

Philippi dr. med. wspomniany w metrykach katedry Wawelskiej XVII w., rok nieodeczytany. (Z nazwiska nieznany).

Szostachowicz dr. med. 1702. (nieznany).

Łukaszkiewicz Jan dr. med. et *Consul. Cracov.*

Godecki dr. phil. et medic. 1717. (Brak wiadomości).

Słowakowicz *Consul Cracov.* 1718. (czy nie jest to Jan Antoni, syn Stanisława, Konsul krakow., który filozofję studjował w Krakowie (1694—1696) a nauki lekarskie w Padwie. Do Akad. krakow. wcielony został w r. 1716. Był radcą miejskim. † 1721 r., (Kośm. str. 465).

Dr. de Krowodrza. 1726. (niema wiadomości).

Waterczykowicz dr. med. 1739 r. (nie znany).

Rewel Andreas dr. med. 1740, 1743, 1749 (nieznany).

Camelin Jan dr. med. *de palatio capit. Cracov.* niekiedy zapisany Jan Kamili, 1740. Francuz z pochodzenia. (Stopień mag. filoz. i dra med. otrzymał w Krakowie, wykładał na Uniwersytecie anatomję i botanikę. Kośm. str. 60).

Wadowski Stanisław dr. med. 1748. (wykład. anatomję w Akad. Jagiell., † 1769. Kośm. str. 534).

Karski Antoni dr. med. 1763. (nieznany).

Badurski Andrzej dr. philos. et medic. 1772 i 1781.

Lucey dr. med. 1785. (zapewnie Jan Nepomucen wymien. u Kośm. str. 284 i Giedr. str. 446).

Czerwiakowski Rafał dr. med. 1787 i 1793.

Zukowski Franciszek artis med. 1790 podany jest Zuchowski Franciszek dr. med. 1794. (Nie wiadomo czy to dwaj osobnicy, czy jeden i ten sam błędnie podany).

Genner Jan dr. med. 1803 (nieznany).

Oprócz wyżej zacytowanych lekarzy, wymieniamy jeszcze kilka bardziej znanych osobistości w metrykach.

Strophowie dr. jurispr. 1598.

Stijrkowski Adam, prof. 1703 r.

Józef Kromer. 1758 r.

Scheid Franciszek prof. fizyki, 1790.

Rafał Oesterreicher, 1791, 1793, 1795.

Appeltauer Karol dr. jurispr. prof. 1807.

Ks. Sygański wymieniając w swej pracy metryki ślubów inteligencji z kościoła Marjackiego, stanowi cenne dopełnienie naszego spisu, tem więcej, że nazwiska te nie powtarzają się, są nieco późniejsze i odnoszą tylko do XVII i XVIII wieków.

Rozpoczynamy wypis ks. Sygańskiego od drów medycyny w porządku chronologicznym z wymienieniem roku wspomnianego w metrykach.

Wolfowicz Andrzej dr. med. 1624.

Naymanowicz Krzysztof dr. med. prof. 1637. (zwany też i Naymanem, znany z gorszących procesów z Akademią krakow. Kośm. str. 340).

Roliński Franciszek dr. med. 1650.

Śleszkowski Adam dr. phil. et med., excel. 1654.

Kortyn Jan (Cortini) dr. med. 1661. (nieznany, Kośm. i Giedr.).

Janikowski Piotr dr. phil. et med. excel. 1661. (nieznany).

Stanisław Jakób dr. med. 1663 (nieznany, Kośm.). Czy nie jest to Stanisław Dybowiecki lekarz lwowski z XVII w., który był doktorem Żółkiewskiego i leczył króla (?) podany przez Giedr. str. 757).

Leszczyna Marcin dr. med. 1664. (u Kośm. niema. Giedr. wspomina Leszczynowicza Marcina, który stopień filozoficzny otrzymał w Krakowie w r. 1648, a do ksiąg nacji polskiej w Padwie był zapisany jako Leszczyna Marcin).

Prosperis de Filip. dr. med. 1665. (nieznany).

Politiani Józef dr. med. 1674 (wymien. u Kośm. str. 394).

Resler Kazimierz Albert dr. phil. et med. clar. 1676 (nie wymieniony przez Kośm. i przez Giedr.).

Śleszkowski Albert dr. med. 1678 (prawdopodobnie był synem Sebastjana, a ojcem Wojciecha dra med. i innych dzieci. Giedr. str. 731).

Szostakiewicz Antoni Jakób dr. phil. et med. clar. 1776 (nieznany. Nie zdaje się być identycznym z powodu daty z przytoczonym w moim spisie Szostachowiczem).

Leonard Mikołaj dr. med. clar. 1778. (nieznany).

Dzikowski Jan dr. med. 1692 (cytuje go Kośm. str. 106 i Giedr. str. 182).

Częckowicz Józef dr. phil. et med. 1692. (nieznany).

Zajączkiewicz Jan dr. phil. et med. 1700. (podaje go Kośm. str. 568).

Tuater Kazimierz dr. phil. et med. 1707. (wymien. u Kośm. str. 523 i u Giedr. str. 834).

Laskiewicz Antoni dr. med. clar. 1726. (patrz Kośm. str. 263 i Giedr. str. 408).

Szaster Mikołaj dr. phil. et med. 1753. Był on jednym z czterech Szasterów, którzy w XVIII w. zajmowali katedry medycyny w Krakowie i ojcem Wincentego. (Kośm. str. 493).

Hasselgrist (?) Karol dr. med. clar. 1779. (nieznany).

Nazwiska innych osób ze stopniami uniwersyteckimi podanymi przez ks. Sygańskiego:

Szule Andrzej dr. ob. praw. 1631.

Sarnowski Dominik dr. teol. i ob. praw., kanon. krakow. i poznań. 1662.

Treter Maciej Kazimierz dr. ob. praw. Sekret. królew. 1664.

Furmankowicz Samuel dr. ob. praw, kanon. prof. Uniw. 1665.

Sztamet Adam dr. ob. praw, prob. w Wiśniczu. 1666.

Zychlini Dominik dr. phil. 1669.

Murzynowski Mikołaj, kanon. u św. Anny, prof. Jagiell.

Muszewic Sebastjan dr. phil. Excel. 1682.

Bielecki Kazimierz dr. phil., prob. w Dąbrowie. 1687.

Winkler Marcin dr. teol., kanon. krakow., prob. Sandom., rekt. Uniw. Jagiell. 1689.

Istubowicz Jan dr. phil. 1697.

Suszycki Remigjusz dr. ob. praw, kanon. krakow., kustosz kielecki. 1700.

Noskowic Jan dr. phil. 1703.

Federowic Maciej dr. phil., kanon., prof. Jag.

Ziębiński Franciszek dr. ob. praw, prob. w Jędrzejowie. 1749.

Pecherzyński Adam dr. phil., kantor u św. Florjana, prob. w Olkuszu 1731.

Tiwiani Jan Kanty dr. phil., rektor szkół tarnow. 1763.

Wytynkiewicz Józef dr. ob. praw. 1772.

Z 33 wymienionych przez nas lekarzy, 15 było zupełnie nie-

znanych, kiedy w spisie ks. Sygańskiego z 21 okazało się nieznanym 7. Razem na ogólną liczbę 54 lekarzy okazało się zupełnie nieznanym 22.

W załączeniu do pracy niniejszej podajemy słowniczek niektórych nazwisk cudzoziemskich spotkanych w księgach metryk urodzin w parafjach krakowskich od r. 1568—1922; obok nich są nazwiska, które prawdopodobnie podlegały pewnym zmianom i modyfikacjom. Przy nazwiskach zamieszczony wiek, w którym one były używane. Ponieważ za czas wspomniany rozpatrzyliśmy tylko część metryk, dlatego i liczba obcych nazwisk nie jest całkowitą.

W związku z pomienionym słownikiem pozostaje tabelka liczbowa nazwisk cudzoziemskich z XVI—XIX w. znalezionych w księgach metrycznych i ułożone w porządku alfabetycznym. Otóż największa bo $\frac{1}{7}$ nazwisk przypada na literę S, następnie na literę K, potem na B, C i inne. Z ogólnej liczby wszystkich 3,318 nazwisk cudzoziemskich Krakowa przypada na poszczególne narodowości według brzmienia, najwięcej bo prawie $\frac{2}{3}$ na Niemców 1318 (39,2%), mniej zaś na inne i one idą w porządku następnym: Włochów 317 (9,4%), Holendrów 296 (8,8%), Słowian wogóle 292 (8,7%) (w tej liczbie Czechów 131 (3,8%), Rosjan 49 (1,5%) i innych przedewszystkiem Rusinów, Białorusinów, Bułgarów, Serbów i t. d. 112 (3,4%), Węgrów 153 (4,5%), Francuzów 88 (2,6%), Wołochów 70 (2,1%), Szwedów 63 (1,8%), Litwinów 29 (0,8%) i w końcu innych, lub o nazwiskach wątpliwych pod względem narodowości 692 (20,6%).

VI.

Tablice nowonarodzonych i ochrzczonych według metryk kościelnych krakowskich, mniej więcej co lat 20 obliczonych z drugiej połowy XVI—XX w.

Kościoły	Lata	Nazwiska				Dzieci ze związków nieślubn.	Ochrzczeni żydzi			Ogółem	Uwagi
		polskie	obce		razem		♂	♀	razem		
			niem	inne							
N. P. Marji na rynku	Cyfry podane w kłammerach oznaczają procenty										
	1578-1600	1600 [70,9]	207 [9,2]	449 [19,9]	656 [29,1]	—	nie byli obliczeni			2256	
	1601-1620	2466 [80,9]	264 [8,6]	322 [10,5]	586 [19,1]	—				3052	
	1621-1640	2796 [91,0]	286 [8,3]	369 [10,7]	655 [19,0]	—				3451	
	1641-1660	3181 [81,5]	373 [9,5]	354 [9,0]	727 [18,5]	—				3908	
	1661-1680	4275 [88,7]	227 [4,7]	315 [6,5]	542 [11,2]	—				4817	
1681-1688	1826 [78,7]	92 [4,0]	90 [3,9]	182 [7,8]	311 13,4					2319	
Katedra św. Wacława na Wawelu	1598-1620	161 [88,5]	10 [5,5]	7 [3,8]	17 [9,3]	1 [0,5]	2 [1,0]	1 [0,5]	2 [1,5]	182	
	1621-1640	59 [93,5]	2 [3,3]	2 [3,3]	4 [6,5]	—	—	—	—	63	
	1641-1660	143 [94,1]	3 [2,0]	5 [3,3]	8 [5,3]	1 [0,6]	—	—	—	152	
	1661-1680	216 [95,6]	5 [2,2]	3 [1,3]	8 [3,5]	2 [0,9]	—	—	—	228	
	1681-1700	154 [89,0]	5 [2,9]	8 [4,6]	13 [7,5]	6 [3,5]	—	—	—	173	
	1701-1720	111 [78,7]	9 [6,4]	15 [10,6]	24 [17,0]	4 [2,8]	2 [1,4]	—	2 [1,4]	141	
	1721-1740	188 [94,4]	2 [1,0]	2 [1,0]	4 [2,0]	6 [3,0]	1 [0,5]	—	1 [0,5]	199	
	1741-1760	163 [90,0]	2 [1,1]	10 [5,5]	12 [6,6]	5 [2,8]	1 [0,5]	—	1 [0,5]	181	
	1761-1780	128 [78,0]	11 [6,7]	4 [2,4]	15 [9,1]	19 [11,6]	2 [1,2]	—	2 [1,2]	164	
	1781-1800	143 [82,2]	13 [7,5]	7 [4,0]	20 [11,5]	11 [6,3]	—	—	—	174	

Kościoły	Lata	Nazwiska				Dzieci ze związków nieślubn.	Ochrzczeni żydzi			Ogółem	U w a g i
		polskie	obce		razem		♂	♀	razem		
			niem.	inne							
Katedra św. Wacława na Wawelu	Cyfry podane w klamrach oznaczają procenty										
	1801-1820	118 [55,1]	25 [11,7]	31 [14,5]	56 [26,2]	40 [18,7]	—	—	—	214	
	1821-1840	153 [55,4]	49 [17,7]	17 [6,1]	66 [23,8]	57 [20,6]	—	—	—	276	
	1841-1860	68 [52,7]	14 [10,8]	12 [9,3]	26 [20,1]	35 [27,1]	—	—	—	129	
Par. W. W. Świętych (Św. Piotra na Grodzkiej)	1593-1620	4170 [95,6]	82 [1,9]	98 [2,2]	180 [4,1]	9 [0,3]	nie byli obliczeni	nie byli obliczeni	nie byli obliczeni	4359	Brakuje ksiąg me- trycz. za r. 1604.
	1621-1635	3276 [91,9]	64 [1,8]	115 [3,2]	179 [5,0]	108 [3,0]	nie byli obliczeni	nie byli obliczeni	nie byli obliczeni	3563	
	1672-1690	2992 [90,5]	80 [2,4]	73 [2,2]	153 [4,6]	159 [4,8]	nie byli obliczeni	nie byli obliczeni	nie byli obliczeni	3304	
	1691-1710	3202 [89,9]	71 [2,0]	45 [1,3]	116 [3,3]	241 [6,8]	2 [0,1]	—	2 [0,1]	3561	
	1711-1730	3087 [89,7]	71 [2,1]	40 [1,2]	111 [3,3]	240 [7,0]	3 [0,1]	1 [0,0]	4 [0,1]	3442	
	1731-1750	5227 [92,7]	128 [2,3]	123 [2,3]	256 [4,6]	152 [2,6]	1 [0,0]	—	1 [0,0]	5636	
	1751-1770	4499 [88,5]	176 [3,5]	175 [3,5]	351 [7,0]	231 [4,6]	1 [0,0]	—	1 [0,0]	5082	Brakuje wiele stron. za lata 1636—1671.
	1771-1790	2775 [82,8]	163 [4,9]	105 [3,1]	268 [8,0]	297 [8,9]	8 [0,2]	2 [0,1]	10 [0,3]	3350	
	1791-1800	970 [81,2]	56 [4,7]	43 [3,6]	99 [8,3]	124 [10,4]	1 [0,1]	—	1 [0,1]	1194	
	1891-1910	3743 [71,5]	298 [5,7]	380 [7,3]	678 [13,0]	436 [8,3]	53 [1,0]	324 [6,2]	377 [7,2]	5234	
Św. Anny	1568-1590	84 [96,5]	1 [1,2]	1 [1,2]	2 [2,4]	1 [1,2]	—	—	—	87	Brak za znaczną część lat.
	1591-1610	363 [95,3]	3 [0,8]	7 [1,8]	10 [2,6]	8 [2,1]	—	—	—	381	
	1611-1630	552 [90,5]	30 [4,9]	13 [2,1]	43 [7,0]	15 [2,4]	—	—	—	610	

Kościoły	Lata	Nazwiska				Dzieci za związków nieślubn.	Ochrzczeni żydzi			Ogółem	U w a g i
		polskie	obce		razem		♂	♀	razem		
			niem.	inne							
Cyfry podane w klamrach oznaczają procenty											
ś w. A n n y	1631-1650	615 [93,6]	18 [2,7]	13 [2,0]	31 [4,7]	11 [1,7]	—	—	—	657	Brakuje wiele stronic za te lata.
	1651-1670	418 [93,3]	14 [3,1]	9 [2,0]	23 [5,1]	7 [1,6]	—	—	—	448	
	1671-1690	281 [85,4]	8 [2,4]	4 [1,2]	12 [3,6]	36 [10,9]	—	—	—	329	
	1691-1710	423 [86,5]	5 [1,0]	6 [1,2]	11 [2,2]	55 [11,2]	—	—	—	489	
	1711-1730	273 [90,1]	4 [1,3]	7 [2,3]	11 [3,6]	19 [6,2]	—	—	—	303	Za lata od r. 1720—1730 nie udało się z powodu nie- czytelnego i niewyraźnego pisma wszystkiego zapisać. Brak za pierwsze i ostatnie miesiące tego dwudziesto- lecia.
	1731-1750	505 [89,1]	22 [3,8]	16 [2,8]	38 [6,6]	24 [4,2]	—	—	—	567	
	1751-1770	543 [82,7]	43 [6,6]	27 [4,1]	70 [10,7]	43 [6,6]	—	—	—	647	
	1771-1790	869 [86,8]	27 [2,7]	36 [3,6]	63 [6,3]	69 [6,9]	1 [0,0]	2 [0,0]	3 [0,0]	1004	
	1791-1809	592 [81,1]	54 [7,4]	42 [5,7]	96 [13,1]	42 [5,7]	—	—	—	730	
ś w. S z c z e p a n a	1586-1600	2597 [90,0]	90 [3,1]	51 [1,8]	141 [4,9]	147 [5,1]	—	—	—	2835	
	1601-1620	3613 [89,9]	122 [3,1]	120 [3,0]	242 [6,0]	163 [4,0]	—	—	—	4018	
	1621-1640	4708 [89,8]	188 [3,6]	118 [2,2]	306 [5,8]	226 [4,3]	1 [0,0]	—	1 [0,0]	5240	
	1641-1660	3488 [88,9]	110 [2,8]	73 [1,9]	183 [4,7]	249 [6,3]	—	—	—	3920	
	1661-1680	3051 [87,3]	82 [2,3]	82 [2,3]	164 [4,6]	279 [8,0]	—	—	—	3494	
	1681-1700	2953 [88,5]	100 [3,0]	108 [3,2]	208 [6,2]	176 [5,3]	—	—	—	3337	
	1701-1720	2069 [86,4]	50 [2,1]	100 [4,2]	150 [6,3]	176 [7,3]	2 [0,1]	—	2 [0,1]	2395	
	1721-1740	2565 [88,0]	73 [2,5]	117 [4,0]	190 [6,5]	159 [5,4]	—	—	—	2914	Brak metryk za drugą połowę r. 1715, 1716, 1717 i po- łowę 1718. W r. 1807 z powodu dżumy metryk nie pro- wadzono.

Kościoły	Lata	Nazwiska				Dzieci ze związków nieślubn	Ochrzczeni żydzi			Ogółem	U w a g i
		polskie	obce niem. inne	razem	♂		♀	razem			
Św. Szczepana	Cyfry podane w klamrach oznaczają procenty										Są zniszczone nie- które strony za r. 1776, 1777 i czę- ściowo za r. 1786. Braki są w r. 1786.
	1741-1760	2199 [85,6]	153 [4,2]	189 [5,1]	342 [9,2]	194 [5,2]	—	—	—	3735	
	1761-1780	3290 [83,8]	154 [3,9]	215 [5,5]	369 [9,4]	259 [6,7]	10 [0,2]	—	10 [0,2]	3928	
	1781-1798	3162 [84,4]	161 [4,3]	191 [5,1]	352 [9,4]	223 [5,9]	4 [0,1]	4 [0,1]	8 [0,2]	3745	
Św. Florjana	1662-1680	2733 [91,1]	46 [1,5]	41 [1,4]	87 [2,9]	177 [5,9]	—	—	—	2997	
	1681-1692	1166 [92,7]	16 [1,3]	12 [0,9]	23 [2,2]	62 [4,9]	—	—	—	1256	
	1732-1750	1831 [91,4]	31 [1,5]	39 [1,9]	70 [3,4]	103 [5,1]	—	—	—	2004	
	1751-1773	2192 [90,7]	60 [2,5]	39 [1,6]	99 [4,1]	126 [5,2]	—	—	—	2417	
Św. Krzyża	1598-1620	360 [98,9]	2 [0,5]	2 [0,5]	4 [1,0]	—	—	—	—	364	Brakuje danych za 1751—1754 r.
	1621-1640	689 [90,6]	7 [0,9]	10 [1,3]	17 [2,2]	54 [7,1]	—	—	—	760	
	1641-1660	571 [75,6]	22 [2,9]	22 [2,9]	44 [5,8]	140 [18,5]	—	—	—	755	
	1661-1680	742 [74,2]	16 [1,6]	8 [0,8]	24 [2,4]	234 [23,4]	—	—	—	1000	
	1681-1700	691 [73,0]	10 [1,0]	11 [1,2]	21 [2,2]	234 [24,3]	—	—	—	946	
	1701-1720	464 [63,4]	27 [3,7]	32 [4,4]	59 [8,1]	209 [28,5]	—	—	—	732	
	1721-1740	400 [67,4]	23 [3,8]	41 [6,9]	64 [10,7]	127 [21,5]	1 [0,2]	—	1 [0,2]	592	
	1741-1760	400 [80,0]	41 [8,2]	29 [5,8]	70 [14,0]	29 [5,8]	1 [0,2]	—	1 [0,2]	500	
	1761-1780	633 [48,0]	77 [5,8]	32 [2,4]	109 [8,2]	573 [43,5]	2 [0,1]	2 [0,2]	3 [0,3]	1318	

Kościół	Lata	Nazwiska				Dzieci ze związków nieślubn.	Ochrzczeni żydzi			Ogółem	U w a g i
		polskie	obce		razem		♂	♀	razem		
Św. Krzyża		Liczby podane w klamrach oznaczają procenty									
	1781-1800	738 [59,8]	64 [5,2]	46 [3,7]	110 [8,9]	382 [30,9]	1 [0,1]	2 [0,2]	3 [0,3]	1233	
	1801-1823	631 [68,3]	61 [6,5]	33 [3,6]	94 [10,1]	198 [21,4]	—	—	—	923	
Św. Salwatora	1592-1610	938 [97,1]	11 [1,1]	4 [0,3]	15 [1,4]	6 [1,0]	—	—	—	969	
	1611-1630	1536 [95,7]	26 [1,6]	26 [1,6]	52 [3,2]	17 [1,0]	—	—	—	1605	
	1631-1650	2482 [96,1]	35 [1,3]	40 [1,5]	75 [2,8]	25 [1,0]	—	—	—	2582	
	1651-1670	1696 [94,9]	20 [1,1]	47 [2,6]	67 [3,7]	23 [1,3]	1 [0,1]	—	1 [0,1]	1787	Brakuje za ostatnie lata kilku stron.
	1671-1690	1377 [89,0]	22 [1,4]	90 [5,0]	112 [6,4]	69 [4,4]	—	—	—	1558	
	1691-1710	1569 [87,4]	25 [1,4]	113 [6,2]	138 [7,6]	106 [5,8]	—	—	—	1813	
	1711-1730	2014 [90,3]	15 [1,0]	119 [5,3]	134 [6,3]	81 [3,5]	—	—	—	2229	
	1731-1750	1838 [89,1]	8 [0,4]	120 [0,6]	128 [6,2]	97 [4,6]	—	—	—	2063	
	1751-1770	1820 [89,6]	23 [1,1]	107 [5,3]	130 [6,4]	80 [3,0]	—	—	—	2030	
Św. Mikołaja	1771-1790	2206 [38,7]	15 [0,6]	179 [7,2]	194 [7,8]	84 [3,4]	—	2 [0,1]	2 [0,1]	2486	
	1791-1800	723 [92,7]	4 [0,5]	41 [5,2]	45 [5,7]	10 [1,3]	2 [0,1]	—	2 [0,1]	780	Niema metryk za lata 1797—1800.
Św. Mikołaja	1628-1650	3407 [96,0]	44 [1,2]	83 [2,3]	127 [3,5]	13 [0,4]	—	—	—	3547	
	1651-1670	1230 [91,5]	22 [1,6]	27 [2,1]	49 [3,7]	65 [4,8]	—	—	—	1344	Brak zapisów od r. 1656 do 1662 r.
	1671-1690	1809 [88,6]	34 [1,7]	44 [2,1]	78 [3,8]	154 [7,8]	—	—	—	2041	Brakuje niektórych stron, za lata 1680—1688.

Kościoły	Lata	Nazwiska				Dzieci ze związków nieślubn.	Ochrzczeni żydzi			Ogółem	U w a g i
		polskie	obce		razem		♂	♀	razem		
Ś w. M i k o ł a j a	Cyfry podane w klamrach oznaczają procenty										
	1691-1710	1820 [88,7]	25 [1,2]	49 [2,4]	74 [3,7]	157 [7,6]	—	—	—	2051	Brak metryk czę- ściowo za r. 1691.
	1711-1730	1789 [90,8]	24 [1,2]	48 [2,5]	72 [3,7]	104 [5,4]	—	—	—	1915	Niedostaje za ko- niec 1715 i począ- tek 1716 r.
	1731-1750	1514 [91,8]	18 [1,1]	45 [2,7]	63 [3,8]	72 [4,4]	—	—	—	1649	
	1751-1770	2301 [90,6]	42 [2,0]	56 [2,2]	98 [3,9]	141 [5,5]	—	1 [0,0]	1 [0,0]	2541	W r. 1768 nie pi- sano metryk kilka tygodni.
	1771-1796	2674 [85,4]	64 [2,1]	111 [3,5]	175 [5,6]	273 [8,7]	2 [0,1]	5 [0,1]	7 [0,2]	3129	W r. 1782 i w r. 1786 była przerwa w pisaniu aktów przez kilka tygodni
B o ż e g o C i a ł a	1578-1600	1734 [91,2]	67 [3,5]	35 [1,8]	102 [5,3]	65 [3,4]	—	—	—	1901	
	1601-1616	1373 [89,9]	40 [2,6]	33 [2,1]	73 [4,7]	98 [6,3]	2 [0,1]	—	2 [0,1]	1546	
	1718-1740	474 [88,8]	14 [2,6]	9 [1,7]	23 [4,3]	33 [6,8]	4 [1,0]	—	4 [1,0]	534	
	1741-1760	603 [90,1]	16 [2,4]	14 [2,1]	30 [4,5]	36 [5,4]	—	—	—	669	
	1761-1780	723 [80,4]	66 [7,3]	42 [4,7]	108 [12,0]	66 [7,3]	3 [3,0]	—	3 [3,0]	900	
	1781-1797	1179 [86,6]	51 [3,7]	40 [2,9]	91 [6,7]	91 [6,7]	2 [0,1]	—	—	1363	
Ś w. J a k ó b a	1597-1610	1155 [96,1]	26 [2,2]	18 [1,5]	44 [3,7]	3 [0,2]	—	—	—	1202	
	1611-1622	511 [96,0]	10 [1,9]	7 [1,3]	17 [3,2]	4 [0,7]	—	—	—	532	

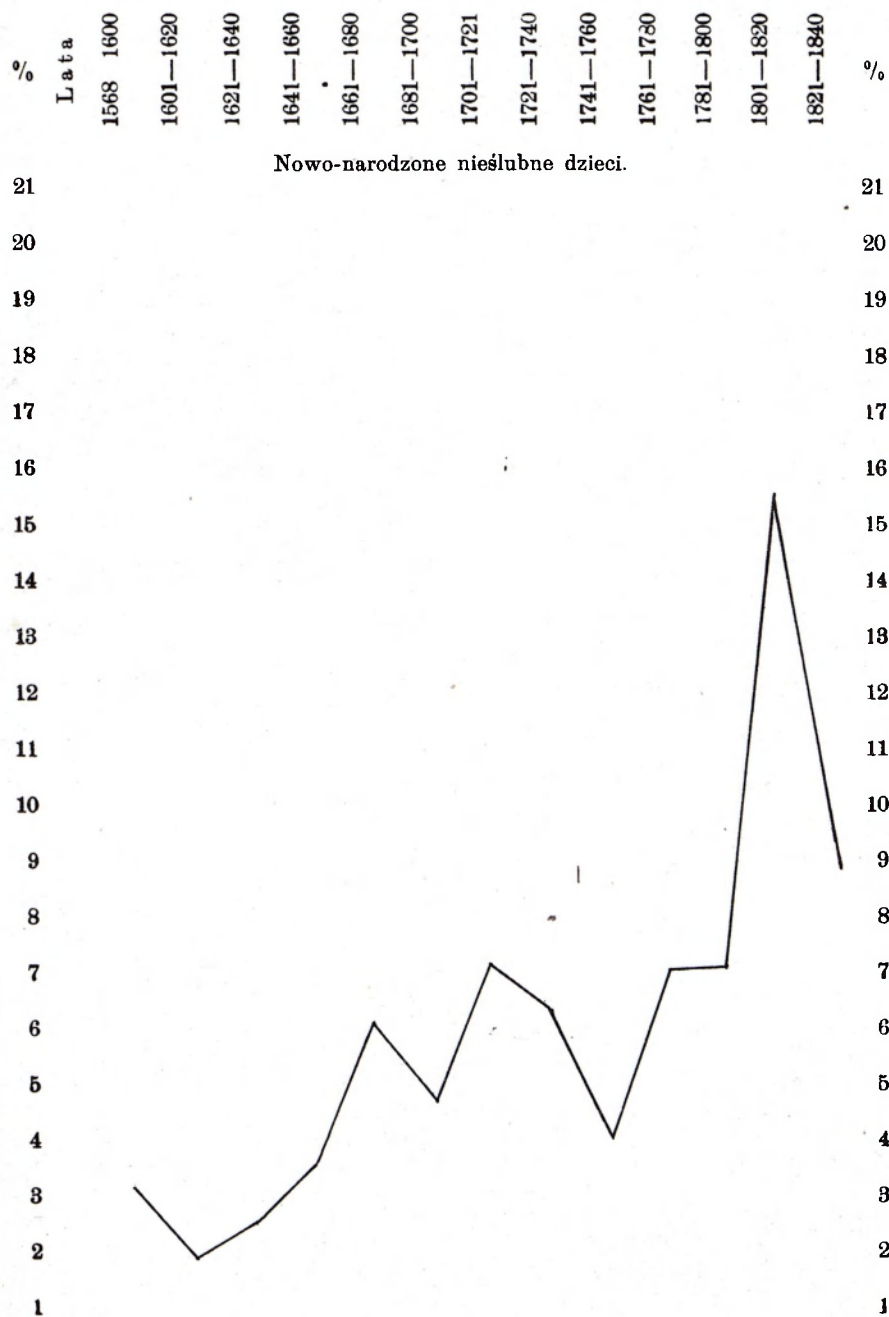
Ogólna średnia liczba nowonarodzonych i ochrzczonych w 11 kościołach parafjalnych krakowskich od roku 1568 do 1922 roku w liczbach bezwzględnych i w procentach.

Kościoły	Lata	Średnia ilość lat	Nazwiska				Dzieci ze związków nieślubn.	Ochrzczeni Żydzi			Ogółem
			polskie	obce		razem		♂	♀	razem	
				niem.	inne						
Cyfry podane w klamrach oznaczają procenty											
N. P. Marii na rynku	1578-1688	110	16144 [81,5]	1449 [7,3]	1899 [9,6]	3348 [16,9]	311 [1,6]	nie były liczone			19803
Katedra Św. Wacława na Wawelu	1598-1860	260	1805 [79,0]	160 [7,0]	123 [5,4]	283 [12,4]	187 [8,2]	7 [0,3]	1 [0,0]	8 [0,3]	2283
Św. Piotra (par. W. W. Świętych)	1593-1922	203	35366 [87,1]	1277 [3,1]	1332 [3,4]	2659 [6,5]	2165 [5,3]	76 [0,1]	327 [0,8]	403 [0,9]	40593
Św. Anny	1568-1809	241	5509 [87,9]	229 [3,7]	181 [2,9]	410 [6,6]	330 [5,3]	1 [0,0]	2 [0,0]	3 [0,0]	6152
Św. Szczepana na Piasku	1586-1798	212	34695 [87,5]	1283 [3,2]	1364 [3,9]	2647 [7,1]	2251 [5,6]	15 [0,0]	4 [0,0]	19 [0,1]	39612
Św. Florjana na Kleparzu	1662-1773	71	7922 [91,3]	153 [1,8]	131 [1,5]	284 [3,3]	468 [5,4]	—	—	—	8674
Św. Krzyża na placu teatraln.	1598-1823	225	6319 [69,3]	350 [3,8]	254 [2,8]	604 [6,6]	2180 [23,9]	2 [0,0]	5 [0,0]	7 [0,1]	9110
Św. Salwatora na Zwierzyńcu	1592-1800	199	18199 [91,5]	204 [1,0]	886 [4,4]	1090 [5,4]	598 [3,0]	3 [0,0]	2 [0,0]	5 [0,0]	19892
Św. Mikołaja na Wesołej	1628-1796	158	16494 [90,5]	273 [1,4]	463 [2,5]	736 [3,9]	979 [5,4]	2 [0,0]	6 [0,0]	8 [0,0]	18217
Bożego Ciała na Kazimierzu	1578-1797	119	6086 [87,9]	254 [3,7]	173 [2,5]	427 [6,2]	389 [5,6]	11 [0,1]	—	11 [0,1]	6913
Św. Jakóba na Kazimierzu	1597-1622	26	1666 [96,0]	36 [2,1]	25 [1,4]	61 [3,5]	7 [0,4]	—	—	—	1734
Razem	1568-1922	354	150205 [86,8]	5668 [3,3]	6881 [4,0]	12549 [7,3]	9865 [5,7]	117 [0,1]	347 [0,2]	464 [0,3]	173083

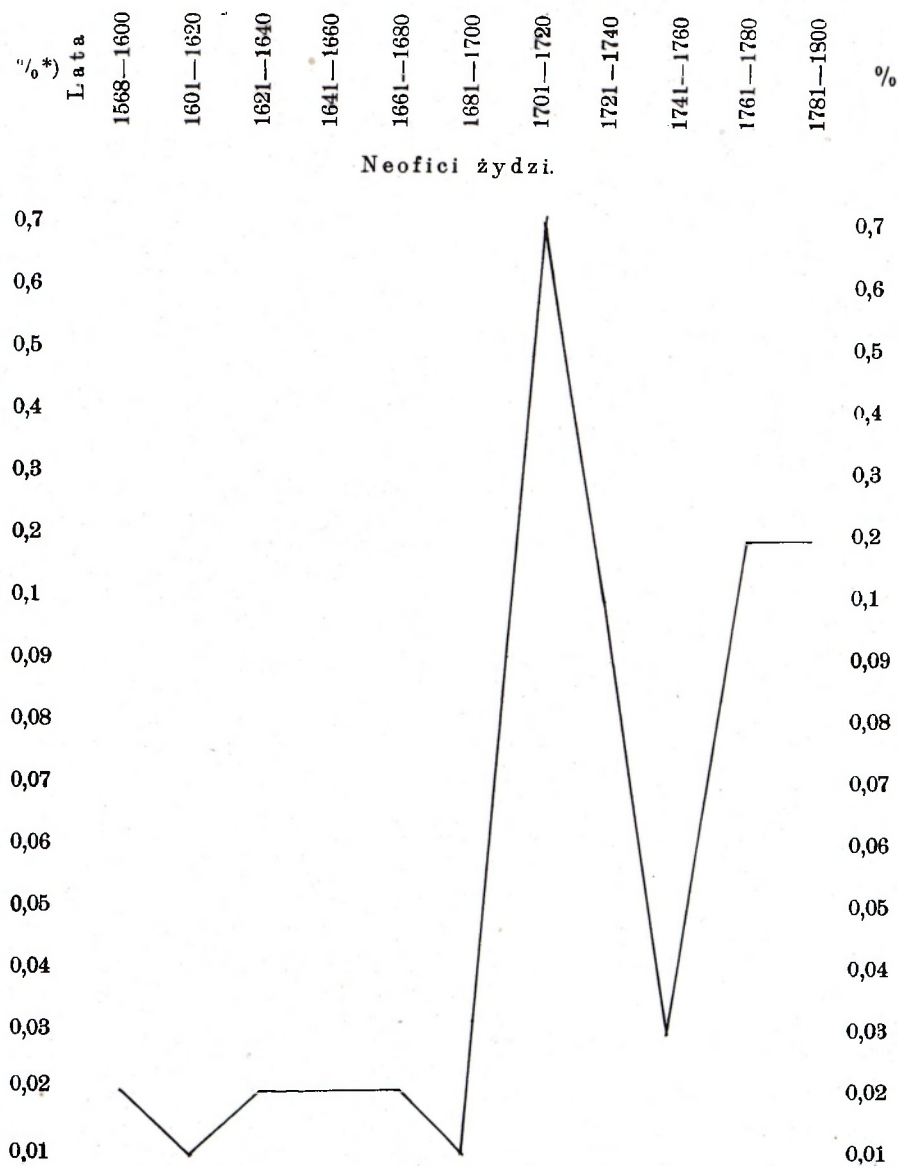
Nazwiska cudzoziemskie mieszkańców Krakowa z XVI—XIX w. podług metrycznych ksiąg kościelnych ułożone w porządku alfabetycznym według narodowości w liczbach bezwzględnych i w procentach.

Nazwiska w porządku alfabetycznym	3318	Nazwiska w liczbach bezwzględnych i w procentach												
		1818 (39,2%)	317 (9,4%)	296 (8,8%)	131 (3,8%)	49 (1,5%)	112 (3,4%)	292 (8,7%)	153 (4,5%)	88 (2,6%)	70 (2,1%)	63 (1,9%)	29 (0,8%)	692 (20,6%)
	Ogólna liczba	niemieckie	włoskie	holender.	czeskie	rosyjskie	inne Słowiańskie	razem	węgierskie	francuskie	włoskie	szwedzkie	litewskie	inne narodowości i takie których po- chodzenie nie dało się określić
A	79	36	5	3	2	—	2	4	10	—	1	4	—	16
B	271	75	32	20	15	8	20	43	4	16	15	10	6	50
C	122	26	27	10	1	9	—	10	12	—	2	2	—	33
D	96	29	12	—	5	1	5	11	5	6	1	1	1	30
E	44	30	1	2	—	1	1	2	3	2	—	—	—	4
F	168	65	25	17	1	2	2	5	9	6	2	5	1	33
G	241	110	22	26	2	3	6	11	13	6	—	8	1	44
H	197	112	8	12	4	2	3	9	8	1	—	7	—	40
I	21	4	1	4	4	—	2	6	—	—	—	—	—	6
J	70	16	5	—	—	—	1	1	10	—	—	1	3	34
K	313	128	22	42	27	8	14	49	15	—	1	8	3	45
L	164	72	12	15	3	1	3	7	10	10	—	—	—	38
M	198	63	25	26	14	3	4	21	12	4	3	—	2	42
N	53	9	7	8	4	—	1	5	3	—	2	2	2	20
O	35	20	8	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	5
P	138	43	26	14	7	2	8	17	6	6	4	—	2	20
R	156	81	9	18	2	1	3	6	2	3	—	3	—	34
S	569	240	42	52	18	6	28	52	13	16	31	10	3	110
T	120	42	17	10	4	2	3	9	7	1	2	—	—	32
U	15	6	3	—	1	—	—	1	2	—	1	—	—	2
W	166	87	5	8	4	—	3	7	—	7	1	2	5	44
V	14	4	1	4	1	—	3	4	1	—	—	—	—	—
X	3	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	2
Y	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Z	52	19	—	5	12	—	—	12	7	2	1	—	—	6
Ż	7	—	2	—	—	—	—	—	—	2	1	—	—	2

TAB. VIII.

TAB. IX.

*) Procent obliczony w stosunku do ogólnej liczby rodzących się chrześcijan.

Wnioski ogólne.

Wnioski, do jakich przyszlśmy z obu części pracy niniejszej, jakkolwiek bądź z sobą tylko luźnie związanych, są jednak zasadniczo z sobą zgodne. Tak typ fizyczny, jak i duchowy z najrozmaitszymi przejawami społecznego życia jest wytworem wpływów przeszłości, środowiska i historii całych pokoleń, a wszystkie te czynniki zwały się w jeden typ stosunkowo stały. Przyjemieszka obcych żywiołów jakkolwiek bądź w pewnych perjodach historii Krakowa była częstą i dość znaczną mało jednak zacieżyła na zasadniczym charakterze ludności. Miasto w ciągu swego tysiącoletniego istnienia wielokrotnie zmieniał skład swych mieszkańców. W czasach pokoju i rozkwitu kultury napływali koloniści i emigranci z zachodu, po kataklizmach zaś dziejowych, napadach, wojnach, i epidemjach kiedy miasto pustoszało, zaludniało się ponownie żywiołem nadciągającym z pobliskich wsi, asymilującym obce elementy nie tylko antropologicznie, lecz i kulturalnie, spolszczając nazwiska lub zachowując ich obce dźwięki stające się synonimem patriotyzmu.

Kolekcja czaszek krakowskich poczynszy od najdawniejszych przypomina typ współczesnej ludności małopolskiej. Czaszka krótka i bardzo szeroka, mocnej budowy, o grubych ściankach, o wskaźniku bardzo krótkogłowym, wkraczającym nieraz do liczb krańcowych, jak na Podhalu i Podgórzu, przytem wysoka, o wązkim czole, potylicy miernej, szerokiej, zaokrąglonej, często stromo opuszczającej się, krótkiej i szerokiej twarzy, włosach szatyn, oczach jasnych, rzadziej ciemnych, wzroście nie wysokim, postawie krepiej. Typ ten jest pospolitym i dziś pośród mieszkańców Krakowa i wsi okolicznych. Drugi rzadszy, wśród czaszek średniowiecznych Krakowa, dziś prawie niespotykamy, a który musiał się rozplnąć w krótkim tworząc pośredniogłowy, o czaszce długiej i wąskiej, o wskaźniku znacznej długogłowości.

o wzroście wyższym i wiotkiej budowie, wskazuje na zasadniczy typ obcy spotykany w znacznej mniejszości, czy w szczątkach cmentarza romańskiego na Wawelu, czy w czaszkach z ulicy Kopernika, lub w słabiej wyrażonym typie z placu Szczepańskiego, na wałach, lub z arjańskiego. Ogromna zaś większość czaszek czy z cmentarza Marjackiego, Wszystkich Ś. Ś., Szczepańskiego, św. Florjana są wyraźnie krótkogłowe miejscowe.

Nie będąc zwolennikiem bezwzględnej nagłej ewolucji typów, przyjmuję ją z wielkiem zastrzeżeniem i to przez czas bardzo długi. Nie odmawiamy jednak znaczenia wpływom środowiska i kultury, jeżeli nie na zasadniczą zmianę typu, to na jego stopniowe udoskonalenie lub skarlówacenie, rozwój lub degenerację pewnych organów i całej fizycznej budowy. Niezawodnie że ulepszone warunki życiowe, wychowanie i kultura, wpływają na zwiększenie wzrostu, proporcje ciała, rozmiary czaszek, ich znaczniejszą pojemność i na koniec staranniejszą rzeźbę oddzielnych zwojów i brózd na wewnętrznych ściankach pudła mózgowego. Gorsze warunki oddziałują ujemnie. Niewątpliwie, że z udoskonaleniem lub upośledzeniem fizycznej budowy idzie w parze udoskonalenie lub upośledzenie i strony duchowej.

Nie znając ściśle czasu pochodzenia wszystkich szczątków ludzkich, znalezionych w Krakowie, nie możemy robić odpowiednich wniosków, chyba, że typ zasadniczy mało się zmienił i pozostał takimże krótkogłowym dziś, jakim był przed wiekami. Typ ten w XV i XVI w. wykazał wielkie siły rozrodcze i zdolności dla przyswojenia kultury, której był nosicielem wśród ludów wschodu i następnie wytwarzał własną, z łatwością asymilując obce pierwiastki już w pierwszym nieraz pokoleniu jak antropologicznie tak i kulturalnie. Przymieszka ta obcego żywiołu dodatnio wpłynęła na typ aborygenów.

Metryki urodzin w ostatecznym swym wywodzie wykazują że stosunek dziewięćdziesięciu kilku procentów, nazwisk swoich, lub spolszczających do cudzoziemskich, jest podobny do stosunku zasadniczego typu krótkogłowego do obcego długo lub pośrednio głowego powstałego z mieszaniny dwóch żywiołów, przybyłego z miejscowym. Walka ta dwóch elementów krótko i długogłowego musiała trwać od wieków i zakończyła się pochłonięciem ostatniego mniej licznego i słabszego typu.

Słowniczek niektórych nazwisk cudzoziemskich
spotykanych w księgach metrycznych katolików
urodzonych w Krakowie od r. 1568—1922.

Słowniczek niektórych nazwisk cudzoziemskich
spotykanych w księgach metrycznych katolików urodzonych w Krakowie
od r. 1568—1922. *

A

Abaramial XVI—XVII
Abdas XVII—XVIII
Abel XVI—XVII
Abendhubert XIX
Abraham XIX
Accinich XVII—XVIII
Achler XVI—XVIII
Achrenik XVII—XVIII
Adalbert (Stanisław adm.
wsi Chełm 1758).
Adel XVII
Adelmager XVII
Adelsberg XIX
Adesager XVII
Adler XVII—XVIII
Adleijn XVIII
Aggiejew XIX
Agner XVI—XVII
Aisler XVII
Aijchgier XVI—XVII
Akuntus XVIII—XIX
Alacet XVII
Alamit XVI—XVII
Alba, Chalba, Halba XVI—
—XVII
Albemaier XVII
Alberti XVII—XIX
Albertsheim XVIII
Albort XVI—XVII
Albrech, Albrzecht
XVIII—XIX

Alchinger XVI—XIX
Alemberger XVI
Alesman XIX
Alfareich, Alfarczyk
XVI—XVII
Alhofer XVIII—XIX
Alias XVII—XVIII
Alkier XIX
Alpher XVII
Alspersperger XVII
Altesbergier XVIII
Altbergier XVI
Alter XVI
Altermajer XVI
Altof, Altoft XVII—XIX
Altzinger XVII
Ameisen XIX
Anas XVII—XVIII
Anblik XVII—XVIII
Anchiz XVII—XVIII.
Andrejow XVII
Aner XVIII
Anficer XVII
Anger XVII
Angle XVIII—XIX
Angstef XVIII
Ankis XVII—XVIII
Antryngier XVI—XVII
Anzigeber XVII
Appel XVI—XVII
Appeltauer (dr. prawa
prof. 1807)

Appiani XIX
Arabini XVII
Arant XVIII
de Ardoa XVII—XVIII
Aren XVII
Arikus XIX
Armat XIX
Arnat XVI—XVII
Artlip XVI—XVII
Astor XVII
Astow XIX
Asztary XV—XVII
Aszpergier XVIII
Au XVIII
Aust XVIII
Auserayzer XVII
Ausnicer XVII
Auspitz XIX
Awedyk XVII—XIX
Axan XVII
Aykiel XVIII
Ayrnet XVII.

B

Baar XIX
Baber, Bober XVI—XIX
Beber XVII
Babij XIX
Babnus XVIII
Baër, Ber. XVII, Berr
XVIII, Behr XIX

* Liczba rzymska oznacza wiek w którym nazwisko spotykane.

- Baca XIX
 Bacer XVIII
 Bachur, Bachus XVII
 Bahin XVII
 Bagtilara XVI—XVII
 Baias XVII
 Baiei XVI, Beyl XVIII
 Baier XVIII—XIX
 Baifserts XVI
 Baiot XVII
 Bajon XIX
 Bajor XVII—XVIII
 Baijticher XVI—XVII
 Bak XVI—XVII, Bakus
 XVII
 Bal XVIII—XIX
 Baladij XVII
 Balcer XVI—XVIII
 Balog XVII
 Baloo XVII
 Balf XVII—XVIII
 Balon XVI—XVIII
 Baltasari XVI—XVII
 (dr. med. i fil. 1643)
 Baldison XVII
 de Balza XVIII—XIX
 Batys XIX
 Banas XVII
 Banach, Banoch XVII
 Bancherta XVIII
 Bandt XIX
 Bander XVII—XVIII
 Bangert XVII—XVIII
 Bangel XVII
 Bank XVII
 Banter XVI
 Bar XIX
 Bara XVII—XVIII
 de Barbaro de Georgio
 XIX
 Barband XVII—XVIII
 Barcal XVII
 Barci XVII—XVIII, Bar-
 cij XVIII
 Barchyzel XVII
 Bargiel XVI—XVII
- Barkier XVII
 Barklow XVI
 Bars XVIII
 Barth XVII
 Barmer XVI, Barmen
 XVII
 Bartman XVII—XIX
 Barnadt XVII
 Barstehoff XVIII
 Bartsch XVIII
 Bartel XIX
 Barton XVII—XIX
 Bartsel XVI—XVII
 Bartol XVIII
 Bartyzel XVII
 Bartann XVII
 Bartke XVII
 Barochur XVII
 Barsof XVII
 Barwaldt XVII
 Bartozi XVII—XVIII
 Basela XVIII, Basel XIX
 Bas XVII
 Basgier XVI—XVII
 Basory XVII—XVIII
 Basson XVII—XVIII
 Basgiger XVIII
 Baster, Bastor XVIII
 Bato XVIII
 Bator XVIII
 Bauca XVI—XVII
 Bauh, Bauch XVI—XVII
 Baumetr XVIII
 Baumgard XVII—XVIII
 Bausch XVIII—XIX
 Bawarij XVII
 Baxman XVI
 Bazyrides XVIII
 Bazants XVII
 Bābol XVIII
 Bebell XVIII
 Becker XIX
 Beger XVII
 Begamer XIX
 Bek XVII
 Bekier XVIII
- Bekler XVII—XVIII
 Bekman XVI—XVII
 Belus XVII
 Bel XVII
 Bella XVII
 Bellegrini XVIII
 Beli XVII
 Belic XVII—XIX
 Belmek XVIII
 Bem, Boëhm XVIII—XIX
 Benal XVIII
 Benat XVIII
 Benon XVIII
 Bekendorf XVII
 Berdysz XVII—XVIII
 Berdo XVIII
 Berent XVIII
 Beres XVIII—XIX
 Berger XVI—XVIII
 Bergell XVII. Birgiel
 XVIII—XIX
 Bergom XVII
 Bertel XVI
 Berk XVI—XVII, Belg
 XVIII—XIX
 Bernardi XVI—XVII
 Bernat XVI—XVIII
 Biernat XIX
 Bernow XVIII—XIX
 Berreich XVII
 Bertman XVIII
 Bery XVII
 Bethold XIX
 Bethley XIX
 Betert XVI—XVII
 Beym XVIII
 Beyzym XVIII
 Bick XVII—XVIII
 Bianche XIX
 Bianco XVII
 Biderman XVII
 Biemasz XVI
 Bien XVII
 Bier XVII—XVIII
 Biel XIX
 Bierachy XVI—XVII

- (Józef Berychowicz dr.
med. r. 1680)
- Bieroń XVIII
Biess XVII
Bigorik XVIII
Bijk XVI—XVII, Bik
XVIII—XIX
Biller XVIII—XIX
Bilchor XVII—XVIII
Binder XIX
Bindekiers XVII
Biner XVIII
Bintesti XVIII—XIX
Bipurg XVI—XVII
Biron XVII
Biraij XVII—XVIII
Birlet XVII
Birestat XVII
Bisler XVII
Bistyg, Bisztyga XVIII
Bitaj XVII
Bitha XVIII
Bitman XVIII
Bitner XVIII
Bizlink XVIII
Bixan XVI
Bizor XVII—XVIII
Blachay XVII
Blak XIX
Blaut XVIII—XIX
de Blech XVII—XVIII
Blechensz XVIII
Blasy XVII
Blaser XVI—XVII
Bobola XVII
Bocius XVII—XVIII
Boczkaj XVI—XVII
Bok XVIII
Bol XVIII
Bolgmud XVII
Bombro XVI
Bonard XVII—XVIII
Bondi XIX
Boner XVI, Bonar XVII
Bongi XVI
Bontan XVIII
- Borch XVIII
Borchole XVIII
Borchuch XVII
Bordoni XVI—XVII
Boreman XVII
Borel XVII—XVIII
Borelli XVIII
Borgia XVII—XVIII
Borgasi XVII
Borgani XVII
Bori XVII
Boringier XVIII
Bornets XVI
Boron XVI—XVIII
Bossio XVIII
Botini XVII
Brabro XVI
Brabaso XVI—XVII
Bralik XVIII
Brand XVII—XVIII
Brai, Braijh XVII
Bramboss XVII, Brambes
XVII
Brandys XVII Brandyso-
wicz XVIII
Branzer XVI—XVII
Brantel XVIII
Braon XVII
Brater XVI—XVII
Braun XVII
Brayer XIX
Breila XVI—XVII, Brela
XVII
Brijla XVII—XVIII
Brekler XVIII—XIX
Breser XVII
Brey XVII, Breyta
XVIII—XIX, Breyt
XVIII
Bretner XVII
Briehner XVII
Briganti XVII
Briger XVII
Brigpolt XVII
Brijk XVII
Brijss XVII
- Brijkemayer XVII
Bromber XVIII
Bronasij XVIII
Bronder XVIII
Broner XVII—XVIII
Brosch XVII
Brotz XVI—XVII
Brontel XVII
Bruchmilner XVIII
Brunda XVII—XVIII
Bruter XVI—XVII
Bryat XVIII
Brychter XVII
Brykler XVII
Brijkner XVI—XVII.
Brückner XVIII
Brytkopp XVII—XVIII
Bryl XVIII—XIX
Buchart XVI—XVII.
Buchar XVII—XVIII
Bucher XVI
Bucholz XVII—XVIII
Buchmajer XVIII—XIX
Buchmiller XVIII
Buchstad XVII—XVIII
Buchwald XVII—XVIII
Budera XVII—XVIII
Bugiel XVII—XVIII
Bugier XVII—XVIII
Budner XIX
Bukowański XIX
Bulanda XIX
Bulas XVI—XVII
Bularni XVII—XVIII
Bulchalt XVII—XVIII
Bulorne XVII—XVIII
Buncard XVIII
Bulvary XVII
Bunaret XVII
Bund XVII—XVIII
Bunsch XIX
Burdet XVII—XVIII
Burjan XIX
Bure XVII
Burhaij XVI—XVII
Burchat XVII

Bus XVII—XVIII
 Bustico XVI—XVII
 Buwel XVII
 Bysor XVIII
 Bytes XVII
 Buzel XVIII—XIX

C

Cader XVIII
 Cajas XVIII
 Calamus XVII
 Calnitian (?) XVII
 Calos, Kalas XVII
 Calleron XVI
 Camon XVII—XVIII
 Camelli, Camelin (Jan dr.
 med. 1749) XVIII—XIX
 Candelarij XVII
 Cantij XVIII
 Cantelli XVII
 Cartelly XVII
 Cantor, Kantor XVII—
 —XVIII
 Car XIX
 Caroli XVIII
 Carnota XVI—XVII
 Cawirt (?) XVIII
 Cedko XVII
 Cefa XVII
 Ceijner XVII
 Cekler XVIII—XIX
 Celario, Celarij (de Gołę-
 bia platea XVI)
 Celner XVII
 Celsan XVIII
 Celpani XVII
 Cemerys, Cymerys XVIII
 Cendel XVI—XVII
 Centner XVII—XVIII
 Ceraży XVIII
 Cercha XVII—XVIII
 Cerener XVIII
 Certa XVIII—XIX
 Cescener XVIII

Cetera XVII
 Cetler XVIII
 Chabel XVIII
 Chaber XVI—XVII
 Chaja XVII
 Chałas XVII—XVIII
 Chalbin XVII
 Chalis XVIII
 Chalman XVI—XVII
 Chalamcity XVIII
 Chałamut XVI—XVII
 Chanter XVII
 Charozin XVIII
 Charbr, Chaber XVII—
 —XVIII
 Charczyn XVIII
 Chardy XVI
 Charth XVI—XVII
 Charmon XVIII
 Charwath XVII, Chorwat
 XVIII
 Chazuka XVIII
 Charyzman XVII
 Chas XVIII
 Chatyczer XVII
 Chaymer XVIII
 Cherchel XVIII—XIX
 Chertel XVII—XVIII
 Chesta XVII
 Chibell XVII
 Childrijch XVII
 Clauts XVII
 Chobert XVIII
 Chogotdy XVII
 Choliman XVIII
 Choralı XVII—XVIII
 Choron XVII—XVIII
 Chromust XVI—XVII
 Chruschel XVI
 Chrystjan XVII—XVIII
 Chubert, Hubert XVIII
 Chyško XVIII
 Cingler XVIII—XIX
 Citel XVIII
 Cicus XVIII
 Clebiman XVI—XVII

Clerd XVII—XVIII
 Cober XVIII
 Coci XVII
 Cochra XVIII
 Cog XVII
 Collettham XVIII
 Colonna XVII
 Colstern XVII—XVIII
 Comerys XVIII
 Comsa, Komsa XVI—
 —XVII
 Conander XVII
 Conrad XVII—XVIII
 Cop XVI—XVII
 de Copertino XVIII
 Copuser XVIII
 Corbelli XVII
 Cordas, Kordas XVIII—
 XIX
 Corde XVIII
 Cortij, Cortyn XVII—XIX
 Czymerys XVIII
 Czypsar XVI
 Cory XVIII
 Coryad XIX
 Cosch, Kosz XVII—XVIII
 Czader XVI
 Czepsee XVIII—XIX
 Cziglar XVI
 Crollas XVI—XVII
 Cromer, Kromer XVI—
 XVIII
 Cudach XVIII
 Cudera XVI—XVII
 Custos XVII—XVIII
 Cygan XVII—XVIII,
 Czygan XVI—XVII
 Cyglan XVIII
 Cyktycz XVII
 Cymbrun XVII—XVIII
 Cymern XVIII
 Cymerman, Zimerman
 XVIII
 Cypris XVI—XVII
 Cyran XVII
 Cyrus XVII

Cyseberg XVIII
 Czaban XVI
 Czader XVII
 Czaki XVII
 Czambers XVII
 Czamer XVI—XVII
 Czech XVII—XVIII
 Czechman XVIII
 Czekay XVIII, Czekajski XVIII
 Czeklary XVI
 Czepachet XVIII
 Czesacek XVII
 Czyijnger XVI—XVII
 Czinraych XVIII
 Czochran XVI—XVII

D

Dadlez XIX
 Dadruch XIX
 Daimon XVII
 Damari XVII
 Damel XVIII
 Damelis XVI—XVII
 Darnac XVIII—XIX
 Dangiel XVI—XVII
 Danz XIX
 Das XIX
 Daube XVIII
 Daun XIX
 David XVIII
 Dayczman XVI—XVII
 Dec XVIII
 Defildidet XVII
 Dein XVIII
 Deissenberg XIX
 Dekorde XIX
 Delagrange XVII
 Delba XVIII
 Delciaró XVI—XVII
 Deliba XVIII
 Delpace, Delpacy XVI—XVII
 Delpa XVI
 Delpari XVII

Delzberg XVIII—XIX
 Demetry XVII. Demiter XVIII—XIX
 Dembler XVII
 Demidoff XIX
 Derassy, Derossy XVIII
 Deres XVIII
 Deschamps XVIII—XIX
 Despett XVII—XVIII
 Deszke XVIII
 Deszmil XVII
 Devigon XVII
 Dey XVIII
 Diedrych XVII
 Dijnar XVI
 Dijm XVI—XVII
 Dijmel XVIII
 Dijxman XVI
 Dil XVII
 Dilga XVII—XVIII
 Diener XVII
 Dingus XVII—XVIII
 Dipold XVII
 Dittler XVIII
 Dixon XVII
 Dohlke XIX
 Doitel XVII—XVIII
 Doiwar XVII
 Doller XIX
 Dolt XVIII
 Domrat XVII
 Domzal XIX
 Donan XVIII
 Donat XVIII
 Dorad, Doradth XVIII—XIX
 Doralí XVII—XVIII
 Dors XVII—XVIII
 Doschot XIX
 Dorobelli XVII
 Dragan XVII—XVIII
 Drajer XVIII
 Drak XVI
 Drapella XIX
 Dratwin XVII
 Dresler XVII

Drizner XVI—XVII
 Droboth, Drobot XVI—XVII
 Drobrent XVII
 Drochtrupp XVIII—XIX
 Drijzol XVII
 Dryfus XVII—XVIII
 Dubiel XVI—XVII
 Duckna (Caesary pharmacopola) XVII.
 Dukiet XVIII
 Duman v. Dumay („Chirurg. Cracov.“) XVII
 Dunal XVIII
 Dupirud (?) XVII—XVIII
 Durach XVII—XVIII
 Durall XVII—XVIII
 Durbos XVII.
 Durigatti XVIII
 Duther XVI
 Duwer XVII
 Duzel XIX
 Dux XVI—XVII, Duc XVIII, Dyx XVII
 Dyling XVIII
 Dyman XVIII, Dymanus XVII—XVIII
 Dziurgas XVII
 Dziuli XVI
 Dzianetty XVII, Dzianoti XVIII
 Dyngus XVII
 Dyxian XVII

E

Echlymer XVII—XVIII
 Eck XVIII
 Eczelman XVI—XVII
 Echalsow XVIII
 Edler XIX
 Edleman XVII—XVIII
 Effardi XVII
 Ejgler XVI
 Eichle, Eichler XVIII
 Einbesteiner XIX

Ejzyglar XVI
 Eket XVIII
 Ekliner XVI—XVII
 Elbing XVIII
 Elert XVII
 Elgas XIX
 Elgiet XIX
 Eliasch XVII
 Elimberger XVI
 Elzner XVIII
 Elzberger XVIII—XIX
 Embelet XVIII
 Emer XVII
 Endel XVIII—XIX
 Endrich XVII—XVIII,
 Endris XVII
 Engelhardt XVII
 Engelman XIX
 Englard XVII
 Engler XVII, Englert
 XVIII
 Engner XVII
 Erbs XVIII
 Eret XVIII—XIX
 Erfel XVIII
 Erman XVII
 Ertel XIX
 Etabian XVIII
 Ethlingier XVII—XVIII
 Etisz XVI—XVII
 Etler XVIII
 Eschpach XVII
 Essinger XVII
 Essliger XVIII
 Eynsinger XVII
 Eijchinger XVII
 Ezler XVIII
 Equito de Ober XVIII

F

Faber XVII—XVIII, Fa-
 browicz XVIII
 Fabian XVIII, Fabiani
 XVIII—XIX
 Fabisz XVII—XVIII
 Fabri XVI—XVII

Fabrici XVII—XVIII
 Fachinetty XVIII—XIX
 Fandenheebt XIX
 Faia XVIII
 Fajfert XVIII
 Fakt, Facta XVII
 Fakinet, Fakinity XVIII—
 XIX
 Fibig XVIII
 Figiel XVI—XVII
 Figler XVII
 Figwer XIX
 Figuli XVI—XVII
 Fik, Fick XVI—XIX
 Fil XVI
 Filar XVII—XVIII
 Filas XVI
 Filler XVIII
 Filling XVII—XVIII
 Falana XVII
 Faltyn XVI—XVII
 Fama, Famat XVII
 Famborskier? XVII
 Fampss XVII
 Fanderborck, Fanderburk
 XVIII
 Finda XVIII—XIX
 Fincherafer XVIII
 Findler XVIII
 Fidela XVII—XVIII, Fi-
 delus XIX
 Ficznier XVII, Ficner
 XVIII
 Fiering XVIII
 Fierksam XVII
 Feyster XVIII—XIX
 Fest, Festa XVI—XVII
 Fersten XIX
 Ferszter XVIII
 Ferta XVII
 Ferrarij XVIII
 Fernus XVII
 Ferlag, Ferlak XIX
 Feri XVII—XVIII
 Feret XIX
 Ferens XVI

Ferguiter XVII
 Ferdus XVIII
 Ferdynant XVIII
 Ferbes XVII
 Ferban XVI—XVII
 Feren XVI
 Feltsin XVII
 Felenberg XVIII
 Felix XVIII
 Felger XIX
 Felczulter XVII
 Feleksy XIX
 Felady XVII
 Fekietia XIX
 Feik XIX
 Fedler XVII
 Fecko XIX
 Fehler, Faeller XVIII—
 XIX
 Fayner XVII
 Faykier XVII
 Faust XVIII
 Fayst XVIII
 Fasa XVI—XVII
 Farmekist XVI—XVII
 Farina XVI—XVII
 Farijch XVI—XVII
 Farian XIX
 Faran XIX
 Formal XVII, Formel
 XVI—XVII
 Finster XVIII
 Fiolo, Fiol XVII
 Firley XVI—XVII
 Firman, Firmann XVIII
 Fisier XVII—XVIII
 Fischer, Fiszer XVII—
 XVIII
 Fita XVIII
 Fisch XVII, Fisz XVIII
 Fitz XVII—XIX
 Fitzman XVIII
 Fiut XIX
 Fix, Fixowicz XVII—
 XVIII, Fixus XVIII—
 XIX

- Flach XVII, Flah XVII—
 XVIII, Flachowicz, Fla-
 kowicz XVIII
 Flagot XVII
 Flangoth XVI—XVII
 Flawjusz XVII—XVIII
 Flijsz XVI—XVII
 Flisman XVI—XVII
 Florentini XVI
 Floriander XVII
 Fluder XIX
 Fodera XVIII
 Fogielder XVII
 Fogler XVIII
 Folcel XVI
 Folga XVII
 Folgulder XVII
 Folkman XVIII
 Folt XVI
 Fondergier XVII
 Fonedel XVIII
 Fonferko XVIII—XIX
 Font XVII
 Fontany, Fontana (dr.
 med.) XVI—XIX
 de Fonte XVII
 Forbes XVI, Forbek
 XVII—XVIII
 Fortela XVII
 Fortner XIX
 Fortuna XVI—XVII
 Forti (bibliopola) XVII
 Forellenfoger XVIII
 Forman XVII, Formanko-
 wie XVII
 Fornas XIX
 Foroza XVII—XVIII
 Fox XVI—XIX
 Förchtegoff XIX
 Franc XVIII, Franzoff
 XVI—XVII
 Fräns XVII
 Frank, Franko XVI—
 XVIII, Frang, Franko-
 wicz XVIII
 Francuz XVIII—XIX
 Fras XVIII, Frass XVI—
 XVII, Fräs XVII, Frasz
 XVII
 Frasforman XVI—XVII
 Frasinelli XVII
 Frayttler XVIII
 Free XVIII, Frech XVIII
 Frazer XVII
 Freilich XVII—XVIII
 Fremberk XVI
 Fremiot XVIII—XIX
 Freund XIX
 Freyszyn XVII—XVIII
 Frey XVII, Freij XVII—
 XVIII
 Freys XVII
 Frijzer XIX
 Fribenfeld XVIII
 Friedman XVI—XVII
 Frielreth XVI
 Friderici XVIII
 Frin XVIII
 Fringa XVIII
 Friser XVI
 Frizel XVII
 Friznekier XVII
 Froben XVII
 Frodymo XIX
 Fröhlich XIX
 Frono XVII, Fron XVII
 Frycz XIX
 Frydereus XVIII—XIX
 Frydrych XVII—XVIII
 Frydrieh XVIII, Fry-
 drychowski XVIII
 Fryber XVIII—XIX
 Fryier XVII—XVIII
 Frymen, Frayman XVIII
 Fugiel XVIII
 Fugasz XVI—XVII
 Fuchsz XVIII
 Fuchs XIX
 Fudaleij, Fudaly XVII
 Fujawa XIX
 Funk XVI—XVII
 Fukiner XVII—XVIII
 Fuli XVII
 Furgal XVI—XIX
 Furman XVI—XVII
 Fux XVIII
 Fuza XVIII—XIX
- G**
- Gal XVII—XVIII
 Gabaia XVIII—XIX
 Gabai XVII
 Gabel XVIII
 Gabor XVI—XVIII
 Gabs XVII
 Gabris XVIII
 Gadon XVIII
 Gaios XVII, Gaiosch
 XVIII
 Gajer XVII—XVIII
 Gaiman XVII
 Gajsler XVIII
 Galata XVIII
 Gallas XVII—XVIII
 Galasitz XVII—XVIII
 Galasow XVII
 Galens XVI
 Galon XVIII
 Galos XVII
 Galli XVII—XVIII
 Galtans XVIII
 Gamon, Gamos XVII—
 XVIII, Gamonet XVIII,
 Gamoński XVIII
 Gams XVII
 Gamrat XVI—XVII
 Gaude XVI, Gauder
 XVII—XVIII
 Gandur XVIII
 Gano XVI—XVI
 Ganton XVIII
 Gans XVI—XVII
 Gara XVII—XVIII
 Garapich XIX
 Garatiar XVII—XVIII
 Garcas XVIII
 Garda XVII—XVIII
 Gardian XVIII

- Gardnert XVII
 Gargas XVI
 Garlas XVI—XVII
 Garley XVII
 Garnis XVII
 Garon XVII—XVIII
 Gartel XVII
 Gartner XVII
 Garus XIX
 Gas XVII, Gass XVI—XVII
 Gaslagier XVII—XVIII
 Gassip XVIII
 Gaspari XVI
 Gaspard XVIII
 Gamper XVIII
 Ganter XVIII
 Gautier XVIII
 Gauch XVIII
 Gawas XVIII
 Gawin XVII—XIX
 Gayhonig XVII
 Gayzler XVII
 Gderal XVII—XVIII
 Gebpard XVIII
 Gebauer XVIII
 Gecz XVI—XVII
 Gegenbauer XVIII
 Geofartts XVII
 Geomanit XVIII
 Gielet XVIII—XIX
 Gelen XVII, Gelon XVI, Gelone XVI
 Gelhort XVIII
 Gelhorn XVIII
 Genda XVII—XVIII
 Genner XIX dr. med. 1803 r.)
 Gep XVII
 Gepping XVIII
 Gerardini XVII
 Gerach XVI—XVII
 Gerbart XVII
 Gerdrot XVIII
 Gerijch XVII
 German XVI
 Germanus XVII
 Gerstner XVIII
 Gerstman XVI
 Gersich XVIII
 Gesler XVII—XVIII
 Gertunk XVIII
 Getler XVIII
 Gervin XVI
 Gerijch XVII—XVIII
 Geszpach XVII
 Gib XVIII, Giba XVII, Gibalski XVIII
 Giber, Gibert XVIII
 Gidler XVIII
 Giebel XVI—XVIII
 Gieczman XVI
 Gienstman XVII
 Giel, Gyel, Gil XVI—XVII
 Gielewski XVII
 Giele XVII
 Gielchor XVII—XVIII
 Gielgie XVIII
 Gier XVII
 Gierad XVII
 Gieras XVIII
 Gierdrot XVIII
 Giernat XVIII, Giernad XVII—XVIII
 Gierk XVIII
 Gierlak XVIII
 Gierlung XVIII
 Gierthrude XVIII
 Gies XVII
 Giesterfeld XVI—XVII
 Giler XVIII
 Gillert XVIII—XIX
 Gimel XVI—XVII
 Ginaijdi XVII
 Ginayda XVIII
 Gineli XVI
 Giodor XVIII
 Gis XVIII—XIX
 Gisberger XVIII
 Giser XVI—XVII
 Gijwalder XVII
 Gister XVII—XVIII
 Gitow XVIII—XIX
 Gittoch XVI
 Giza XVI—XIX
 Gladnich XVIII
 Glacz XVII
 Gladin XVI
 Gläder XVII
 Glaicar XVIII
 Glanfor XVII—XVIII
 Glais XVII—XVIII
 Glaiz XVIII
 Glarey XVIII—XIX
 Glat XVIII
 Glannet XVII
 Gleichert XVIII
 Gleret XVIII
 Gleykner XVIII—XIX
 Glikauer XVIII
 Glickner XVIII—XIX
 Glixelli XVIII
 Gloch XVI—XVII
 Gloger XVIII
 Glonich XVIII—XIX
 Glosse XVIII—XIX
 Glück XVI—XVII
 Gnarez XVIII
 Gnor XVII—XVIII
 Gnos XVIII—XVIII
 Gnosar XVII
 Goch XVII
 Godard XVIII
 Godfier XVII—XVIII
 Godfreydij XVII, Godfrydowski XVII—XVIII
 Goebel XVIII
 Götze XVIII
 Gogiel XVII—XVIII
 Goler XVII
 Golner XVIII—XIX
 Goltszyt XVIII
 Gola XVIII
 Gole XVIII
 Goldman XVIII
 Goldster XVI—XVII
 Goliath XVII

Gollich XVII
 Goltert XVIII
 Goltz XVIII—XIX
 Gomel XVII—XVIII
 Gomecz XVI
 Gonedra XVIII
 Gordon XVII—XVIII
 Gordyon XVIII
 Gorels XVII, Gorel XVII
 Gorgosch XVIII—XIX
 Goriset XVII
 Gorni, Gorny XVII—
 XVIII
 Gornich XVIII, Gornicht
 XVIII
 Goris XVII
 Gorgosch XVIII—XIX
 Gosper XVII
 Gothe XVIII
 Gotlib XVIII
 Gotlik XVIII
 Gottens XVII
 Gotfrey XVIII
 Gotfroi, Godfroi XVIII
 Goth XVII
 Gothiber XVIII
 Gottwald XVIII
 Gottert XVI—XVII
 Grae XVII
 Grach XVII
 Graham XVIII
 Gradt XVIII
 Grafft XVII
 Grajcar XVIII
 Grajter XVIII
 Gral XVII
 Grandys XVIII—XIX
 Grando XVI
 Granmer XVII
 Grasiy XVII—XVIII
 Gratán XVII
 Grauer XVIII
 Grebe XVII
 Grebens XVII
 Grebel XVIII
 Grebnrod XVIII

Gregt XVIII—XIX
 Grek XVI—XVIII
 Grela, Grelowski XVII—
 XVIII
 Gremsa XVI
 Grepel XVII
 Grethor XVIII—XIX
 Grexa XVIII
 Griygier XVII—XVIII
 Grijner XVII
 Griner XVIII
 Grines XVIII
 Grijer XVIII
 Grijme XVII
 Grilla, Grella XVI—XVII,
 Groele, Grilowski
 XVII—XVIII
 Grijn, Gren XVII
 Grijnwald XVIII
 Grock XVII
 Grojesz XVI
 Gros, Grosyk XVI Gros-
 wicz XVII—XIX
 Grosse XVII
 Grot, Grots XVII—XVIII
 Grotus XVII
 Grub XVIII
 Gruban XVII
 Grucal XVIII
 Grucz XVII
 Gruke XVI
 Gruntars XVII
 Gruszpar XVII
 Gruzat XVII
 Gruzman XVII
 Grygier XVII—XVIII
 Grymeryk XVII—XVIII
 Gryndel XVIII
 Grynes XVIII
 Grynitz XVIII
 Gryzil XVI
 Gsel XVIII—XIX
 Gube, Gubbe XVII
 Gubernati XVII
 Gubert XVI—XVII
 Guctwas XVII

Gugliantini XVII
 Guida XVII
 Guipar XVII
 Gijpen XVI
 Gumor XVII
 Gumos XVI—XVII
 Gulba XVII
 Gulner XVII
 Gultz XVIII
 Gumo XVIII
 Gurian XIX
 Gut XVI, Gutth XVII
 Gutter XVI—XVII
 Gutiter, Gutteter XVI
 Gutlizant XVIII
 Guzel XVII
 Gwalenta (?) XVIII
 Gwalfer XVII—XVIII
 Gwalterow XVIII
 Gydel XVII—XVIII
 Gymuler XVIII
 Grooll XVII

H

Habricht XVI—XVII
 Habrisch XVII—XVIII
 Habicht XIX, Habik XVII
 Hack XVII
 Habel XVIII—XIX, Ha-
 bell XVIII
 Habelet XVIII—XIX
 Haber XVII—XIX
 Habis XVII
 Haboszczykow XVIII
 Habros XVII
 Habry XVI—XVII
 Hachay XIX
 Hadej XIX
 Hader XVII
 Haflard XVI
 Haga XVII
 Hagelman XVI—XVII
 Hagemannin XVIII
 Hagiell XVIII
 Hagoth XVII
 Hagors XVII

- Haido XVI
 Hajos XIX
 Haijzon XVII—XVIII
 Haitlinger XIX
 Hajszer XVIII—XIX
 Hakienberger XVI—XVII
 Hakier XVII—XIX
 Halanezy XVII
 Halberti XVII
 Halbik XVII—XVIII
 Halbrant XVII—XVIII
 Halcer XVIII
 Halebenger XVI
 Haller XVI—XIX
 Halapa XVII
 Hamer XVII
 Hampel XVIII
 Hanausek XIX
 Hanc XVIII, Hans XVIII—XIX
 Handerberk XVI—XVII
 Handrot XVII
 Handzel XVII, Hansel XVIII
 Hane XVIII
 Hanisch XIX
 Hanuffrecht XVI
 Hanus XVI—XVII
 Hanzlik XVIII—XIX
 Harasin XVIII—XIX
 Haratyk XVII—XVIII
 Hardel XVI—XVII
 Hardelcij XVII—XVIII
 Hardt XIX
 Hardinger XVII—XVIII
 Hardelay XVII—XVIII
 Harfert XVII
 Harmon XVIII
 Harnia XVII
 Harnat XVI—XVII
 Harwat XVIII, Horwath XVII—XVIII
 Hary XVII—XVIII
 Has XVII—XVIII, Hass XIX
 Hassequist XVIII
 Hatermid XVII
 Hastur XVII—XVIII
 Haus XVI—XVII
 Hauschild XVIII
 Hausner XIX
 Hausy XVIII
 Hauza XIX
 Hawiusz XVII—XVIII
 Haver XVII
 Haydel XVIII
 Hayman, Haimon, Chajman XVI—XVII
 Hayneman XVIII—XIX
 Haneman XVIII
 Haynel XVII
 Haynymon XVIII
 Hayser XVIII
 Hazardi XVI
 Hazin XVII—XVIII
 Hazinad XVII—XVIII
 Heding XVII
 Hebet XVII—XVIII
 Heberger XVIII
 Heeboger XVIII
 Hefeke XIX
 Hehner XVIII
 Hehedzka ? XVIII—XIX
 Heidinger XIX
 Heinman XVIII, Haijne-man XVIII
 Heilman XIX
 Heijn XVII
 Heiter XVI—XVII
 Hekman XVII—XVIII
 Hele XVIII—XIX
 Helech XVII
 Hekners XVIII—XIX
 Hellinger XVII—XVIII
 Hellman XVI—XVIII
 Helos XVII
 Helmer XVI—XVII
 Hemling XIX
 Hencz, Henc, Hinc, XVI—XVII
 Hendrik, Hendrijeh XVII—XVIII
 Hendl, Hendel, Heindel XVI—XIX
 Hender XVII
 Henderson XVII
 Hendzelm XVIII
 Heneleck XVII—XVIII
 Henke, Hejnik XVIII—XVIII, Henka, Henczyk Henkowiec XVIII
 Henkisz XVII
 Henkiel XVIII
 Henser XVII
 Hentzel XVIII
 Henrici XVII—XVIII
 Henve XVIII
 Henzler XVII
 Heppen XVIII—XIX
 Hera XVIII
 Herba XVIII—XIX
 Herbel XVIII, Herbelt XVII—XVIII
 Hercug XVII, Hercog, Hertzach XVII—XIX
 Herder XVII—XVIII
 Herman, Hermanczyk, Hermanński XVI—XIX
 Hermer XVII
 Hernisz XVI
 Herow XVIII
 Herkay XVII—XVIII
 Herke XVI—XVII, Herkel XVII
 Herkier XVI—XVII
 Herezin XVII
 Hertman XVIII
 Herzt XVI—XVII
 Hertling XIX
 Herszwelt XVIII
 Herz XVII—XVIII
 Hezyk XVII
 Hess, Hes XVII—XIX
 Hetener XVII
 Heycher XVIII—XIX
 Heydel XIX
 Heywar XVIII
 Hiebner XIX

Hierolt XVII—XVIII
 Hierse XVII—XVIII
 Hikiel XVII
 Hildebrand XVIII—XIX
 Hilkier XVII
 Hilki XIX
 Hillers XVII
 Himmel XVIII
 Hinderayter XVIII
 Hinkor XVI—XVII
 Hindareijter ? XVIII
 Hinringer XIX
 Hinterzayder XVII—
 XVIII
 Hirs XVIII—XIX
 Hisbret XVIII
 Hizinan XVI
 Hlejszman XVI—XVII
 Hmurow XVIII
 Hobort XVII—XVIII
 Hobeler XVII
 Hobel XVIII
 Hodana XIX, Hodani
 XVIII—XIX
 Hodel XVI—XVII
 Hodson XVII
 Hoesik XIX
 Hof XIX
 Hoffberger XVII
 Hoffman, Choffman XVII—
 XVIII
 Hoi, Hoit XVII
 Hol XVII—XVIII
 Holadel XVII—XVIII
 Holander XVII
 Hole XVII
 Holder XVI—XVII
 Hollmann XIX
 Holnat XVII
 Holozar XVIII—XIX
 Holon XVIII
 Holstern XVII
 Holst XVI—XVII
 Holter XVIII
 Hon XVIII
 Honestort XVIII

Honesti XVII
 Honkisz XIX
 Honter XVII
 Hopcas XIX
 Horabich XIX
 Hora'n XIX
 Horlemes XVII
 Horlet XVII
 Hornäth XVIII
 Horowach XVII
 Horscheld XVIII—XIX
 Hosser XVI
 Hrabat XVIII
 Hranc XVI—XVII
 Hramata XVII
 Hromy XIX
 Hubert XVIII
 Huder XVIII, Hudera
 XVII—XVIII
 Hrdý XIX
 Hufel XVII
 Hugiet XIX
 Hult XIX
 Hul XIX
 Humet XVIII
 Humel XVII—XVIII
 Hunter XVI
 Hurlan XVIII
 Husy XVIII
 Hutner XVIII
 Hütter XIX
 Hypsier XVI—XVII
 Hyrc XIX

I

Iajchner XVI—XVII
 Ibrycht XVIII
 Iehoczek XVIII—XIX
 Iger XVIII
 Iira XVIII—XIX
 Ilak XVIII
 Ileh XVIII—XIX
 Iless XVIII—XIX
 Ilich XVIII
 Inderlander XVI—XVII

Inderhant XVIII
 Inglik XVII
 Inhengrod XVIII—XIX
 Istuff XVI—XVII
 Italianus, Italus XVI—
 XVII
 Irlander XVII
 Irla, Irlik XIX
 Izbrecht XVII
 Izel XVIII
 Izowal XVII
 Izpratow XVII

J

Jabisz XVII, Jabosz
 XVII—XVIII
 Jach XVII
 Jachtel XVII—XVIII
 Jaczuk XIX
 Jadanusz XVIII
 Jaffasy XVI—XVII
 Jagustini XVII
 Jaichner XVI—XVII
 Jah XVII, Jahn XVIII—
 XIX
 Jakesch XIX
 Jkisz, Jkosz XVIII—XIX
 Jakier XVIII—XIX
 Jakiel XVII
 Jakobi, Jacobi XVI
 Jaklix XVII—XVIII
 Jakrel XVI—XVII
 Jakubas XVII—XVIII
 Jall XVIII
 Jamrosy XVII—XVIII,
 Jamroz, Jamrozowie
 XVII
 Jamser XVII—XVIII
 Jancen XVI—XVII
 Jancula XVII—XVIII
 Jangrot XVII—XVIII
 Jankisch XIX
 Janel XVIII
 Janos, Janus XVIII—XIX
 Januta XVIII—XIX

Janthor XVII
 Jantos XVII
 Jasaj XVII—XVIII
 Jaros XVII—XVIII
 Jarmus XVII
 Jaxon XVIII, Jaxan
 XVII
 Jatzinriter XVII
 Jauch XVII
 Jeak XVI—XVII
 Jedwats XVI
 Jedysz XVIII
 Jencer XVII
 Jekiel XIX
 Jeltens XVI—XVII
 Jenertz XVIII
 Jenfaber XVI—XVII
 Jenson XVII—XVIII
 Jer XVIII
 Jeratyn XVIII
 Jergier XVII
 Jerman XVIII
 Jerse XVIII
 Jesel XVII
 Jesch XVIII—XIX
 Jeśmien XVII—XVIII
 Jesser XVIII
 Jkisz XVIII—XIX
 Jrrymel XVIII
 Job XVII—XVIII
 Joch XVII—XVIII
 Jogell XVIII—XIX
 Jogler XVIII
 Joksan XVII
 Jomsa XVII—XVIII
 Jonas XVIII
 Jopa, Jopko, Jopkowicz
 XVII—XIX
 Josin XVII—XVIII
 Joscher XVIII
 Jordan XVI—XVII
 Jora XVII, Jura XVIII
 Judali XVIII
 Junke XVII
 Junt XVIII—XIX
 Jupseile XVIII

Just XIX
 Jurgas XVIII
 Jurgus XVIII
 Jurgielt XVII
 Jurijić XVIII
 Jurli XVIII
 Jurri XVIII
 Jnviora ? XVII
 Jux XVIII

K

Kaballa XVIII
 Kace XVII
 Kachor XVII
 Kafel XIX
 Kaidon XIX
 Kaiper XVII
 Kaijzer XVII, Kajzer
 XVII, Kaiser XVIII—
 XIX
 Kalabas XVII—XVIII
 Kalaj XVII—XIX
 Kalas XVII
 Kalanus XIX
 Kalkner XVIII
 Kalkstein XVIII—XIX
 Kalmeraf XVII—XVIII
 Kalmuk XVIII
 Kalstroff XVII—XVIII
 Kaltner XVII—XVIII
 Kaltenberger XIX
 Kalwa XVII
 Kamarad XIX
 Kamlar XVIII
 Kander XIX
 Kantor XVI—XVII
 Karpf XIX
 Kaper XVII—XVIII
 Kapelli, Capelli XVII—
 XVIII
 Kapitan XVII
 Kaptoreli XVI—XVII
 Karab XVIII
 Karabula XVII—XVIII
 Karade XVIII—XIX

Karamon XVII—XVIII
 Karcz XVIII—XIX
 Kardis XVI—XVII
 Karetta XIX
 Kargot XVIII
 Karger XVIII
 Kariderfer XVIII
 Karijon XVII
 Karketel XVII
 Karindol XVII—XVIII
 Karli XVIII
 Karlman XVI—XVII
 Karma XVI—XVII
 Karmikier XVII
 Kazon XVIII
 Karolus XVIII, Karulus
 XVIII, Karulan XVIII
 Karrel XVII
 Karsdal XVII
 Karwac XVIII
 Kawendsol XVII—XVIII
 Karygiel XVIII
 Kas XVIII—XIX
 Kason XVII—XVIII
 Kastalomach XVII
 Kastalon XVII, Kastellan
 Castellanach XVII—
 XVIII
 Kastori XVII—XVIII
 Kustrol XVI—XVII
 Kaszedult XVII
 Kaszuba XVI
 Kath XVII—XVIII
 Katember XVI—XVII
 Katerbach XVIII
 Kaufman XVIII—XIX
 Kauffman XVIII
 Kauffenberg, Kaffenberg
 XVI—XVII
 Kaydas XVIII
 Kaydner XVIII—XIX
 Kayder XVIII
 Kayger XVIII—XIX
 Këern XVII
 Keiser XVII—XVIII
 Kel XVIII

Kelner XVIII
 Keltner XVIII
 Kemson XVIII
 Kent XVII, Kentz XVII
 Keppert XIX
 Kerc XIX
 Kerstak XVI
 Kesler XVII—XVIII
 Kesner XVIII
 Kesselbrult XVII
 Kesselhuld, Keszeltut
 XVII
 Kets XVII
 Keynik XVIII, Keyning
 XVIII
 Keyng'er XVIII
 Kicer XVII—XVIII
 Kich XVIII
 Kiebelt XVIII
 Kielwa XVI—XVII
 Kieler XVIII Köhler XIX
 Kiemer XVII
 Kier XVIII
 Kieresz XVIII
 Kiermer XVII
 Kiernel XVII
 Kiersner XVII—XIX
 Kierschner XVIII
 Kiersmajor XVIII
 Kierszenbrog XVII
 Kietchel XVII
 Kijania XIX
 Kik XVII
 Kikulinus XVII
 Kilian XVII
 Kin XVII—XVIII
 Kinterrajter XVII—XVIII
 Kins XVII
 Kiras XVII
 Kirchels XVII
 Kirchmaier XIX
 Kirchberger XVII
 Kirrioth XVIII
 Kes, Kiss XIX
 Kiter XVIII—XIX
 Kitner XVII

Kitslar XVI
 Klaber XVII—XVIII
 Klaja, Kleja XIX
 Klamman XVII
 Klaput XIX
 Klausman XVII
 Klauser XVII
 Klaykner XVIII—XIX
 Klayter XVIII—XIX
 Klehr XIX
 Klein XVIII—XIX
 Klel XVII
 Klemens XVIII
 Klement XVIII
 Klen XVI
 Klerk XVII
 Kleyzan XVIII
 Kl eh XVI—XVII
 Klimke XVII—XVIII
 Klimon XVIII
 Kling XVIII
 Klinker XVIII—XIX
 Klocz XVIII—XIX
 Kloss XVI—XVII
 Kloske XVIII—XIX
 Kloëss XVIII
 Kloze XVIII—XIX
 Klulaizer XVII
 Kluk XVI, Klug XVII
 Klys XVII
 Knabel XVI—XVII
 Knap, Knapik, Knapczyk
 Knapowicz, Knapieński
 XVIII—XIX, Knaps
 XVII
 Knapiker XVII
 Knebel XVII
 Kner XVIII
 Knijper XVI
 Knoll XVIII
 Kober XVIII
 Kobus XVIII—XIX Ko-
 busz XVIII—XIX
 Koefara XVII
 Koch XVI—XIX
 Koehan XIX

Kochrainer XVIII—XIX
 Kocot XIX
 Kocz XVII
 Koczander XVII—XVIII
 Koenig XVIII
 Kogus XVIII—XIX
 Koljeher XVI—XVII
 Kok XVIII
 Kolar XVIII—XIX
 Kolb XVII
 Kolbus XIX
 Koleder XVIII—XIX
 Kolenberk, Kolenberg
 XVI
 Kolet XVIII—XIX
 Kollety XVIII
 Kolesay XVIII
 Kolmer XVII
 Kolpargner XVII. Kol-
 pargier XVIII
 Kolton XVIII
 Kulus XVII—XVIII
 Komer XVII
 Komman XVIII
 Kompur XVII
 Kompan XVIII
 Kondebeger XVII
 Kondrath XVI
 Kondis XVIII—XIX
 Konenberger XVI
 Kopel XVIII, Kopell
 XVIII—XIX
 Koperwas XVI—XVII
 Kopff XVIII—XIX
 Kopian XVII—XVIII
 Koppay XVIII—XIX
 Koppens XIX
 Kopper XVIII, Koper
 XVII
 Korbel XVII—XVIII
 Korbiasi XVIII
 Korcala XIX
 Korch XVI—XVII
 Kordas XVI—XVII
 Korder XVIII
 Korfel XVII

Koriat XVII—XVIII
 Korlit XVIII—XIX
 Kornafel XVII
 Kornos XVII
 Kornet XVII
 Koronzel XVIII—XIX
 Korpai XIX
 Korser XVII
 Korta XVIII
 Kortezi XVIII
 Kortman XVIII—XIX
 Koruls XIX
 Korwats XVII
 Korycan XVII
 Kos, Kosz XVI—XIX
 Kosin XVIII
 Kosmider XVII
 Kosson XVII
 Kostaider XVII
 Koster XVIII
 Kostijn XVII
 Kostneiner XVII
 Koszembar XVIII—XIX
 Koszmidar XVI—XVII
 Koszut XVII
 Koterle XVIII
 Koth XVI—XVII, Kots
 XVII, Kotz XVIII—
 XIX
 Kotsis XVII—XIX
 Kotsnerr XVIII
 Kotus XVIII—XIX
 Kowats XVIII
 Kowet XVII—XVIII
 Kral, Cral XVII—XVIII
 Kracal XVIII
 Krant XVIII
 Krannatz XVIII
 Kranz XVIII—XIX
 Kras XVIII
 Krason XVII
 Kratcer XVIII, Kratzer
 XVIII
 Kratz XVI—XVII
 Kraus XVII—XIX
 Krauzell XVII

Kray XVIII
 Krayners XVIII—XIX
 Krebok XIX
 Krelneger XVII—XVIII
 Krepel XVI—XVIII
 Krepling'er XVIII—XIX
 Kreps XVIII—XIX
 Kresser XVII—XVIII
 Kretschmer XIX
 Kreytz XVIII—XIX
 Kreyner XVIII
 Krezia XVI—XVII
 Kriott XVIII
 Kringer XVIII
 Krisch XVI—XVII
 Krispin XVIII
 Krokas XVII, Krokos
 XVI—XVII
 Krolet XVII
 Kroman XVI—XVII
 Kromer XVII—XVIII
 (Józef Kromer r. 1758).
 Krompan XVII
 Krones XVIII—XIX
 Kronsai XVIII
 Kronral XVIII—XIX
 Kros XVIII
 Krosnel XVI—XVII,
 Krosner XVI
 Krukier XVI—XIX
 Kruntor XVII—XVIII
 Krunt XVII
 Kruskalas XVII
 Kryf XVII—XVIII
 Krygiel XVII—XVIII
 Krygier XVIII—XIX
 Kryskier XVIII, Kryzkier
 XVIII—XIX
 Kubil XVIII—XIX
 Kublar XVII
 Kubrych XVIII
 Kucera XVII—XVIII
 Kuelas XVIII—XIX
 Kuczfara XVII
 Kucz XVII—XVIII
 Kuder XVII

Kudassow XVIII
 Kufel XVII—XVIII
 Küffberge XVII
 Kuk XVI
 Kuman XVII
 Kumer XVII
 Kumela XVIII—XIX
 Kumeland XVII
 Kumor XVIII
 Kun XVIII—XIX
 Kunc, XVIII
 Kundis XVIII
 Kuper XVII
 Kupriani XIX
 Kurach XIX
 Kural XIX
 Kurbin XVIII—XIX
 Kurlito XVIII
 Kurlik XIX
 Kuryger XVIII
 Kusz XVI—XVIII
 Kuzmert XVI
 Ksztat XVIII
 Kutasi XVIII
 Kuternak XVII—XVIII
 Kutrijch XVIII
 Kutra XVIII—XIX
 Kuts XVII
 Kycher XVI

L

Labet XVII—XIX
 Laboch XVII—XVIII
 Labos XVII—XVIII
 Lacher XVIII
 Lachman XVII
 Ladman XVI—XVII
 Ladrow XVIII
 Ladrater XVIII
 Lafonty, Lafontaine
 XVIII
 Lagaro XVI—XVII
 Lagon XVIII
 Lagos XVI—XVII
 Laibman XVI—XVII

- Laijdzik XVII
 Laihere XVIII
 Laisner XVI
 Lajur XVIII—XIX
 Lakoman XVIII
 Lakroi, Lacroij XVII—XVIII
 Lalosz XVIII—XIX
 Lalus XVII—XVIII
 Lamans XVII—XVIII
 Lammer XVII
 Lament XVII—XVIII
 Lamotow XVIII—XIX
 Lammel XIX
 Lamzer XVIII
 Lanc XVI
 Lander XVI
 Landra XVII—XVIII
 Lang XVI—XVIII
 Langer XVII—XIX
 Langra XVIII
 Lankam XVIII—XIX
 Lantho XVII—XVIII
 Łaptas XIX
 Lazar XIX
 Lardemer XIX
 Lari XVI
 Larijch XVI—XVII
 Laris XVIII, Larysz XVIII—XIX
 Lars XVI—XVII
 Larus XVIII
 Lasin XVII—XVIII
 Lasnier XVI—XVII
 Lasson XVIII
 Laster, Layster XVII
 Lateiner XIX
 Lartho XVIII—XIX
 Latto XVII—XVIII
 Lauch XVI—XVII
 Landwic XVII
 Laugno XVI
 Laakis XVIII
 Laus XVII
 Laybik XVIII—XIX
 Laychter XVIII
 Laydo XVIII
 Laymon XVIII
 Laytner XVIII
 Lax XVII—XVIII
 Leberk XVII
 Leborgne XVII
 Lebron XVII
 Leder XVI—XVII
 Leers XVIII
 Leffar, Leyfar XVII, Lef-fart XVIII—XIX
 Leja XIX
 Leikart XVIII
 Leijdei XVII—XVIII
 Leitt XVIII
 Lemach XIX
 Lembos XIX
 Lemberch XVIII, Lem-berk XVII
 Lemberg XVIII
 Lemnis XVIII
 Lemorf XVI—XVII
 Lenandi XVI
 Lenarth XVI—XVII, Lenart XIX
 Lenc, Lencowski XVI—XVII
 Lender XVI—XVII
 Leo XIX
 Leoch XVIII
 Leonardi XVI
 Leorin XVII
 Lepolt XVIII
 Ler XIX
 Levanter XVII—XVIII
 Levart XVII
 Leror XVIII
 Leterz XVII
 Leyflar XVII
 Leijner XVI—XVII
 Leiwesenberk XVIII—XIX
 Leyrklner ? XVII
 Leysman XVIII
 Liber, Libera XVI—XVIII
 Libenstat XVIII
 Libicayt XVIII
 Libudat XVII
 Licz XVIII—XIX
 Lieharcik XVII
 Lichtemberg XVI—XVIII
 Ligas XIX
 Ligiet XIX
 Like XIX
 Line XVIII—XIX
 Link, Linke XVIII—XIX
 Linxa XVII
 Lipke XVII—XVIII
 Liput XIX
 Lison XVIII, Lijson XVI
 Listimberk XVI—XVII
 Listwan XVIII—XIX
 Litha XVII—XVIII
 Lithuanus XVI
 Litka XVIII—XIX
 Litman XVI—XVII, Litz-man XVI—XVII
 Litner XVIII
 Litler XVIII
 Litrych XVIII
 Litwin XVI—XIX
 Lizenberin XVIII
 Lobmaier XVII
 Lochera XVIII
 Lochner XVIII
 Loder XVII—XVIII
 Lodzman XVII
 Logaj XIX
 Lohner XVIII—XIX
 Lokaj XVII—XVIII, Lo-kaj XVII
 Lond XVII—XVIII
 Looch XVIII
 Lopiell XVIII
 Lorber XVIII—XIX
 Lorens XVIII
 Lorensi XVII
 Losay XVIII
 Losch XVII
 Loter XVII
 Lotger XVI
 Loth XVII—XVIII (Ks.

Ivo Loth. kanon. regul.
1756)
Lowas XIX
Luberij XVII
Lubera XVIII
Luberdá XVIII—XIX
Lubini XVII
Lubinger XVII
Lucas, Luccy XVI—
XVIII (dr med. około
r. 1785)
Luchini XVII
Lucha, Luch XVI—XIX
Lugustini XVI
Lukini XVII
Luklezain ? XVIII
Lumbée XIX
Lumbos XVII
Lumpart XVIII
Lunaley XVII
Lupier XVII
Lusionhacz XVIII
Luzar XIX, Luzarka XVII
Lycke XVIII
Lymert XVIII
Lyzon XVIII—XIX

M

Machos XVIII
Machner XVIII
Maciejás XIX
Mack XVII—XVIII
Madel XVI—XVII
Madera XVII—XVIII
Madris XVIII
Mager XVII—XVIII
Magesko XVII—XVIII
Mäginer XVII
Magniser XVIII—XIX
Magos XVII—XVIII
Mai, May XVI—XIX
Maicher XVII—XVIII
Maier XVII, Meijer XVIII
Mains XVII

Maíor XVII
Majchor XVIII
Majos XIX
Majorhoffer XVII—XVIII
Majsel XVIII—XIX
Majsner XVI—XVIII
Majsznech XVIII
Majta XIX
Malada XVIII—XIX
Malder XIX
Maler XVII
Mally XIX
Malon XVII
Malohme XVII
Malomory XVI
Mandel XVII—XIX
Malton XVIII
Maltus XVIII—XIX
Majzer XVII
Malzburg XVIII—XIX
Mameczkow XVIII—XIX
Mamlar XVI
Mann XIX
Manberger, Marinberger
XVIII
Mandzini XVIII, Manzini,
Mangini XVII
Mankor XVII—XVIII
Mansfolt XVII
Manteyfel XVIII
Mar, Marh, Mart XVII
Marchot XVII
Mardl XVII
Mardyta XVIII
Maveroffer XVII
Marga XVII
Marhaerr XVIII—XIX
Markiet XVII—XVIII
Marlo XVII
Marlach XVII—XVIII
Mariani XVII
Marona XVII—XVIII
Maron XVIII, Marons
XVII—XVIII
Martyn. Martin XVI—
XVIII

Marudi XVII—XVIII
Marxen XVIII—XIX
Mas XVIII
Masser XVIII
Masson XVII—XVIII
Massian XVI—XVII
Mastella XVI
Matern XVII—XVIII
Mathei XVIII—XIX
Mattei XVI (de Gródek)
Matigka XVI—XVII (Sta-
niśław, żona Regina
w r. 1607).
Matloch XVII—XVIII
Maton XIX
Matsis, Matyss, Matijssa
XVII
Matulij XVII—XVIII
Matzke XVIII—XIX
Maupa XVIII—XIX
Maurer XIX
Mauricio XIX
Mayerhoffer XVI—XVII
Maygo XVI—XVII
Maykut XVIII—XIX
Mayzner XVIII—XIX
Max XVIII
Maxiliar XVII
Maxman XVI
Mażaki XVII
Mażdas XVII
Mëbomk XVII
Mecner XVII, Meczner
XVII—XVIII
Medebacter XVIII
Meglic, Meglisz XVIII
Mehoffer XIX
Mejdinger XVIII
Meijsner XVII, Maisner
XVII
Mekoni XVII
Melcer XVIII—XIX
Melcher XVIII, Melchior
XVII—XVIII
Melczy XVIII
Meler XVI—XVII

Melke XVIII—XIX
 Melmen XVIII
 Mefech XIX
 Memula XVIII—XIX
 Menchner XVII
 Mendel XIX
 Mendelsburg XX (znana
 firma bankier. w Kra-
 kowie Adolf Mendels-
 burg)
 Mendrin XVIII
 Mandrini XVIII
 Menert XVII
 Menichen XVII
 Menlem XIX
 Mensnink XVIII
 Mercz XVI
 Meris XVIII—XIX
 Mertin XVI—XVII
 Meschnig XVIII
 Mesny XVIII
 Meszel XVIII
 Metzger XIX
 Mexel XVIII—XIX
 Meyener XVIII—XIX
 Meysz XVIII—XIX
 Meyzler XVIII
 Michales XVIII
 Miegus XVIII—XIX
 Migus, Migas XVII—
 XVIII
 Mikos XIX, Mikus XVIII
 Mikrut XIX
 Mikulini XVII
 Milec XVII—XVIII
 Milfeld XVIII
 Militis XVIII, Militie
 XVIII
 Miller, Müller XVII—XIX
 Mimler XVIII
 Mincer XVII—XVIII
 Mincher XVIII
 Mindener XVIII
 Mir XVII—XVIII
 Miral XVIII—XIX
 Mirc XVII—XVIII

Miron XVIII
 Mirot XVII, Mirola XVII
 Misner XVIII
 Mistella XVII
 Mister XVII—XVIII
 Misterese XVII—XVIII
 Mistol XVIII—XIX
 Mitray XVII
 Mittendrib XVII
 Mitter XVIII—XIX
 Mittner XVIII
 Mitschke XIX
 Mitzman XVIII
 Mix XVII
 Mixta XVII—XVIII
 Mních XVI—XVII
 Molenëbinary XVI
 Molat XVIII
 Mol XVIII
 Mohtor XVI—XVII
 Modro XVIII—XIX
 Mochll XVIII
 Molevy XVII
 Molog XVIII
 Momoth XVII
 Mon XVIII—XIX
 de Monte XVII—XVIII
 Montelius XVI
 Montelupi XVI
 Mops XVIII
 Morbicer XVII—XVIII
 Morel XVI—XVIII
 Moreti XVIII
 Morgenstern XIX
 Moriconi XVI
 Morozow XVII—XVIII
 Mos XVIII
 Mosch XVII
 Mosel XVIII—XIX
 Mosior XVIII
 Moskwa, Moskowita, Mo-
 skal XVII—XIX
 Mossoczy XIX
 Mostt XVIII—XIX
 Mossor, Mossur XVIII—
 XIX

Motel XVI—XVIII
 Moxa XVII—XVIII
 Maxenty XVIII
 Moyze XVII
 Mozar XVII
 Mozor XVII
 Mucin XVII
 Mück XIX
 Mukaczy XVI—XVII
 Multhan XVI—XVII
 Multon XVIII—XIX
 Multrausz XVIII—XIX
 Mulzon XVIII—XIX
 Mülle XVI—XVII
 Murza XVI—XVII, Mur-
 dza XVIII—XIX
 Muster XVII—XVIII
 Musiel XVI—XVII, Musil,
 Musiał, Musialik, Mu-
 sialski XVIII—XIX
 Muthardy XVII—XVIII
 Mutlar XVI—XVII
 Myglisz XVIII
 Myrt XIX

N

Nachmich XVIII
 Nadakier XVIII
 Nagelholz XIX
 Nagin XVIII
 Naglar XVI
 Nagoltz XVII
 Nagoth XVII
 Nagiet XVIII
 Naigbar XVI—XVII
 Naiman XVI—XVIII,
 Najmanowicz (prof.
 Uniw. Jag.)
 Najder XVII—XIX, Nai-
 dris XVIII
 Nangot XVI—XVII
 Narbut XVIII
 Nasiel XVII
 Nassali XVIII
 Natanson XIX

Nault XVIII
 Nawara XVI—XVII
 Nawratz XVI—XVII
 Naxilon XVI—XVII
 Naybert XVII
 Naygbarr XVI—XVII
 Nayzwant XVIII
 Nazim XVIII, Nazimow XVIII
 Neapolitanus XVII
 Neczaj XVII
 Negiel XVII
 Nel XVI
 Nelaffek XVII
 Nemetz, Niemiec XVI—XIX
 Nemling XIX
 Nera XVI—XVII
 Neryk XVII
 Nixa XVI—XVII
 Nicolai (konsylarz XVI)
 Nydrygestes? XVIII
 Niclaus XVII
 Nigacz XVIII
 Nigra (Dr ?) XVI
 Niglij XVII
 Nijmus XVI, Niman XVII
 Nike XVIII
 Nikrim XVII
 Nitel XVII
 Nitemberk XVIII
 Nizios XIX
 Nodakier XVII—XVIII
 Noi XVII
 Nolary XVII
 Nonas XVII—XVIII
 Nordenbruch XVIII
 Norwerkowie ? XVIII
 Nosal XVI—XVII
 Noschon XVII
 Nottas XVIII—XIX
 Noijts XVI—XVII
 Nozoni XVI
 Nukiel XVI—XVII
 Nulbert XVII
 Nijkiel, Nikiel XVI—XIX

(znany organ Kated.
 Wawel. XVIII) Nikle-
 wicz, Niklewski XVII—
 XVIII.

Nyra XVIII

Nys XVIII.

O

Oberhal XVII—XIX
 Obersteiner XIX
 Ochman XVII, Ochmański XVII
 Ochsman XVII
 Odstřcil XIX
 Oesterrajcher XVIII,
 Estereicher XIX
 Oestracicher XVIII—XIX
 Offman XVII, Ofmański XVII
 Oksa XVII
 Olbrijcht XVI—XVII
 Olocabir ? XVI—XVII
 Olechansch XVIII
 Olender XVII
 Olipro XIX
 Obricht XVI—XVII
 Olster XVII
 Omel XVIII
 Omelan XVII
 Omet XVIII
 Opido XIX
 Opler XVII—XVIII—XIX
 Oppenaner XIX
 Oprijch XVI—XVII
 Orlando XVII
 Ornaizer XVIII—XIX
 Orseti XVII, Orschety XVII
 Ort XVII
 Ortlob XVII
 Ospan XVI—XVII
 Ostemberg XVIII
 Osterczyl XIX
 Oterbach XVI—XVII
 Otorcius XVI

Otto XVIII
 Oznaiser XVIII

P

Pabis XIX
 Paborosi XVIII
 Pach XVIII
 Pachella XVIII
 Pacigow XVIII
 Poczarni XVIII—XIX
 Pade XVIII—XIX
 Paibil XVII
 Pains XVII
 Pajur XVIII
 Pakelhaim XVII—XVIII
 Pakos XVIII
 Palankowie XVII—XVIII
 Paleiter XVIII
 Palestrana XVII—XVIII
 Palezon XVIII
 Palach XIX
 Pandolfi XVI—XVII
 Pancz XVIII—XIX
 Pamta XVIII—XIX
 Pank XVIII—XIX
 Papa'j XVII
 Paradisi XVII
 Paral XIX
 Pardegat XVII
 Pardon XIX
 Paruch XIX
 Parzela XVI—XVII
 Pasmond XVII
 Passakas XIX
 Passerbek XVII—XVIII
 Passon XVII—XVIII
 Patena XVII—XVIII
 Patha XVI—XVII
 Patrini XVII
 Patter XVII—XVIII, Pa-
 ter XIX
 Pauli XVI
 Paulmon XVIII
 Panther XVII
 Pawlus XVII

- Pawłow XVII—XVIII
 Payer XVIII
 Pazzela XVII
 Pechelon XVIII
 Pedel XVI—XVII
 Peike XVIII
 Pekala XVII
 Pekler XVIII
 Peltans XVII
 Peller XIX
 Pellionis XVI
 Pepkow XVII—XVIII
 Perdell XVII
 Pernal XVII
 Peri XVII—XVIII
 Perisol XVII
 Perkac XVIII
 Perner XVII
 Pernus XVI
 Peregrym XVIII
 Peron XVII—XVIII
 Perosi XVIII
 Pesmet XVIII
 Pesrus XVII—XVIII
 Peste XVII
 Pestoloci XVII
 Peszka, Peszke XVIII
 Peter XVIII
 Peterson XVIII
 Petes XIX
 Petri XVIII—XIX
 Petriconij XVII
 Petricy (Sebastjan i Jan
 dr-owie med.) XVI—
 XVII
 Petrie XVIII
 Petrow XIX
 Petz XIX
 Petzel XVIII, Petzle
 XVII—XVIII
 Peyny XVIII
 Pfaf XVII
 Pfrogner XVIII—XIX
 Philips XVIII
 Philipi (dr. med. XVI),
 Phillippi XVI—XIX
- Philos XVII
 Phox XVII
 Phoiat XVII
 Phix XVII
 Piaster XVII
 Pibart XVIII
 Picart XVIII
 Picria XIX
 Piela XVIII, Piellas XVI—
 XVII
 Piegra XVIII
 Pieklas XVIII
 Pietras XVII—XVIII
 Pijch XVII
 Pijtel XVII—XVIII
 Pikatha XVI
 Pikiel XIX
 Pikulo XVIII
 Pilch XVI—XIX
 Pilsman XVII
 Pilus XVII—XVIII
 Pinget XVI—XVII
 Pinoci XVII
 Pintz XVI
 Pipak XVII
 Pipan XVI—XVIII (Jerzy
 (dr. med. i aptek. XVI)
 Pirazzi XVIII
 Pisa XIX
 Piscalai XVIII
 Pisch XVIII—XIX
 Pisier XVII—XVIII
 Pisiór XVIII
 Pissel XVII
 Pistor XVI, Pister XVII—
 XVIII, Pistoris XVI
 Pistham XVII
 Pitala XIX
 Pittek XIX
 Pittmar XVIII—XIX
 Pizia XVII
 Pizel XVI—XVII
 Placosch XVIII
 Plaichner XVI—XVII
 Platas XVIII
 Plathner XVII—XVIII
- Platzer XVIII—XIX
 Plees XVIII—XIX
 Plegly XVIII
 Plevé XVIII—XIX
 Plitsch XVII
 Ploszay XVII
 Plozan XVII
 Pogarelli XVIII
 Pol XVII
 Polak, Polaczek XVII—
 XVIII, Polaschek XIX
 de Monte — Policzano
 XVIII
 Polt XVII
 Poma XVII
 Pocuchi XVIII
 Poncet XVIII
 Ponder XVII—XVIII
 Pons XVII
 Popp. XVIII
 Popemberg XVIII
 Porman XVI—XVII
 de la Porta XVII
 Post, Postt XVII—XVIII
 Potus XVII
 Poterala XVII—XVIII
 Potiechil XIX
 Prachal XVII—XVIII
 Prachor XVII—XVIII
 Prafara XVII
 Prasol XVI—XVII
 Prasner XVI—XVII
 Pratobene XVIII
 Prausner XVII
 Prautman XVII—XVIII
 Precher XVIII
 Preni XVIII
 Prepon XVII
 Preslik XVII—XVIII
 Pretory XVII
 Preysler XVIII
 Priami XVII
 Prichner XVII
 Prikel XVII
 Prillos XVIII
 Primus XVII

Prochal XVII—XVIII
 Procner XVII—XVIII
 Prokl XIX
 Proks XIX, Prokst XVIII
 Prokofjew XIX
 Propoly XVI
 Prucnal XIX
 Prugar XVIII—XIX
 Prumela XVIII
 Prusch XVIII, Prüsch
 XVIII

Prym XIX
 Psal XVIII—XIX
 Ptaris XVII
 Pucart XVII—XVIII
 Puella XVII—XVIII
 de Puget XIX
 Puszet XIX
 Pukal XVI
 Pukaij XVI—XVII
 Puklesay XVII—XVIII
 Pukli XVIII—XIX
 Pukresain? XVII
 Pulsan XVII—XVIII
 Puppe XVII
 Pupart XVI—XVII
 Pykter XVII—XVIII
 Pyri XVIII—XIX
 Pytarg XVI—XVII
 Pywater XVII
 Pyzet, Pyzeter XVII—
 XVIII

R

Raab XIX, Rab, Rapp,
 Rap XVI—XVIII
 Rabat XVIII
 Racam XVIII
 Rach XVI—XVII
 Rachel XVIII
 Rachon XVIII, Raczon
 XVIII
 Rachwan XVIII
 Raczem XVIII, Racz
 XVIII

Rader, Roder XVI—XVII
 Ryder XVII—XVIII
 Ragen XVII
 Raijchert XVII
 Raf XVI—XVII
 Raier XVIII
 Raijsel XVII
 Raifaro XVIII—XIX
 Raijtar XVIII, Raytarski
 XVIII—XIX
 Raiman XVI—XVII
 Rainekeal XVI—XVII
 Rastori XVII
 Rake, Rakki XVIII—XIX
 Rakoczy XVII—XVIII
 Ralinger XVII
 Rams XVII—XVIII
 Ramsa XVIII—XIX
 Ranbul XVIII
 Raner XVI—XVII
 Rannochoer XVII
 Ranocheal XVII
 Ransier XVIII
 Rantal XVIII
 Rapach XIX
 Rapal XVIII
 Rapstin XVI
 Raston XVII—XVIII,
 Raszton XVIII
 Ranssed XVIII
 Rausz XVIII—XIX
 Ray XVIII
 Raychel XVIII—XIX
 Rayl XVIII
 Rayla XVIII
 Raysman XVIII
 Rayther XVII
 Raz XVIII
 Rebell XVII
 Reber XVII
 Rëbry XVII
 Rehffer XVIII
 Recher XVIII
 Rechinberger XVII
 Rechul XIX
 Recht XIX

Redmacher XIX
 Redor XVIII
 Rechi XVIII
 Reer XVII
 Regala XVI
 Regimunt XVIII
 Regins XVII
 Regnus XVIII
 Regza XVII—XVIII
 Reij XVI—XVII
 Reijeza XVI
 Reigmer XVII
 Reim XVIII—XIX
 Reiman XVI
 Reijmer XVI—XVII
 Reinhold XVIII—XIX
 Reijnekier XVII—XVIII
 (Dominik Jakub dr.
 med. 1699)
 Reijnijss XVI—XVII
 Reill XVIII
 Reitz XVII
 Remerin XVIII—XIX
 Renars XVI
 Remer XVI—XIX
 Repper XIX
 Resperci XVIII
 Respondy XVIII
 Restonig XVIII—XIX
 de Reth XVII
 Rethel XVII—XVIII
 Rewel XVII—XVIII
 (Andr. dr. med. XVIII)
 Reus XIX
 Reyer XVII—XVIII
 Reyner XVIII—XIX
 Reyssle XVIII
 Rezyngier XVIII
 Richardi XVI
 Rijchlar XVI—XVII
 Rijchter, Rychter XVI—
 XVIII
 Rijer XVIII
 Riezers XVII
 Rijdel, Redel, Rydel
 XVIII—XIX

Rijdelusser XVIII
 Rieffer XVIII
 Rieis, Reijs XVII
 Rieth, Rhet XVII
 Rigiel XVII
 Rimacher, Reymacher
 XVI—XVIII
 Rijmaiser XVI—XVII
 Rismann XVIII
 Rithe XVIII—XIX
 Ritter XIX
 Robel XVII
 Rober XVII—XVIII
 Robertson XVI—XVII
 Roch XVII
 Rodarkier XVIII—XIX
 Roday XVIII
 Rogow XVII—XVIII
 Romadźyr XVIII
 Romberg XVI
 Rombeys XVIII
 Rontaller XVIII
 Ronenberg XVI
 Ropp XVIII, Rupp XVIII—
 XIX
 Ropiel XVII—XVIII
 Rossen XVIII
 Rosenberg XVII
 Rozmani XVIII
 Rozmanit XVIII
 Rospini XVII—XVIII
 Rosko XVIII
 Rosner XVIII
 Roth XVI—XVIII
 Rotter XVIII—XIX
 Roterman XVI
 Rotermund XVI—XIX
 Rothmaier, Rotmajer
 XVIII
 Rotthegel XVII
 Rotman XVII
 Rouppert XVIII
 Rozberg XVIII—XIX,
 Rozberk XVIII
 Rozberil XIX
 Rozmander XVIII

Rozental XVIII
 Rozmor XVIII
 Rozmus, Roznos XVII—
 XVIII
 Rubsmoll XVII
 Rudkiegel XVII
 Rum XVII
 Ruman XVII, Rumian—
 XIX
 Rumfex XVII
 Runberg XVII
 Rurycht XVII
 Rus, Ruzs, Rusch XVII—
 XVIII
 Russer XIX
 Rutter XVII—XVIII
 Ruxa XVI—XVII
 Ryche XVIII
 Rydingier XVII—XVIII
 Ryfa XVIII
 Rygan XVIII
 Rygier XVII—XVIII
 Rynek, Rinek XVII—
 XVIII
 Rynts XVII
 Rytter, Ritter, XVII—
 XVIII.

S

Saar XVIII—XIX
 Sabor XVIII
 Sahedel XVII
 Sado XVII
 Saffenberger XVI
 Säfler XVI
 Sagan XIX
 Sagittory XVIII
 Saiport XVII—XVIII
 Saipitel XVIII
 Saiwerth XVI
 Saijpar XVII
 Sak XIX
 Sakin XVIII
 Sala XVII—XVIII
 Salač XIX
 Salender XVII

Salibar XVIII
 Salitra XIX
 Salkier XVI—XVII
 Saller XVII
 Salomon XVI—XIX
 Saltenrych XVII
 Sambotij XVI—XVII
 Samel XIX
 Sanfert XVI
 Samioti XVII
 Samoitt XIX
 Sapetta XVIII
 Sapin XVIII—XIX
 Sapicia XVIII
 Sara XVIII
 Sarelo XVI—XVII
 Saris XVI—XVII
 Sarnwald XIX
 Saroch XVII
 Sartor XVIII
 Sartoris (Anna d-wa)
 XVI
 Sartorius XVI—XVIII
 Sarys XVIII
 Sasin XVII—XVIII
 Sasor XVIII—XIX. Sa-
 sorski XVIII—XIX
 Satan XVII
 Sattisič XVIII
 Sawarij XVII
 Sawkow XVIII—XIX
 Sayfert XVIII
 Sax XVII
 Scabini XVII
 Scabing XVIII
 Scalini XVII
 Scarffinberg XVI
 Schab XVIII
 Schafer XVIII
 Schait XVIII
 Scharnagel XIX
 Schedel XVII
 Scheidt XVIII (Franci-
 szek, prof. fizyki 1790)
 Schejak XIX
 Schelencker XVIII—XIX

Scheller XIX
 Schemer XVII
 Scheps XVIII
 Scher XVIII—XIX
 Schech XVII
 Scherbaum XIX
 Schoengut XIX
 Schilder XVII
 Schiffman XVII
 Schiller XIX
 Schijllig XVII
 Schirk XVIII—XIX
 Schirmer XVI—XVII
 Sehla XVII
 Schlaner XIX
 Schlegier XVIII—XIX
 Schleiber XIX
 Schlencker XVIII—XIX
 Schmelen XVII—XVIII
 Schmidel XVIII—XIX
 Schmidenow XVII—
 XVIII
 Schmil XVIII
 Schmul XIX
 Schnell XIX
 Schober XVII
 Schofer XVII
 Scholz XVIII, Scholz
 XVII
 Schol XVII—XVIII
 Schoën XIX
 Schraum XVIII
 Schregier XVIII
 Schrott XVIII
 Schnertz XVIII
 Schult XVIII—XIX
 Schuster XIX
 Schütz XIX
 Schwarzenbach-Czerny
 XIX
 Schwawembaum XVIII
 Schweichler XIX
 Schwertner XIX
 Scoti XVI
 Sebastiani XVII—XIX
 Sedery XIX

Seding XIX
 Sefer XVII
 Segdij XVII
 Segiel XVI—XVII
 Segnio XVII
 Segnitz XVII
 Seich XVIII
 Seidl XIX
 Seitz XVIII
 Sekler XVIII
 Selior XVIII
 Sels XVI—XVII
 Semder XVIII
 Semita XVIII
 Senaydel XVIII—XIX
 Senczyszyn XIX
 Sendor XVII—XVIII.
 Senderowicz, Sende-
 rowski XVIII—XIX
 Senen XVIII—XIX
 Seners XVIII
 Senenser XVII—XVIII
 Senesem XVIII
 Senesé XVIII
 Senior XVII—XVIII
 Serafin XVI
 Seraus XVIII
 Serel XVII
 Sernich XVI—XVII
 Serrakorn XVIII
 Serrea XVII—XVIII
 Seweryn, Seweryński
 XVIII
 Sezureli XVI—XVII
 Setembek XVII
 Setlak XIX
 Seweczij XVI—XVII
 Seyth XVII
 Skotak XVII
 Siela XVIII
 Sichrort XVI
 Sidor XVI
 Siedel XVII
 Sierij XVIII
 Sietner XIX
 Sierzer XVII—XVIII

Siefert XIX
 Sifner XVIII
 Sijber XVI
 Sijnkier XVI,
 Sijtler XVI
 Sime XVIII
 Simbel XVII
 Simon XIX
 Sindij XVI
 Sing XVIII
 Singer XVI
 Sijesman XVI
 Siper XVII, Sijper XVI
 Skalon XVII
 Skalmter XVII
 Skanglis XVIII
 Skirmund XVIII—XIX
 Slang XVIII
 Słoniakow XVIII
 Słowak XVII
 Smella XVII—XVIII
 Smigel XVII
 Smigoth XVII
 Smith XVI, Szmit, Szmid
 XVII, Szmiddek, Smido-
 wicz XVIII—XIX
 Smitri XVIII, Smyter
 XVIII
 Smoler XVII—XIX
 Smoter XVIII—XIX
 Smuleberg XVI
 Snaider XVI, Sznajder
 XVII—XIX
 Sobesty XIX
 Sobon XVII
 Socel XVII
 Sochaccapa XVIII
 Sochanow XVIII
 Sochor XVI—XVII
 Soczman XVII
 Söglük XVI—XVII
 Soison XVIII
 Solbrykt XVIII
 Söldadini XVII
 Soldan XIX
 Soldat XVII

- Solgmaier XVIII
 Somer XVIII
 Sonabent XVIII
 Sonol XVIII
 Sophiani XVII—XVIII
 Sor XVIII
 Soreny XVII—XVIII
 Sorg XVIII
 Sorgda XVIII
 Sornay XVI
 Sosenko XIX
 Soter XVII
 Sourek XVIII—XIX
 Spach XVII
 Spacz XVIII
 Spaijher XVIII
 Span XVI—XVII
 Spanier XIX
 Speiser XVII
 Spender. Spenderowicz XVIII
 Spenter XVII
 Spičak XIX
 Spicola XIX
 Spiergier XVIII
 Spigel XVII
 Spigler XVI
 Spiller XVII
 Spindler XVIII
 Sponari XVII
 Spoha XIX
 Sponer XVI
 Sporn XIX
 Spornar XVII
 Sprander XVI
 Sprech XVII
 Sprenger XVII
 Sraier XVIII
 Sreiber. Szraiber XVII—XVIII
 Sreyter XVIII
 Srober XVI
 Sroczenswert ? XVII—XVIII
 Szofer XVII
 Srubsttok XVII
 Stabirt XVIII
 Stachen XVII
 Stadler XIX
 Stader XVII
 Staerz XIX
 Staijzon XVII
 Stakta XVIII
 Stelmach XVI—XVIII,
 Stelmaszek XVII—XIX
 Stelmachowicz XVII—XVIII
 Staler XVI—XVII
 Stambell XVIII
 Stancel, Stancel XVII—XVII
 Stander XVII
 Staner XVIII
 Stanfegier XVII—XVIII
 Stanger XVI—XVII
 Stangiel XVII
 Stankar XVIII
 Stapel XVI—XVII
 Starker XVIII
 Starmach XIX
 Statleter XVIII
 Stechelchagner XVIII
 Steihauser XVIII
 Stein XVII—XVIII
 Steiner XVII—XVIII
 Stelcel XVIII—XIX
 Stempaul XVI—XVII
 Stenchaler XVI—XVII
 Stermaier XVII
 Stermacher XVI—XVII
 Sternand XVII
 Sternelik XVIII—XIX
 Sterithon XVIII
 Stesell XVII
 Stetter XVIII
 Steyman XVII—XVIII
 Stijglic XVI—XVII
 Stitiper XVII
 Stijon XVII
 Stijmbor XVII
 Stijmör XVI
 Stocel XVI—XVII
 Stocke XVIII
 Stoff XVIII
 Stoma XVI
 Stomar XVI—XVII, Stomer XVIII—XIX
 Stönberk XVII
 Stor XVII
 Storer XVIII—XIX
 Stornat XVIII
 Storcz, Storc XVI—XIX
 Stoss XIX
 Strager XVIII
 Stras, Strass, Stratz XVI—XVIII
 Strand XVIII
 Straux, Strauch XVII
 Streb XIX
 Stristerman XVI—XVII
 Strophowicz (dr. praw. 1598) XVI
 Strop XVII
 Struz XVII—XVIII
 Stugier XVI—XVII
 Stupar XVI—XVII
 Sturza XVI—XVII
 Stychar XVII
 Stychterz, Szijchterz XVI—XVII
 Styper XVII—XVIII
 Styrcehaymer XVIII—XIX
 Stypulow XVIII
 Suberk XVII
 Suchan XIX
 Suchonet XVIII
 Sulez, Sulc Szulc XVII—XIX
 Sum XVII—XVIII
 Sumera XIX
 Sumigaji XVII
 Suster XVII—XVIII
 Susser XVII
 Suworow XIX
 Svittam XVII
 Swaisser, Swaizer XVI—XVII

Swart XVI—XVII
 Sweder XVII
 Swęk XVI
 Swida XVII
 Swidel XVI—XVII
 Swirse XVII—XVIII
 Sydijhus XVII
 Synfelder XVIII
 Sympler XVII
 Synder XVIII
 Szabel XVI—XVIII
 Szaberman XVIII
 Szabura XVII
 Szafir XVI—XVII
 Szajna XIX
 Szakules XVII
 Szalaj XIX
 Szandernie XVIII—XIX
 Szanyber XVII
 Szander XVI—XVII
 Szargula XVII
 Szawer XVIII
 Szraijter XVII, Szreyter XVIII
 Szaydt XVIII—XIX
 Szczukowicer XVII
 Szech XVIII
 Szender, Szenderowicz XVII—XVIII
 Szefedyn XVIII
 Szefer XVIII
 Szepler XVII
 Szefer XVI—XVII
 Szegier XVI—XVII
 Szejner XVIII
 Szelgich XVIII
 Szembek XVI—XIX
 Szenk XVIII
 Szepe XVII
 Szermer, Szemer XVII—XVIII
 Szerigiel XVIII
 Szijki XVI
 Szijlder XVI—XVII
 Szimber XVI
 Szijntherz XVI

Szjnder XVI—XVII
 Szkander XVIII—XIX
 Szkoda XVIII
 Szkołot XVIII
 Szkotnikow XVII
 Szlagier XVI—XVII
 Szlakow XIX
 Szlayter XVIII
 Szlemer XVII
 Szlera XVIII
 Szmayder XVIII—XIX
 Szmeja XIX
 Szmiat XVIII
 Sznell XVII
 Sznert XVIII—XIX
 Szobenpauri XVIII
 Szaber, Szober XVI—XVIII
 Szomel XVII
 Szot XVI—XIX, Szoth XVI
 Szper XVII—XVIII
 Szperla XVIII, Szperlat XVIII—XIX
 Szpringer XVIII
 Szpil XVII
 Szpor XVIII—XIX
 Szram XVIII
 Szraider, Szreder XVII
 Szrejler XVIII—XIX
 Szrender XVII—XVIII
 Szroter XVI
 Sztabikow XVIII
 Sztagmachoer XVII
 Szteijn XVII—XVIII
 Sztercel XVIII
 Szterechaymer XVIII—XIX
 Sztuc XVIII
 Sztürz XVIII
 Sztzyff XVIII—XIX
 Sztzybel XVII
 Szttyler XVIII
 Szubert XVI—XVIII
 Szuder XVII
 Szugt XVIII—XIX

Szuk XVII
 Szul XIX
 Szulaj XVIII
 Szumer XVIII
 Szuster XVIII
 Sarawara XVII, Szurawara XVIII
 Szwagier XVI
 Szwagierel XVI—XVII
 Szwakiet XVIII
 Szwajdych, Szwajdyński, Szwajdecki XVII, Szwander, Svander, Svender, Swenderek, XVII, Szwenderowicz, Szwenderowski XVII—XVIII
 Szwarecz, Szwarec, Schwartz XVII—XIX
 Szweczner XVIII
 Szwejner XVIII
 Szwenstrud XVIII—XIX
 Szwer XVII
 Szwetynn XVII
 Szye XVII—XVIII
 Szycet XVII—XVIII
 Szydler XVI—XVII
 Szijmerth XVII
 Szymunow XVIII—XIX
 Szynal XVII—XIX
 Szynter XVII
 Szyptur XIX
 Szyrgin XVIII
 Szyrstet XVIII
 Szyt, Schiet XVIII

T

Tabeau XIX
 Tabor XIX
 Taber XVIII—XIX
 Tabellarry XVII
 Tabisz, Tabiszowski XVII—XVIII
 Tacel XVIII
 Taglioni, Tallioni XVII

Tal XVIII
 Talas XVII—XVIII
 Talber XVIII
 Talit XVII
 Talor XVII
 Tamra XVIII—XIX
 Tancul: XIX, Tancula XVIII
 Tangel XVII
 Tanger XVIII—XIX
 Tanil XVIII
 Tannert XVIII—XIX
 Tarder XVI
 Targel XVII
 Targor XVII
 Targos XVIII
 Tarwit XVIII—XIX
 Taszler XVIII
 Taul XVII
 Tayzer, Thayzer XVIII
 Tedys XVIII
 Tefer XVII
 Tekiely XIX
 Telani XVI,
 Teledy XVIII
 Tellek XIX
 Temberk XVI—XVII
 Temmer XVIII
 Temser XVII
 Tendos XVII
 Teoleij XVII
 Teper XVIII
 Terbach XVII
 Terengrod XVII—XVIII
 Terela XVII—XVIII
 Tereskowin XVII
 Terner XVIII
 Terpach XVII
 Terroni XVIII—XIX
 Teslar XIX
 Teuchet XIX
 Teyser XVIII
 Thal XVIII
 Thaler XVIII
 Thayzer XVIII
 Theclam XVIII

Thesner XVII—XVIII
 Theszembergier XVIII
 Thocer XVII
 Thomel XVIII
 Thori XVIII—XIX
 Thul XVII
 Thym XVII
 Tibur XVI—XVII
 Ticher XVIII
 Tiener XIX
 Timoner XVII
 Tin XVI
 Tijl, Till XVIII—XIX
 Tippe XIX
 Tisse XVIII
 Tittman XVII
 Tizy XVI
 Toch XVII—XVIII
 Toifl XIX
 Tokan XVI—XVII
 Tokart XVI
 de Tolentino XVII—XVIII
 Toliba XVII
 Tomasij XVII
 Tomala XIX
 Tomej XVIII
 Tomera XIX
 Tomsa XVII—XVIII
 Tondeber XVIII
 Trafimow XVIII
 Traier XVIII
 Traijn XVII
 Traner XVII—XVIII
 Trautman XVII—XVIII
 Traytner XIX
 Traytler XVIII—XIX
 Trefler XVIII
 Trela, Treliński XVII—XVIII
 Treler XVIII
 Trenan XVII
 Trenczel XVIII—XIX
 Tricij XVII
 Trider XVI
 Trijfal XVIII

Tritt XVIII
 Troidij XVI, Troydijn XVI—XVII
 Trumel XVIII
 Trumpeter XVII
 Truster XVII
 Tuater XVII
 Tucey XVII
 Tumba XVIII—XIX
 Turaj XIX
 Turbas, Turbosa XVII—XVIII, Turbasik XVII—XVIII
 Turgon XVIII
 Turnay XVI
 Turotschy XIX
 Tury, Thuri XVIII—XIX
 Tuteijka XVII
 Twerdy XVIII—XIX
 Tyburcy XVII
 Tyc XVIII, Titz XIX
 Tyler XVIII
 Tylof XVIII
 Tymert XVIII
 Tytoff XVIII
 Tyssebelter XVII
 Tynczer, Tenczer XVII—XVIII.

U

Ubryk XVIII
 Unap XVIII—XIX
 Ublakier XVIII—XIX
 Ungar, Ungier XVIII—XIX, Ungari XVII
 Undas XIX
 Ulyrch XVIII
 Ugorni XVIII
 Undza XVIII
 Urlich XVII
 Urant XVIII—XIX
 Ursulary XVIII
 Uryga XIX
 Utschik XIX
 Ujwary XIX
 Uzral XVIII—XIX

W

- Wach XVI—XVII
 Wachetka ? XVI—XVII
 Wachtel XIX
 Wadas XVIII
 Wagner, Waegner XVII—XIX
 Wafler XVII
 Waiman XVI
 Wais, Weiss XVI, Weis, Weiss XVII—XIX
 Wajrocs XVI—XVII
 Wajtaler, Wajtaler XVIII
 Wal XVI—XVII
 Walach XVII
 Walburg XVIII
 Walbroniger XVI—XVII
 Walcer XVII—XIX
 Walchter XVI—XVII
 Waldberger XVIII
 Waldler XVII
 Walegurd XVII—XVIII
 Walerf XVII
 Wallis XIX
 Walier XVII
 Walo XIX
 Waloy XVII, de Valois XVIII—XIX
 Walcy, Walczy, Walek XVII—XVIII
 Walser XVIII
 Walter XVI—XVII, Walther XVII—XVIII
 Wamrach XVI—XVII
 Wanat XVII—XVIII
 Wandas XIX
 Wander XIX
 Wanderbonen XVIII
 Wandura XVII
 Wanton XVII—XVIII
 Wantuch XIX
 Wantz XVII—XVIII
 Wara XVI—XVII
 Warman XVII
 Warmus XVIII—XIX
 Warnus XVIII
 Wart XVII—XVIII
 Wartel XVII
 Warzer XVII—XVIII
 Was XVII—IX, Wos XIX
 Wasiel XVIII
 Waster XVIII
 Wat XVI—XVII
 Watla XVII
 Water XVIII—XIX
 Waterczykowicz (dr. med. r. 1739)
 Wawer XVII
 Waxman XVI—XVIII
 Waxmanowicz, Waxmanowski XVII—XVIII
 Waychert XVIII
 Waychter XVI—XVII
 Waydner XVIII
 Waygrat XVIII
 Ways XVII
 Waytman XVII
 Wayx XVII
 Weber XVII—XIX
 Weberel XVII—XIX
 Wechtler XVIII
 Weigel XVII
 Weigler XVII, Wegler XVIII
 Weidner XVIII
 Weinberg XVIII
 Weinkopf XVIII
 Weiser XIX
 Weisse XVII
 Weijs XVII
 Weitgraf XVIII
 Wejtner XVIII—XIX
 Wek XVII
 Wel XVIII—XIX
 Welcin XVII—XVIII
 Welda XVI—XVII
 Welder XVI—XVII
 Weldyer XVIII
 Weldysz XVIII
 Welke XVII
 Well'er XVII—XVIII
 Welman XVI—XVII
 Weldysz XVIII
 Wentzel XVIII—XIX
 Wencosleich ? XVIII
 Wencel XVII—XVIII
 Wend XVII, Wendth XVII
 Werderborn XVIII
 Werneli XVIII—XIX
 Wersal XVIII
 Wersch XVIII
 de Wertesheim XVIII—XIX
 Weserman XVII
 Wesmangel XVI—XVII
 Westerbart XVIII
 Westerczych XVIII
 Wettstein XVIII—XIX
 Wewer XVIII—XIX
 Weygner XVIII
 Weytrkof XVIII
 Wicholt XVII
 Wichorey XVII
 Widiger XVIII
 Widijch XVIII
 Wieflingzeser XVII
 Wikart XVII
 Wiklaus XVII
 Wikler XVII
 Wicke, Wilke XVI—XIX
 Wilkielman XVII
 Will XVII—XVIII
 Willet XVIII
 Willtans XVII
 Winer XVIII
 Wilpot XVII, Wildpolt, Wildpoltowicz XVII
 Winkler XVII
 Winter XVIII
 Wippolt XVIII—XIX
 Wisnitzer XIX
 Wissier XVII—XVIII
 Wistwal XVI
 Wit XVI
 Witchpol XVII
 Witemberg XVI

Witeskich ? XVIII—XIX
 Witkot XVII
 Witren XVII—XVIII
 Wittman XVII, Widman
 XVI—XVII
 Wiwien XVIII
 Wizemberck XVII
 Wizembenger, Wijzem-
 biergier XVI
 Wojax XIX
 Woch XVIII—XIX
 Wojth XVI—XVII
 Wojtman XVII
 Wol XVII
 Wolbram XVI—XVII
 Woldan, Wolden XVII—
 XVIII
 Woleta XVII
 Wolffers XVIII
 Wolleber XVIII—XIX
 Wolman XVI—XVIII
 Wolmont XVII
 Wolstein XVI—XVII
 Wolsin XVII
 Wolwat XVI—XVII
 Wołoszyn XVII
 Włoch XVI, Włoszek
 XVI—XIX
 Womer XVIII
 Wonderbach XVIII
 Wurm XVII
 Wuwer XVII
 Wulstin XVI—XVII,
 Wultzlin XVI—XVII
 Wulklam XVI
 Wulgal XVI—XVII
 Wulfgant XVI—XVII
 Wulfh XVI, Wolf (dr.
 med.) XVI, Wulf, Wolf,
 Wolfowicz XVII—XIX
 Wrobl XVI
 Wrey XVII
 Wojtuszejtis XVIII
 Worpailon XVII
 Worteli XVII
 Worthe XVIII—XIX

Wijl XVII
 Wijpijck XVII
 Wywiany XVI
 Wyzykter XVIII

V

Vasicky XIX
 Vernoch XVIII
 Versber XVII
 Verster XVII—XVIII
 Veulla XVII
 Vexillifer XVII
 Vick XVI—XVII
 Vilant XVIII—XIX
 Viekiel XVI—XVII
 Vischofer XVII—XVIII
 Vandervalt XVII—XVIII
 Vgoraj XVII
 Volak XVII—XVIII
 Vldrych XVII—XVIII

X

Xagoth XVII
 Xil XVII, Xel, Xell,
 XVIII—XIX
 Xoh (dr.) XVII

Y

Yal XVII

Z

Zabdyr XIX
 Zabier XVII
 Zacherla XVII (Czy nie
 jest potomkiem Zacher-
 lena Wolfganga i jego
 żony Anny, który przy-
 był do Polski w r. 1518
 uzyskując od króla Zy-
 gmunta I prawo prak-
 tyki lekarskiej (Gie-
 drojć: Źródła biogr. —

bibl'ogr. do dziej. med.
 str. 897)
 Zadrazil XIX
 Zagdter XVIII
 Zaich XVI—XVII
 Zaiglia (medic.) XVI
 Zajfert XVI—XVIII
 Zathay XIX
 Zakart XVIII
 Zaltz XVII
 Zamonius XVI
 Zanuber XVIII
 Zapai XVII—XVIII
 Zapart XVII—XIX
 Zawisel XVIII—XIX
 Zai'ć XVIII—XIX
 Zaidler XVII—XVIII
 (dr. med. 1620)
 Zayf XVII
 Zayguler XVII
 Zbigeni XIX
 Zeidlicz XVII
 Zeim XVIII
 Zelech XIX
 Zeman XVII
 Zengerle XVIII—XIX
 Zengier XVIII—XIX
 Zenkier XVIII, Zenker
 XIX
 Zernickiet XVII—XVIII
 Zes XVII
 Zeyler XVII—XVIII
 Ziba XVIII
 Zimmerman, Cymerman
 XVII—XVIII
 Ziner XVI
 Zis XVII—XVIII
 Zlamal XIX
 Zompa XVI—XVII
 Zauffal XVIII
 Zubbell XVIII
 Zuber XVI—XVIII Zu-
 browie XVII—XVIII
 Zulandry XVIII—XIX
 Zuter XVI—XVII, Zutter
 XVIII

Zyberneckier XVI—XVII

Zych XVIII

Zycher XVII—XVIII

Zydejnecher XVII

Zyder XVIII

Zygler XVII—XVIII

Zygot XVIII

Zylink XVIII

Zijma XVI

Zijnga XVI—XVII

Ž

Žamer XVII

Žarkula XVIII

Žebon XVI—XVII

Želim XVIII

Žongo XVIII—XIX

Žuliani XIX

Žychlini XVII.

J. de TALKO-HRYNCEWICZ

HABITANTS DE CRACOVIE DU Xe SIÈCLE
AU XXe SIÈCLE

Cracovie est l'ancienne capitale de la Pologne, le symbole de sa puissance passée, de sa vie intellectuelle et civilisatrice depuis un millier d'années; elle est l'étalon du développement, de l'ascension politique et de toute l'histoire de l'État polonais jusqu'à son décadence. Pendant les travaux de canalisation, exécutés à Cracovie de 1911 à 1914, on a trouvé une quantité énorme d'ossements; malheureusement, une partie seulement de ces os a pu être sauvée de la destruction et acquise pour le Musée de l'Institut d'Anthropologie de l'Université de Cracovie. En s'appuyant sur l'étude de ces découvertes, l'auteur a écrit une monographie, dont la première partie est consacrée à la description de ces restes humains en commençant par les plus anciens provenant du cimetière de la Cathédrale romaine du Wawel, (X.—XI ss). La deuxième partie comporte des extraits des actes de naissance des onze églises paroissiales de Cracovie, des temps les plus anciens aux temps actuels.

Les restes humains étudiés, très bien conservés, proviennent du centre de la ville, des faubourgs et des villages suburbains qui, graduellement, au cours des siècles, après la destruction des anciens murs de défense et la construction des nouveaux, ont été incorporés dans la ville, ainsi que deux villes limitrophes, Kazimierz et Podgórze, ils proviennent donc du territoire entier de la grande Cracovie actuelle et ont permis la reconstitution du type moyen de l'habitant de Cracovie. Celui-ci se présente comme un homme de taille peu élevée, de stature trapue, de forte structure. Son crâne est grand, développé en largeur et en hauteur, avec front étroit et occiput marqué d'un arc régulier avec des aspérités, souvent avec une ligne escarpée qui descend en bas. Sa forme est ellipsoïdale, souvent avec transition en sphéroïdale. Le visage est le plus souvent bas et large, avec arcades sourcilières bien accentuées, nez étroit ou moyen. L'indice céphalique est en moyenne, mésocéphale = 80; les cas d'hyperbrachycéphalie ne sont pas rares jusqu'à 94, il existe des crânes d'une dolichocéphalie accentuée (72 et 71). Dans le cimetière romain, on trouve, ensemble des dolichocéphales, et des brachycéphales de 82—84. Les brachycéphales dominent (74,6%), avec deux sous-types, hyperbrachycéphales (22,2%) et ultrabrachycéphales

(43%); les mésocéphales apparaissent dans $\frac{1}{5}$ des cas (19,4%) les dolichocéphales sont très rares (6% à peine). La brachycéphalie est plus rare dans les crânes masculins (72,2%) que dans les féminins (77,6%), tandis que le rapport des crânes dolichocéphales est inverse: 9% d'hommes pour 2,3% de femmes. Ces crânes sont élevés pour la plupart, hypsocéphales (67,5%), plus rarement orthocéphales (23,8%), et en général les crânes féminins y sont un peu plus élevés que les masculins. Les fronts sont étroits, (90,3%), ainsi que les occiputs (93,7%). Dans les tableaux de corrélation, aux indices céphaliques plus brachycéphaliques correspond une plus grande largeur, inférieure et supérieure, du front et de l'occiput, tandis que la relation inverse apparaît pour les indices dolichocéphaliques. Le rapport de la plus grande largeur de la face à sa longueur, c'est-à-dire l'indice facial, y est de 52,8 chez les hommes et de 49,8 chez les femmes; la forme du visage entier est plutôt arrondie, avec saillie des arcades zygomatiques et largeur considérable du maxillaire inférieur très-fort, trait caractéristique particulier des crânes des habitants de la Petite-Pologne. L'indice nasal est, en moyenne, de 66,4 chez les hommes et de 68,9 chez les femmes, avec 36,8% de leptorrhiniens et 26,4% des platyrrhiniens. L'indice orbitaire est de 87,6 chez les hommes et de 90,2 chez les femmes; dans les groupes isolés on rencontre des mégasèmes (53,6%), les autres types sont plus rares.

Les sutures sont compliquées; il existe souvent des os surnuméraires, surtout dans la suture lambdoïde, en forme d'os wormiens et exceptionnellement dans la suture sagittale. L'auteur a constaté quelques absences de suture de deux moitiés du frontal, ainsi que des déviations dans la forme du ptérion. La synostose des sutures se produit, en général, à un âge assez précoce. Les arcades sourcilières sont très développées, avec incisure nasale et bosses nasales, allant de pair souvent, avec une brachycéphalie considérable. Les brachycéphales sont plus fortement constitués que les mésocéphales ou dolichocéphales. Probablement, ce sont là les restes des Suédois des guerres du XVIIe s. Nous pensons que les brachycéphales en quantité prépondérante, sont les crânes des habitants du pays, tandis que les crânes mésocéphales, beaucoup plus rares, et les dolichocéphales exceptionnels appartiennent aux étrangers. L'affluence la plus grande de l'élément étranger, surtout des allemands: marchands, industriels, artisans, survient au XIIIe et au XIVe siècles. C'étaient probablement, pour la plupart les premiers immigrants dolichocéphales en Pologne de l'Allemagne centrale et septentrionale, type des blonds de taille élevée qui rappelle celui de „Reihengräber“ du Nord, propre aux Francs et aux Allemanes. C'est le type dans lequel les Allemands contemporains désirent voir le type protogerman, type des porteurs non seulement de la civilisation européenne, mais aussi du génie de l'humanité, tandis que les brachycéphales aux cheveux foncés auraient un développement moindre et des aptitudes pratiques (Ammon, Klatsch, Fischer, Günther, Ploetz, et d'autres). En même temps, arrivaient en Pologne les colons du Wurtemberg, dans le type mélangé desquels apparaissait cet élément brachycéphale appelé jadis „sarmate“ et „turc“. Cet élément porte aujourd'hui le nom de „mongoloïde“: ce sont les brachycéphales d'une taille

moins élevée, aux cheveux plus foncés. C'est parmi ceux-ci qu'on range aussi les Slaves, en leur attribuant des instincts plus bas. La diminution de plus en plus accentuée des blonds dolichocéphales et la multiplication simultanée des brachycéphales foncés incite certains auteurs allemands à des pronostics bien tristes pour toute l'humanité, et à chercher les moyens de conserver ce prototype nordique; mais ils oublient que la disparition d'une race est provoquée par des causes pathologiques, par sa vieillesse, parce qu'elle a rempli sa tâche sur la terre et doit maintenant céder la place à une autre race plus jeune.

Quant aux Italiens arrivés à Cracovie, au XV—XVI s., leur type, dans l'Italie septentrionale et centrale, est le plus souvent brachycéphale, tandis qu'au sud de l'Italie, dans les provinces Romaine et Napolitaine et en Sardaigne il est dolichocéphale (Calori, Nicolucci). Ce sont ces derniers qui, grâce à leur faible quantité en Pologne (Kopernicki), ont pu avec les allemands, les restes d'un type ancien préhistorique et les mésocéphales, produire ce groupe dolichocéphale peu nombreux parmi les brachycéphales cracoviens. Le type moyen de l'habitant de Cracovie du X au XX s., surtout brachycéphale, se distingue bien peu des habitants contemporains des plaines sous carpathiennes ou des montagnards des Carpathes parmi lesquels on rencontre souvent des brachycéphales extrêmes.

La seconde partie de ce travail est consacrée à la structure physique des habitants de Cracovie; à l'aide des noms propres inscrits dans les livres des paroisses, dans les actes de naissance, on peut remarquer les mélanges d'éléments étrangers et on en peut déduire la fondation de la population actuelle, notre travail entre ainsi dans le domaine des études démographiques et bio-sociologiques. Il est bien difficile de trouver en Europe une autre ville, pareille à Cracovie, où à cause de la situation géographique, se serrent de si près les deux mondes, oriental et occidental, autant du point de vue de la race que de celui de la civilisation. D'un côté, y arrivait l'influence de la civilisation occidentale, de l'autre côté, de l'orient, y atteignaient les invasions des sauvages hordes tartare-mongoliques qui d'habitude trouvaient la résistance décisive aux portes de Cracovie et étaient repoussées de l'Europe, ainsi défendue de l'invasion des barbares. Et lorsque Boleslas le Pudique avait tracé le plan définitif à cet habitat séculaire, en y établissant sa capitale au XIII s., les colons ont commencé à y affluer de l'occident, les Allemands d'abord, ensuite les Hollandais, les Italiens, les Hongrois, les Tchèques et d'autres nationalités. Déjà au XIV s., la population de la ville était si considérable que, comme dit le chroniqueur, au cours d'une seule année seraient morts de la peste vingt mille personnes environ, et dans les neuf dernières années de ce siècle 1097 personnes auraient obtenu le droit de bourgeoisie dans cette ville. Au temps de Vladislas Jagellon, en 1430, Cracovie appartenait à l'union des villes hanséatiques. Pendant le règne de Sigismond I, le nombre des marchands et des artisans a augmenté beaucoup. On suppose que, dans cette période, la plus brillante de l'épanouissement de notre ville, sa population atteignait jusqu'à 80 000. La ville entourée des fortifications, en se développant, les déplaçait plus

loin à plusieurs reprises et joignait à son territoire des nouveaux faubourgs et des villages suburbains. C'est pourquoi il est difficile de donner le nombre précis de la population ainsi que son accroissement pour les XV et XVI siècles, au temps de l'épanouissement le plus considérable de la capitale polonaise. Au XVII s., après qu'on a transporté la capitale à Varsovie, commence la décadence de Cracovie, en sorte qu'au moment des partages de la Pologne, en 1787, la ville, sans faubourgs attenants, n'avait que 9449 habitants à peine. Quoique dans les années subséquentes et plus tard, Cracovie se soit trouvée dans les conditions très peu favorables pour son développement, cependant après l'adjonction de deux villes limitrophes, de Kazimierz vers la fin du XVIII s., et de Podgórze tout dernièrement dans les dernières années avant la guerre, sa population en 1924 dépasse 200 000, avec un changement considérable de la relation des sexes. Car, lorsqu'encore en 1914 le nombre des hommes était tout un peu plus élevé que celui des femmes, en 1922, après la guerre, le nombre des femmes surpasse de 11% celui des hommes. Grâce à la réunion à la ville des villages suburbains peuplés par les chrétiens presque exclusivement, la population juive de Cracovie a relativement diminué, en descendant de 35% à 25%. De ces juifs 8,3% reconnaissent le polonais comme leur langue maternelle, et 16,7% le jargon juif (c'est-à-dire l'allemand corrompu).

Les actes de naissance les plus anciens que j'ai réussi à trouver et à étudier dans onze églises paroissiales de Cracovie, se rapportent à la deuxième moitié du XVI s. Cet usage a été introduit en Pologne plus tôt que dans les autres pays de l'Europe, notamment en 1563, tout de suite après le concile de Trente; la registration des décédés a été instituée plus tard, tandis que les registres des mariages (*metricae copulationum*) ont été commencés en 1559. Tous les extraits des livres et des actes de naissance des onze paroisses, ont été réunis par nous en des tableaux séparés, de 20 en 20 ans. Il y manque plusieurs registres, qui ont été détruits par les guerres et les incendies. Dans ces tableaux nous donnons le nombre total des nouveau-nés, séparément le nombre d'une part de ceux aux noms polonais et de l'autre de ceux aux noms étrangers, le nombre des enfants illégitimes et le nombre des baptêmes des juifs. À la fin des tableaux nous avons mis les diagrammes et un index des noms étrangers. Nous avons examiné, somme totale, 173 083 actes de naissance pour 354 ans, ainsi donc pour un an il y a, en moyenne, 489 nouveau-nés. Dans ce nombre total il y a 86,8% des enfants aux noms polonais et 7,3% des enfants aux noms étrangers, surtout de la classe intelligente, tandis qu'il se trouve 5,7% des enfants illégitimes, enfin le nombre des juifs baptisés atteint 0,3% à peine. Si nous rangeons les enfants illégitimes parmi les polonais, il y aura alors 92,5% des enfants aux noms polonais. Dans la ville, le nombre des baptêmes des enfants aux noms étrangers de 10% vers la fin du XVI siècle tombe graduellement à 4% dans le cours des XVII et XVIII ss., ensuite au XIX s., il remonte et à la fin du XIX s., et dans le premier quart du XX s. atteint 22%, toujours cependant surtout dans les classes plus élevées de la population. Les noms étrangers, surtout les allemands, au XVI et au XVII s.

sont polonisés, déjà dans la deuxième ou la troisième génération, en prenant la syllabe finale *ic*, et plus tard *ski*. Beaucoup des noms s'éteignent au cours des années par la mort des familles. Ainsi ont disparu les anciennes familles des patriciens de la ville, parfois elles ont changé les noms ou bien se sont noyées dans le bas peuple. De ces noms étrangers 63,3% se sont éteints déjà après un siècle d'existence, 31,8% après un siècle et demi ou après deux siècles, et nous n'avons trouvé que 4,9% qui ont duré trois siècles, et c'était probablement dans les lignes collatérales. Le nombre des enfants illégitimes qui est extrêmement faible au XVI s., augmente graduellement au cours des siècles suivants, pour atteindre 15% au XIX s. Sans aucun doute, on peut attribuer ce fait à l'influence des guerres, des désordres intérieurs, enfin de l'occupation après l'irruption des armées d'usurpation vers la fin du XVIII s., lorsque dans quelques paroisses, et tout particulièrement dans celle de la cathédrale, le nombre des enfants illégitimes a atteint 18% et même davantage. Si l'élément étranger a exercé une influence invisible sur la population de Cracovie, le mélange du sang juif n'y a pas agi du tout, ni sur le type physique ni sur le psychique. Pendant les XVI, XVII et XVIII siècles les baptêmes des juifs ne se rencontrent presque pas, ils n'apparaissent en quantité négligeable qu'au XIX s., quand les juifs entrent aux écoles publiques et en contact plus intime avec la population chrétienne et la civilisation européenne. Le nombre de ces baptêmes augmente considérablement au XX s., et ce sont surtout les femmes juives qui sont baptisées. L'index des noms étrangers que nous avons recueillis, en contient, somme totale, 3318 noms des étrangers établis à Cracovie à partir du XVI jusqu'au XX siècle. De ces noms il y a 39,2% des allemands, 9,4% des italiens, 8,8% des hollandais, 3,8% des tchèques (bien que beaucoup de ceux-ci aient acquis le droit de cité en Pologne, et qu'il soit difficile de les distinguer des noms d'origine polonaise), 1,5% des russes, 3,4% des autres slaves, 4,5% des hongrois, 2,6% des français, 2,1% des valaques, 1% des suédois, 0,8% des lithuaniens (dont on doit dire la même chose que des tchèques), enfin 20,6% des noms l'origine desquels est impossible à déterminer.

Nous avons réussi de trouver dans les registres des paroisses beaucoup des noms des patriciens de Cracovie, des savants notoires, des philanthropes, des hommes politiques célèbres, des marchands, des médecins inconnus, des avocats, etc. Sur les marges de quelques actes nous avons trouvé des notes tracées d'une main de prêtre et concernant des faits politiques plus notables, les malheurs publics et les fléaux, les guerres, les invasions, les incendies, la peste qui a ravagé la ville d'une manière terrible en 1677, et une autre en 1707 et 1708 et ensuite en 1711. Les vivants en panique se sauvaient alors et fuyaient, la ville se dépeuplait, après quoi l'élément nouveau des villages environnants y arrivait, en repeuplant la ville. Les environs de Cracovie appartiennent aujourd'hui aux endroits de l'Europe à la population la plus dense, et probablement c'était la même chose autrefois. La fluctuation de la population dans les deux sens se faisait sans cesse.

Les conclusions générales auxquelles nous amène tout notre travail présent, démontrent que la forme humaine est le produit du milieu ambiant et des influences historiques des générations entières. On peut dire la même chose des restes humains découverts à Cracovie et étudiés par nous, en y ajoutant que le mélange des éléments étrangers n'a pas impressionné le type essentiel des habitants et correspond plus ou moins à la quantité relative des noms étrangers dans les actes de naissance. La ville, pendant mille ans de son existence, a subi des cataclysmes historiques divers, des guerres, des famines et des épidémies; elle se dépeuplait complètement presque et était repeuplée par les émigrants des villages des environs qui assimilaient l'élément étranger qui venait d'arriver, et ce non seulement au point de vue de l'anthropologie, mais aussi au point de vue de la civilisation, simultanément avec la polonisation de ses noms. La collection des crânes cracoviens, à partir des plus anciens, rappelle de près le type de la population actuelle de la Petite Pologne. Ce type a le crâne court et large, de structure forte, avec une brachycéphalie considérable, élevé, au front étroit, à l'occiput médiocre, arrondi ou escarpé vers le bas, à la face courte et large, aux cheveux châains, aux yeux clairs, plus rarement foncés, à la taille peu élevés, à la stature trapue. Le type dolichocéphale ou mésocéphale aux caractères des brachycéphales nous présente une jonction des éléments étrangers, mais il se rencontre très rarement.

Ne pouvant pas déterminer d'une manière plus exacte l'âge de nos matériaux, il est bien difficile de tirer les conclusions quant à l'évolution du type des habitants de Cracovie, à l'exception d'une seule que le type essentiel n'a changé que très peu et est resté aussi brachycéphale qu'il avait été avant des siècles. C'est ce type, et non pas le dolichocéphale, qui au XV et au XVI siècle a été le porteur de la civilisation et des libertés civiques à Cracovie. Car il est impossible de voir dans le type dolichocéphale un privilège exclusif d'une race supérieure, en s'appuyant sur quelques faits spécialement assortis. Il est bien possible que le type moyen des habitants de Cracovie, le type brachycéphale, subissait une évolution autant qu'en augmentant la taille, la grandeur et la capacité du crâne, en recherchant une sculpture plus soignée des circonvolutions isolées et des sillons du cerveau ou en présentant une plus grande harmonie des parties constitutives du corps, il se perfectionnait, mais il n'a pas subi aucune modification essentielle. L'adjonction de l'élément étranger n'a pas impressionné son type anthropologique, mais au contraire a augmenté sa force psychique.

Quoique les registres des naissances au XVI s., aient présenté 20% des noms étrangers, en déduction définitive cependant, pour 354 ans, il n'y en a en moyenne que 6% (et c'est seulement dans les classes élevées de la société) du nombre total des noms originairement polonais ou polonisés, ce qui se réfléchit bien dans le rapport entre le type brachycéphale essentiel et le dolichocéphale. La lutte pour la vie des aborigènes avec l'élément étranger immigré se passait pendant des siècles entiers, et à la fin les brachycéphales ont vaincu les nouveaux venus, en les assimilant.

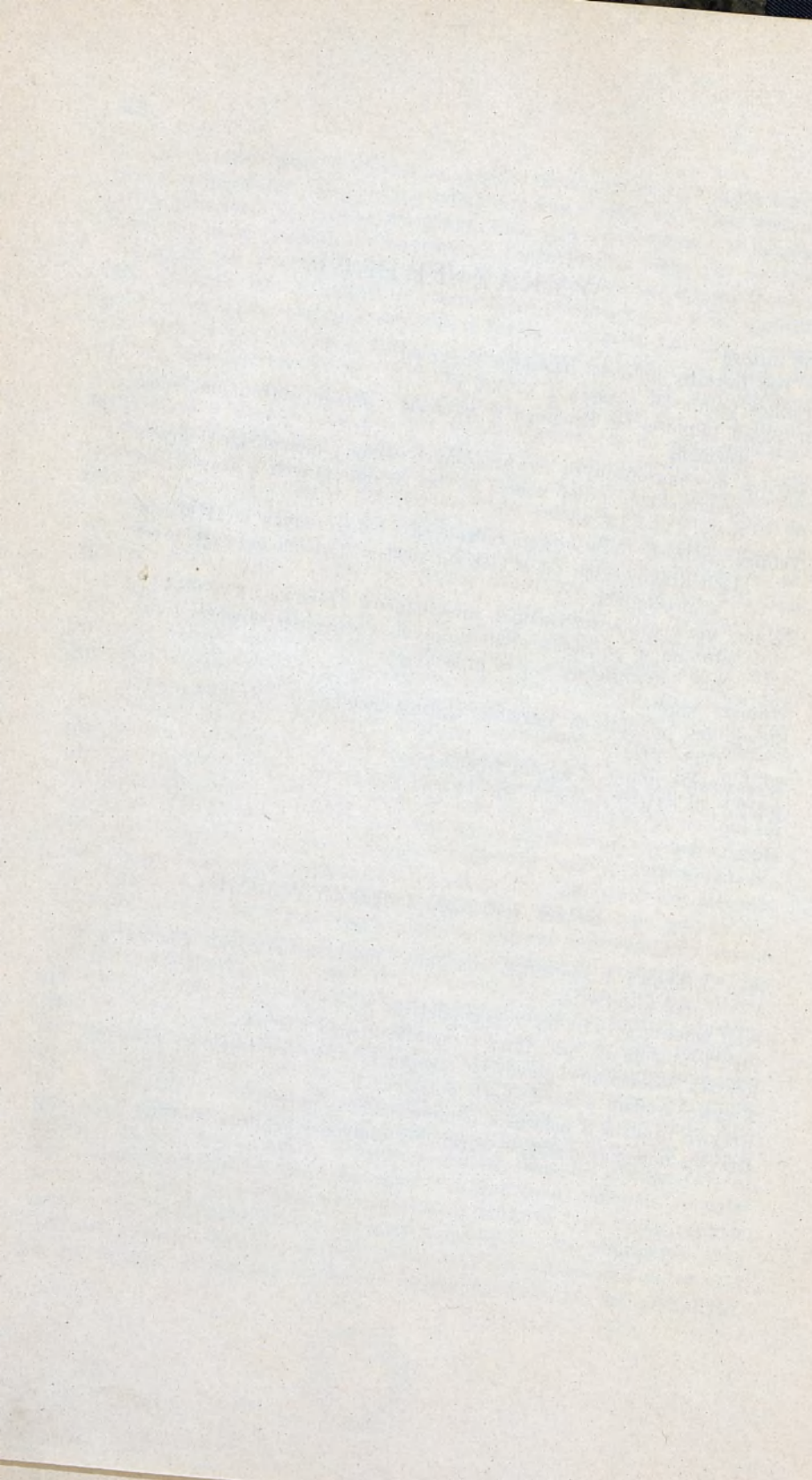

WYKAZ TREŚCI

Od autora	5
I. Typ fizyczny ludności dawnego Krakowa	7
Tablice pomiarów czaszek z X—XX w.	15
II. Skład ludności m. Krakowa w związku z innemi stosunkami społecznymi	28
Tablice nowonarodzonych i ochrzczonych według metryk kościelnych krakowskich, mniej więcej co lat 20 obliczonych z drugiej połowy XVI—XX w.	59
Tablica średnich liczb nowonarodzonych i ochrzczonych w 11 kościołach krakowskich od r. 1568 do 1922 w liczbach bezwzględnych i w procentach	67
Tablica nazwisk cudzoziemskich mieszkańców Krakowa z XVI—XX w., ułożona w porządku alfabetycznym według narodowości w liczbach bezwzględnych i w procentach	68
Wnioski ogólne	69
Słowniczek niektórych nazwisk cudzoziemskich m. Krakowa od r. 1568—1922	71
Streszczenie pracy w języku francuskim	101
Resumé du travail en français	101

SPIS RYCIN I KRZYWYCH

Plan Krakowa i znalezisk szczątków ludzkich dawnych cmentarzy przy kościołach	I
Plan cmentarza katedry romańskiej na Wawelu	II
Plan grobu na ul. św. Anny i cmentarza tego kościoła	III
Krzywa wskaźników głównych czaszek krakowskich i katedry płockiej	IV
Krzywa urodzin o nazwiskach polskich	V
Krzywa urodzin o nazwiskach niemieckich i innych	VI
Krzywa nowonarodzonych dzieci nieślubnych i neofitów żydów	VII

WAŻNIEJSZE ERRATA:

- Str. 8** Ostatni wiersz na dole: *Wawel. Z cmentarza katedry Romańskiej z X—XI w. (1914)* powinien być pierwszym na górze.
- „ **9** w wierszu 30 od góry dwukrotnie powtórzone słowa: *9 pochodzących z cmentarza położonego na 1½ metra poniżej.*
- „ **18** w wierszu 24 z góry powinno być: *kobiece*, a nie *kobiecie*.
- „ **29** w wierszu 17 z góry powinno być: *parafjach*, a nie *parafjan*.
- „ **92** w wierszu 26 z góry nazwisko: *Papillault*, a nie *Papillanult*.
- „ **39** w przypisku wiersz 20 z góry należy czytać: *Kaperników*, a nie *Koperników*.